

1—6 december

Debatter m. m.

Fredagen den 1 december

	Sid.
Svar på frågor av:	
fru Eriksson i Stockholm ang. principerna för anställande av arbetsföra sockersjuka i statlig tjänst	5
fröken Sandell ang. viss prisgeografisk undersökning	6
Svar på interpellation av fröken Elmén ang. vissa reservtelegrafexpeditörers pensionsrätt	6
Svar på frågor av:	
herr Enskog ang. statliga lån för iordningställande av vissa skyddsrum	10
herr Fälldin ang. underlättande av företagens redovisning av arbetsgivaravgift	12
Svar på interpellationer av:	
fru Gärde Widemar ang. folkpensionsavgiften för i Sverige bosatta grekiska medborgare	12
herr Elmwall ang. underlättande av bostadsanskaffningen för skogsarbetare	14
herr Antonsson ang. lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet	15

Tisdagen den 5 december

Meddelande ang. riksdagsarbetet under återstoden av höstsessionen . .	18
Svar på interpellation av herr Mellqvist ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse	18
Svar på fråga av herr Elmwall ang. anledningen till de långa dröjsmålen med installerande av telefon	20
Svar på interpellationer av:	
herr Berglund ang. utbyggnaden av västgötadelen av Göta kanal . .	21

	Sid.
herr Eriksson i Bäckmora ang. elkraftpriset	23
herr Lassinantti ang. utbyggnaden av radio- och TV-sändare inom Norrbottens län	27
herr Turesson ang. normer för lärlingsprov	29
herr Carlsson i Huskvarna ang. den utvidgade rätten till folkvand- vård för 16—19-åringar	31
Svar på interpellation av herr Holmberg ang. behandlingen av utlän- ningsärenden och på fråga av herr Helén ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden	33
Interpellationer av:	
herr Eliasson i Sundborn i anledning av händelseutvecklingen i Kongo	45
herr Eliasson i Sundborn ang. bostadsbyggandets fördelning på eg- nahem och flerfamiljshus, m. m.	45
herr Wachtmeister ang. den s. k. munkorgsparagrafen i tjänsteregle- mentet för krigsmakten	47

Onsdagen den 6 december

Svar på fråga av herr Spångberg ang. rättsskydd för svenska med- borgare som besöker Sydafrika	48
Byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge	50
Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersöknings- väsendet	54
Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.	62
Ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m. m.	70
Återköpsrätt beträffande pensionsstyrelsens frivilliga försäkring	71
Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	72

Samtliga avgjorda ärenden

Onsdagen den 6 december

<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 176, om soldathemsverksamheten m. m.	49
— nr 177, om åtgärder till främjande av rekryteringen av läroverks- lärare i Norrland	49
— nr 178, ang. fördelningen av statsanslagen till forskningsbiblioteken	49
— nr 179, om byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge	50
<i>Bankoutskottets</i> memorial nr 32, ang. instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott	54
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 49, ang. riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet	54
— nr 50, ang. vissa bestämmelser om pensionsstiftelse m. m.	62

	Sid.
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 78, om ändring i kommunalskatte- lagen	62
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 51, ang. ändring i lagen om försäk- ringsrörelse	69
<i>Andra lagutskottets</i> utlåtande nr 68, om ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m. m.	70
— nr 69, om återköpsrätt beträffande pensionsstyrelsens frivilliga för- säkring	71
— nr 70, om ändrad lydelse av 2 § lagen om statlig krigsförsäkring m. m.	72
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 40, ang. vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område	72
— nr 41, ang. statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare	77

Fredagen den 1 december

Kl. 14.00

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr andre vice talman-nen.

§ 1

Justerades protokollet för den 24 nästlidne november.

§ 2

Svar på fråga ang. principerna för anställande av arbetsföra sockersjuka i statlig tjänst

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LINDHOLM, som yttrade:

Herr talman! Fru Eriksson i Stockholm har på förekommen anledning frågat mig, om grundlagsstadgandet om tjänstetillsättning efter förtjänst och skicklighet utan undantagsställning för partiellt arbetsföra skall tillämpas även beträffande fullt arbetsföra sockersjuka vid anställning i statlig tjänst.

Mitt svar på frågan blir ja. Jag måste emellertid göra en allmän reservation, då jag inte känner till omständigheterna i det fall fru Eriksson åsyftar. Jag får vidare erinra att en person, som är förbigången i ett tillsättningsärende, har rätt att besvara sig hos överordnad myndighet, i sista hand hos Kungl. Maj:t.

Vidare anförde

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för det positiva svar jag fått på min fråga. Det är oerhört glädjande att få bekräftat, att det

circulär, enligt vilket partiellt arbetsföra skall anställas i statens tjänst efter samma grunder som andra och att förtjänst och skicklighet skall vara avgörande, även gäller de sockersjuka.

De sockersjuka är visserligen kroniskt sjuka, men de är i de flesta fall inte partiellt arbetsföra. Insulinbehandling och modern behandling i övrigt har gjort, att medellivslängden för de sockersjuka torde vara densamma som för andra. Även frånvarofrekvensen håller sig säkerligen vid samma tal som för andra anställda. Man har emellertid inte överallt observerat denna utveckling. Det har därför hänt, att sockersjuka som sökt arbete i statens tjänst fått ett kategoriskt nej och mycket bestämt avvisats, när man fått veta om deras sockersjuka. Det hindrar givetvis inte att det finns många sockersjuka i statens tjänst, som fått sjukdomen sedan de anställts. Det enda man kan hindra är att ta emot yngre. Och dock måste ju deras arbetsföra tid vara längre än äldre diabetikers. För unga sockersjuka, som har genomgått skolor och skaffat sig utbildning, förefaller det särskilt hårt att vägras arbete.

Vid en kongress i somras sade man för övrigt, att de sockersjuka — vi räknar med att de utgör två procent av Sveriges befolkning — är överrepresenterade i varje ledande grupp i samhället, säkerligen också i riksdagen; jag vågar inte uttala någon förmodan om hur det därvidlag är ställt i regeringen. Vi kan alltså inte mota bort dem ur samhället med ett anställningsförbud.

Det är därför med största tillfredsställelse jag hör att sockersjukan icke principiellt är ett hinder. Självklart bör de sockersjuka ha sin sjukdom

Svar på fråga ang. viss prisgeografisk undersökning — Svar på interpellation ang. vissa reservtelegrafexpeditörers pensionsrätt

under kontroll och vara arbetsföra. Det bör finnas intyg av läkare att de kan sköta arbetet. Det förutsätter jag, och det gör även de sockersjuka som erbjuder sina tjänster till staten.

Jag tror att statsrådets svar kommer att få mycket stor betydelse och vara vägledande för kommuner och privata arbetsgivare, av vilka somliga är generösa och ser modernt på frågan, men andra är mindre generösa. Till den grupp, som sämst följt med utvecklingen och ställer sig avvisande mot sockersjukas anställning, hör tyvärr bankerna. Dagens svar kommer att hälsas med mycket stor tillfredsställelse av de sockersjuka. Till den gruppen kan vem som helst av oss komma att höra när som helst.

Jag har fått ett rejält svar och hyser förhoppningen att den princip, som där kommer till uttryck, även skall tillämpas i fortsättningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. viss prisgeografisk undersökning

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Sandell har frågat mig, om jag är i tillfälle att upplysa om när 1959 års utredning angående grunderna för en prisgeografisk undersökning väntas kunna framlägga resultatet av sitt arbete samt om och när en prisgeografisk undersökning, avsedd att tjäna som grundval för ett ställningstagande till en revision av dyrortsgrupperingen, kan väntas bli tillsatt.

Enligt vad jag inhämtat kommer ifrågavarande utredning att avlämna sitt betänkande i början av 1962. Om och när en prisgeografisk undersökning kan sättas i gång är givetvis beroende på innehållet i betänkandet och resul-

tatet av remissbehandlingen av det samma.

Vidare anförde

Fröken **SANDELL** (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för det mycket snabbt avlevererade svaret på min fråga.

Även om en prisgeografisk undersökning inte leder till någon revision av dyrortsgrupperingen, har undersökningen som sådan ett egenvärde, och man är intresserad av dess resultat. Den ger oss nämligen relationerna mellan de olika orterna och belyser en eventuell sammankrympning av spännvidden mellan de olika dyrorterna.

Löntagarna i Karlstad stad anser sig missgynnade efter det att Karlstad vid den senaste revisionen av dyrortsgrupperingen flyttades ned från fjärde till tredje gruppen. Man hyser allmänt den uppfattningen, att Karlstad ligger på en hög prisnivå både i jämförelse med Stockholm och med andra med Karlstad likvärdiga städer. En prisgeografisk undersökning bör därför kunna framlägga intressanta fakta, som kan bli till ledning vid en fortsatt diskussion om rättvisan i den nuvarande dyrortsgrupperingen.

Jag tackar än en gång för svaret och väntar med intresse på fortsättningen av den förberedande utredningen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på interpellation ang. vissa reservtelegrafexpeditörers pensionsrätt

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**, som yttrade:

Herr talman! Fröken Elmén har i en interpellation frågat mig, om jag är beredd medverka till att de bestämmelser

Svar på interpellation ang. vissa reservtelegrafexpeditörers pensionsrätt

om pension till s. k. reservtelegrafexpeditörer, som utfärdats i kungl. brev den 12 maj 1961, utsträckes att vid ansökan härom gälla även den personal, som nu inte är i tjänst men som tidigare tjänstgjort som reservtelegrafexpeditörer under minst den tid, som nu skall berättiga till pension.

Jag vill till en början erinra fröken Elmén om att den av riksdagen år 1958 och 1959 — på grundval av överenskommelser mellan representanter för civildepartementet och de statsanställdas fyra huvudorganisationer — beslutade pensionsregleringen för statsanställda m. fl. såvitt gäller arvodesanställda i statens tjänst innebar, att pensionsrätt skulle tillerkännas dem från och med den 1 juli 1959.

Regleringen av frågan om pensionsrätt för dessa arvodesanställda skedde, såvitt gäller flertalet grupper, genom en ändring den 3 mars 1961 i kungörelsen med tilläggsbestämmelser till det statliga pensionsreglementet. Det av fröken Elmén avsedda beslutet — vilket omfattar jämväl vissa andra arvodistgrupper vid televerket än reservtelegrafexpeditörer — är endast ett ytterligare led i genomförandet av samma reform. Såväl angivna ändring i tilläggsbestämmelserna som här avsedda beslut har tillkommit efter överläggningar med berörda huvudorganisationer.

Det förhåller sig ej så, att pensionsrätt tillkommer endast de reservtelegrafexpeditörer, som nu är i tjänst. För reservtelegrafexpeditörerna liksom för de övriga grupper av arvodesanställda, som tillerkänts pensionsrätt genom förenämnda åtgärder, gäller nämligen, såsom förutsattes vid riksdagsbehandlingen av pensionsfrågan, att pension kan tillerkännas den som avgått efter utgången av juni 1959.

Herr talman, mot bakgrund av vad jag nu anfört måste mitt svar till fröken Elmén bliva nekande såvitt gäller personal, som lämnat sina anställningar före den 1 juli 1959.

Vidare anförde:

Fröken ELMÉN (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för civildepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

Jag vet mycket väl, att när man ger sig in på statliga löner och pensioner, kastar man sig samtidigt in i en djungel av reglementen, beslut, paragrafer, kungörelser, övergångsbestämmelser, avtalsförhandlingsresultat m. m. Den grupp, som jag har tagit upp i min interpellation, har emellertid fallit utanför dessa bestämmelser. Vi måste ju i det statliga maskineriet ha alla dessa olika bestämmelser och kungörelser. Som statsrådet framhåller har vi fattat beslut i denna fråga, och enligt det beslutet kommer äldre reservtelegrafexpeditörer att falla utanför bestämmelserna. De beslut vi fattar är ofta inte fullkomliga, utan när de väl trätt i kraft kan vi finna, att vissa grupper kommit att stå utanför. Då måste vi ofta ändra på eller göra tillägg till våra beslut, för att de skall komma att omfatta även sådana grupper. När det gäller den allmänna sjukförsäkringen, ATP m. m. har vi måst revidera beslutet. Trots att bestämmelserna är grundade på avtalsförhandlingar, kommer vi inte ifrån det faktum, att det till syvende og sidst är statsmakterna, regeringen och riksdagen, som har ansvaret för dessa frågor och för hur besluten utformas.

Min interpellation i dag gäller en grupp inom televerket, och jag är verkligen förvånad över att man inte tidigare har gjort något för att den gruppen skall få sina pensionsförmåner och sin ålderdom tryggad. Denna grupp har visserligen varit berättigad till årliga understöd, men sådana har fått sökas och de har varit starkt behovsprövade. Kanske har man inte velat ta upp denna fråga på allvar och fatta några beslut därför att man har trott, att denna kår så småningom kommer att upphöra.

Svar på interpellation ang. vissa reservtelegrafexpeditörers pensionsrätt

För närvarande förhåller det sig så, att de som efter 1959 når pensionsåldern skall kunna få pension efter beräkning av viss kvalificerad tjänstgöringstid och naturligtvis i relation till den. En del telegrafexpeditörer har emellertid nått pensionsåldern före 1959 och har under alla de år, sedan de utbildades — det kan vara från 1905 och 1906 — dock varit en stor tillgång för televerket. De faller helt utanför dessa bestämmelser och har alltså inte möjlighet att kunna få något slag av pension.

För att få stå kvar i denna reservkår krävs, att man tjänstgör minst 60 dagar per år. Jag tror att många av oss inte till fullo förstår, vad denna kår verkligen betytt för televerket. Normalt arbetar verket med mycket stora toppbelastningar, framför allt under helger såsom jul, nyår, påsk o. s. v. Verket behöver då extra arbetskraft och har kunnat kalla på dessa utbildade reservtelegrafexpeditörer, som alltid stått till tjänst och många gånger under helgdagarna fått tjänstgöra hela dagarna, från kl. 8 på morgonen till kl. 9 på kvällen. Likaså har de fått träda in om somrarna, då televerket behövt vikarier under den ordinarie personalens semester. De har också haft obekväma arbetstid med natttjänstgöring m. m. Vid sjukdomsfall har man också kallat in dessa reservtelegrafexpeditörer.

Jag skulle vilja peka på en sak som har utomordentligt stor betydelse. Dessa reservtelegrafexpeditörer har varit med under två krig och har många gånger fått rycka in och tjänstgöra i sträck både natt och dag under tider då televerket haft det verkligt hektiskt. Detta har efter vad jag förstår varit av synnerligen stort värde för televerket. Dessa människor har legat i ständig beredskap. När man gör upp deras pensionsförmåner räknar man strikt med de dagar de varit i tjänst. De måste alltså ha arbetat 16 dagar under en månad för att denna över huvud

taget skall vara pensionsgrundande. Man tänker aldrig på att de borde ha någon poäng extra för att de ständigt ligger i beredskap, så att man mycket snabbt kan kalla in dem.

De äldre reservtelegrafexpeditörerna har ansett att de måste stå till förfogande, eftersom de annars kunde strykas ur kåren. Naturligtvis var det för många ekonomiska skäl som avgjorde att de ville stanna. Man kan fråga varför de då över huvud lämnade sin ordinarie befattning. Ja, det hade sin grund i de tidigare gällande bestämmelser som sade att de kvinnliga telegrafexpeditörerna måste lämna tjänsten, om de gifte sig med en man utanför verket. Man menade att kvinnorna inte kunde bevara telegrafhemligheten. Männen fick däremot gifta sig hur de ville med kvinnor utanför televerket. När sedan denna mycket egendomliga bestämmelse togs bort fick dessa kvinnliga telegrafexpeditörer träda in i reservkåren. De har också kunnat söka ordinarie tjänst, många har arbetat på olika stationer över hela landet och inte fått kännedom om när det funnits någon ordinarie tjänst ledig. Samtidigt har tjänsterna varit så få, att de flesta reservtelegrafexpeditörer inte har haft några som helst utsikter att få ordinarie anställning.

Finns det något annat statligt område där man på detta sätt har en utbildad reservkår som står till förfogande och med mycket kort varsel kan kallas in? Möjligtvis befinner sig reservofficerarna i samma situation.

Jag skulle vilja visa på en annan sida som indirekt har varit av stort värde för televerket. Reservtelegrafexpeditörerna har ryckt in inte bara vid helger, sjukdomsfall o. d. När kamrater med ordinarie tjänst av familjeskäl eller till följd av sjukdom i hemmet o. s. v. inte har kunnat fullgöra denna har de kunnat göra upp privat med en reservtelegrafexpeditör, så att tjänsten i alla fall alltid har varit bemannad. I nuvaran-

Svar på interpellation ang. vissa reservtelegrafexpeditörers pensionsrätt

de situation, när vi diskuterar förhållandena på arbetsmarknaden för kvinnornas del, skulle man önska att det också på andra områden fanns sådana reservkårer som kunde rycka in vid förfall på grund av sjukdom eller av sociala skäl.

Statsrådet avvisar en smula kallsinnigt förslaget om utsträckt pensionsrätt och hänvisar till riksdagens beslut. De som uppnådde pensionsåldern före år 1959 skulle alltså inte ha någon utsikt att få pension över huvud taget. Den ende som kan göra något åt detta är statsrådet Lindholm. Jag vädjar till honom att än en gång pröva denna fråga. Jag tycker att vi har ansvar härvidlag. Denna kår av reservtelegrafexpeditörer har ju betydtt så mycket för televerket.

Nu hänvisas till avtalsuppgörelser, förhandlingar m. m. sådant. De som har kommit upp i pensionsåldern omfattas inte med samma intresse när det gäller förhandlingar. De har kanske vädjat till sin organisation, men denna har sagt att den inte kan ta upp deras sak, och det har gjort att de inte har kvarstått i organisationen.

Jag ber som sagt att få vädja till statsrådet, att han omprövar denna fråga.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Fröken Elmén har här talat med mycket temperament för den grupp befattningshavare det nu gäller, och hon undrade om det på något annat område i statsförvaltningen finns en liknande reservkår. Jag kan inte säga det med bestämdhet, men jag vet att åtminstone posten har en reservkår, och jag förmodar att det även på andra avsnitt i förvaltningen finns liknande möjligheter att klara av uppkommande flaskhalsar. Därom vill jag dock inte nu uttala mig med bestämdhet.

Sedan skall jag gå över till själva saksfrågan.

När pensionsöverenskommelsen träffades med organisationerna, betraktades det som en mycket stor favör att man fick räkna pensionsrätt även på arvodesanställningar. Det ansågs som ett betydande framsteg och som ett tillgodoseende av ett önskemål, som funnits i personalorganisationerna under åtskilliga år. Jag kan inte finna skäl tala för att göra en kategoriklyvning bland befattningshavare i arvodestjänst, vilket sker om reservtelegrafexpeditörerna får den föreslagna förmånen. Beviljar man en grupp retroaktiva förmåner, så måste man göra det också för andra grupper, som arbetar under samma förhållanden. Det är en praxis, som vi tillämpar inom den statliga sektorn.

Om fröken Elméns principer godtogs, skulle det leda till att det blev svårare att genomföra förbättringar i framtiden, eftersom man då måste tänka på att förbättringarna skall ha retroaktiv verkan långt tillbaka i tiden. Och det är väl ändå framåt vi förhandlar.

Jag vill ännu en gång understryka, att den vidgning av pensionsrätten, som genomförts i det statliga pensionsreglementet, av alla anställda och särskilt av dem som har arvodesanställning betraktats som ett betydande framsteg i förhandlingsarbetet.

Fröken **ELMÉN** (fp):

Herr talman! Jag har i min interpellation framhållit, att beslutet om den vidgade pensionsrätten var ett stort framsteg. Men den grupp det här gäller kommer trots allt utanför. Och om det finns andra kårer av liknande slag, så bör man där givetvis ha samma förmån. Men reservtelegrafexpeditörerna utgör inte någon stor grupp, och deras antal minskar undan för undan.

Jag vill också erinra om att flera av reservtelegrafexpeditörerna varit i tjänst till 70 års ålder och under hela anställningstiden har de avlagt prov och deltagit i kurser för att följa med utvecklingen i arbetet. De har gjort allt,

Svar på fråga ang. statliga lån för iordningställande av vissa skyddsrum

menar jag, för att kunna fullgöra sitt arbete på ett riktigt sätt. Jag tycker därför att kåren bör ha denna favör, även om det skulle innebära att samma förmån måste ges även till andra grupper i liknande ställning.

Jag känner också till att det inom televerket finns andra lägre befattningshavare, som när de efter fem år slutar sitt arbete för att övergå till annan tjänst, erhåller gratifikation. Den uppgiften har jag fått verifierad från flera håll. Jag tänker här närmast på telegrambärarna. Skulle man inte kunna göra något även för de äldre reservtelegrafexpeditörerna? De har många gånger fått arbeta under mera påfrestande förhållanden än man gör nu och mot relativt sämre ersättning. Det kan omvittnas både av chefer och från andra håll.

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet **LINDHOLM**:

Herr talman! Jag vill bara understryka, att reservtelegrafexpeditörerna inte på något sätt har satts i strykclass i förhållande till andra grupper. Om de går över till annan statlig tjänst, så får de liksom andra befattningshavare efter prövning räkna sin föregående tjänstetid som underlag för kommande pension. Vi brukar tillämpa den regeln för icke pensionsgrundande tjänst, att före den 1 juli 1959 får två tredjedelar tillgodoräknas som pensionsunderlag vid den slutliga uträkningen av det totala pensionsunderlaget. I det avseendet blir reservtelegrafexpeditörerna alltså efter prövning likställda med andra grupper.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. statliga lån för iordningställande av vissa skyddsrum

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **NILSSON**, som yttrade:

Herr talman! Herr Enskog har frågat, om jag vill medverka till att de fastighetsägare, som genom upphävande av tidigare gällande dispens nu ålägges att inreda skyddsrum, skall kunna erhålla statligt lån till kostnaderna för skyddsrummens iordningställande även i de fall de inte tidigare har statslån för fastigheten.

Herr Enskog tycks utgå ifrån att supplementära lån för skyddsrumsinredning borde beviljas dem som förut har fått tertiärlån av staten för husets uppförande. Det är emellertid inte troligt att så behöver bli fallet. För åtskilliga fastighetsägare blir kostnaderna för skyddsrummens färdigställande så ringa, att någon medverkan från statens sida inte påkallas. Där kostnaderna är av någon betydelse, torde de i regel kunna finansieras genom att det statliga lånebeviljande organet — bostadsstyrelsen eller vederbörande länsbostadsnämnd — medger återbelåning av det överhypotek, som under den gångna delen av lånetiden har uppstått på sekundärlånet. Om överhypotek inte finns eller om det inte räcker till, kan man tänka sig att det statliga låneorganet medger den flyttning av in-teckningssäkerheten för statslånet, som erfordras för att den underliggande krediten skall kunna ökas.

Av det sagda framgår, att jag inte räknar med någon ökning av den statliga långivningen i anledning av att skyddsrumsdispenserna slopats. I konsekvens härmed torde skäl inte föreligga att staten lämnar kredit för finansiering av ifrågavarande åtgärder i hus, som uppförts utan stöd av statliga lån.

Vidare anförde:

Herr **ENSKOG** (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret på min fråga men jag beklagar att svaret var negativt.

Svar på fråga ang. statliga lån för iordningställande av vissa skyddsrum

Anledningen till att jag nu tagit upp denna fråga är att den generella dispens från bestämmelserna om skyldigheten att färdigställa skyddsrummen som regeringen meddelade 1955 nu av regeringen upphävt. I de anvisningar, som civilförsvarsstyrelsen lämnade den 24 oktober i år, sägs att åtgärderna för att färdigställa skyddsrummen skall vidtagas snarast. Hur snart detta kan ske är dock oviss med tanke på att det rör sig om ett mycket stort antal. Enligt uppgift är det cirka 9 000 av totalt cirka 30 000 skyddsrum som inte ger något skydd alls. Omkring 6 000 saknar helt inredning — det saknas dörrar, luckor, anordningar för gasskydd, el-installation, torrklosetter, bänkar m. m. Övriga 3 000 saknar viss inredning, oftast dörrar, luckor och luftrenare.

För att sätta dessa skyddsrum i stånd måste ganska stora belopp investeras av fastighetsägarna — det torde röra sig om cirka 7 000 kronor för ett medelstort skyddsrum, d. v. s. 60—70 miljoner kronor för de nämnda skyddsrummen. Detta är pengar som i de flesta fall måste lånas upp. Om det inte går att få statliga amorteringslån måste lånen tagas upp på öppna marknaden och det är som alla känner till ganska svårt för närvarande.

Det räcker dock inte med att de nämnda skyddsrummen blir iordningställda. Vi behöver ännu flera i inkvarteringsområden, där vi inte behöver räkna med direkta bombanfall men där det ändå behövs skyddsrum för att människorna skall gå fria från skador från radioaktiv strålning från nedfallande stoft efter kärnvapendetonationer på många mils avstånd. På sådana orter har man i regel relativt god tid på sig att uppsöka skydd efter radiakvarning genom radio, eftersom stoftet sprids med vindens hastighet. Även dessa skyddsrum kommer att kosta pengar att iordningställa.

Då det är synnerligen angeläget att skyddsrummen blir iordningställda sna-

rast måste också finansieringsfrågan lösas snabbt. De årliga kostnaderna för räntor m. m. kommer givetvis att belasta lägenhetsinnehavarna, men kapitalet måste fastighetsägaren skaffa, och enligt min uppfattning går det inte att lösa denna fråga tillräckligt snabbt om inte statliga lån kan erhållas.

Med goda skyddsrum kan vår befolkning klara sig igenom ett kärnvapenkrig — vare sig explosionsplatserna är inom eller utom landets gränser — utan att bli utsatt för livshotande strålningsdos.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON:

Herr talman! Jag har bara ett par kommentarer till vad frågeställaren senast anförde.

Mitt intryck är att herr Enskog nog överdimensionerar problemet. Enligt de uppgifter som jag har är det inte fråga om så stora belopp som man kunde tro när man lyssnade till herr Enskog. Ett skyddsrum för högst 50 personer ford- rar en genomsnittlig kostnad av 8 000 kronor, ett skyddsrum för högst 100 personer 10 000 kronor, 150 personer 13 000 kronor och 200 personer 14 000 kronor. Det kan sålunda inte vara för- enat med oöverstigligena hinder att klara utgifterna.

Med den ordning vi för närvarande har kommer ju dessa skyddsrumsinredningar sedermera att påverka hyres- sättningen, så att de verkliga kostna- derna inte drabbar fastighetsägarna utan blir utslagna på hyresgästerna. När därtill kommer att man i alla statsbelå- nade hus utan att gå ut på lånemark- naden kan klara finansieringen på det eleganta sätt som jag påpekar i mitt in- terpellationssvar, tror jag inte att det uppstår så stora svårigheter som herr Enskog antydde.

Jag tror inte heller att kostnaderna kommer att i någon högre grad med- verka till en försening av inredandet av skyddsrummen. Det kommer kanske

**Svar på fråga ang. underlättande av företagarnas redovisning av arbetsgivaravgift
— Svar på interpellation ang. folkpensionsavgiften för i Sverige bosatta grekiska medborgare**

att visa sig svårare att snabbt anskaffa all den materiel som behövs än att skaffa de pengar som erfordras.

Herr ENSKOG (fp):

Herr talman! Jag har räknat med 7 000 kronor per skyddsrum.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. underlättande av företagarnas redovisning av arbetsgivaravgift

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Fälldin frågar vilka åtgärder som vidtagits i syfte att underlätta företagarnas redovisning av arbetsgivaravgift till den allmänna tilläggspensioneringen m. m.

Som svar vill jag meddela, att den blankett, på vilken arbetsgivarna i januari nästa år skall lämna sina uppgifter till ledning för bestämmandet av avgifterna för 1961, genom riksförsäkringsverkets försorg grundligt omarbetats och väsentligt förenklats.

Vidare anförde

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack för det svar som socialministern har lämnat på min enkla fråga.

Som regel hälsar man ju inte ändring av blanketter och formulär med tillfredsställelse, men i detta fall är jag övertygad om att de flesta som haft kontakt med den tidigare blanketten gör det. Jag vill nog gärna skjuta in att så svår och fylld av detaljer som lagstiftningen är på detta område måste det också vara svårt att åstadkomma ett redovisningsförfarande som ter sig enkelt. Vill man nå enkelhet i högre grad

måste man därför nog angripa problemet i ett större sammanhang.

Jag lägger märke till att socialministern i sitt svar säger att blanketterna har »väsentligt» förenklats. Jag vill bara uttrycka förhoppningen, att den värderingen skall visa sig vara riktig.

I svaret är ingenting sagt om anvisningarna för blanketternas ifyllande, men jag förmodar att socialministern avser att även de har omarbetats och förenklats. Fråga är om inte anvisningarna beträffande den förra blanketten gjorde blanketten svårare att handha än den i och för sig hade behövt vara. Det är ytterst angeläget att också anvisningarna för blankettens ifyllande får den nödvändiga förenklingen.

Jag uttalar min tillfredsställelse med svaret och ber än en gång att få tacka.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. folkpensionsavgiften för i Sverige bosatta grekiska medborgare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Fru Gärde Widemar frågar, om jag vill medverka till att en den 27 juli 1961 dagtecknad kungörelse angående tillämpning mellan Sverige och Grekland av vissa europeiska avtal om social trygghet tillämpas så, att folkpensionsavgift skall erläggas av här mantalsskrivna grekiska medborgare först för 1962 års inkomster.

Kungörelsen är så avfattad att grekiska medborgare, som är mantalsskrivna här, skall erlägga folkpensionsavgift för 1962, d. v. s. även för 1961 års inkomster. Anledningen härtill är följande. De berörda europeiska överenskommelserna trädde i kraft i förhållande till Grekland den 1 juni 1961. Grekiska

Svar på interpellation ang. folkpensionsavgiften för i Sverige bosatta grekiska medborgare

medborgare kan i följd därav, under de i vederbörande överenskommelse angivna förutsättningarna, bli berättigade till svensk folkpension från sistnämnda tidpunkt. Med hänsyn till att grekiska medborgare således i princip är berättigade till förmåner från den svenska folkpensionslagstiftningen under större delen av år 1961 har det ansetts riktigt, att avgiftsskyldighet föreligger i vad avser nämnda års inkomster.

I en av interpellanten omnämnd skrivelse av år 1958 gav riksdagen Kungl. Maj:t till känna vad andra lagutskottet anfört i anledning av väckta motioner om undvikande av att skyldighet för utländska medborgare att erlægga folkpensionsavgift i vissa fall fick retroaktiv verkan. Utskottet uttalade, att vissa påtalade oformligheter i görligaste mån borde undvikas i de fall, då det i framtiden kunde komma i fråga att ålägga nya grupper av utländska medborgare skyldighet att erlægga folkpensionsavgift. Bakgrunden till detta uttalande var närmast ett fall, då i överensstämmelse med äldre praxis avgiftsskyldighet ålades franska medborgare i avseende på 1957 års inkomster, fastän överenskommelsen i fråga trädde i kraft i förhållande till Frankrike först med ingången av år 1958.

Riksdagens år 1958 uttalade önskemål borde vara tillgodosedda, när — som nu är praxis — avgiftsskyldighet endast ålägges i avseende på inkomster för år, då folkpensionslagstiftningens förmåner kunnat utgå till vederbörande personkrets för hela eller större delen av året.

Jag har dock den uppfattningen, att man för framtiden kan nöja sig med att ta ut avgift på inkomster för år, då persongruppen i fråga under hela året haft möjlighet att komma i åtnjutande av folkpensionsförmåner.

Vidare anförde

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Som av svaret framgår vill herr statsrådet inte medverka till en sådan tolkning av kungörelsen angående skyldighet för grekiska medborgare att erlægga folkpensionsavgift, att de befrias från sådan skyldighet för 1961 års inkomster. Jag beklagar detta och kan inte finna annat än att detta står direkt i strid med riksdagens år 1958 uttalade önskan, att man för framtiden borde undvika retroaktiv avgiftsskyldighet.

Om herr statsrådet studerar andra lagutskottets utlåtande år 1958 i denna fråga finner han, att det då inte bara gällde franska medborgare utan även västtyska medborgare, genom en kungörelse den 21 september 1956, och italienska, genom en kungörelse den 27 juni 1957. Dessa senare fall är alltså direkt parallella till föreliggande fall beträffande grekiska medborgare, och riksdagens uttalande år 1958 torde ha avsett alla fall av retroaktiv avgiftsbetalning oavsett tidpunkten under året då pensionsförmåner kunnat utgå till vederbörande folkgrupp. Jag kan därför inte finna att riksdagens önskemål är tillgodosedda.

Dessutom leder socialministerns tolkning av kungörelsen till vissa tråkiga konsekvenser. Jag skall som exempel nämna hur det kommer att gå för de greker, som arbetade här under första halvåret i år och som lämnat Sverige före den 8 augusti 1961, d. v. s. då ifrågavarande kungörelse utkom från trycket. Vid sin utresa från Sverige har de säkert, som alltid skall ske, fått ett jämningsbeslut och ett intyg från uppborndsmyndigheten att de inte häftar i skuld för skatt till svenska staten. Mer än ett år därefter får de en slutlig skattsedel utvisande kvarskatt på grund av påfordrad avgift för folkpensionsförmåner som de aldrig kan komma i åtnjutande

Svar på interpellation ang. underlättande av bostadsanskaffningen för skogsarbetare

av. Det var väl inte tänkt, att konventionen om social trygghet skulle kunna leda till sådana konsekvenser.

Av senare delen av svaret förstår jag att herr statsrådet inte heller tycker att detta är riktigt, och jag konstaterar tacksamt löftet att för framtiden skall avgift endast påföras i de fall då vederbörande grupp haft möjlighet under hela året att komma i åtnjutande av folkpensionsförmåner.

Med hänsyn till att vi är helt överens om principen för framtiden skulle jag vilja vädja till statsrådet att på nytt överväga, huruvida det är möjligt att befria ifrågavarande greker från erläggande av folkpensionsavgift för 1961 års inkomster.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. underlättande av bostadsanskaffningen för skogsarbetare

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har i en till mig ställd interpellation frågat, om jag är villig att i vissa avseenden, som närmare beröres i interpellationen, genom initiativ till författningsändring eller på annat sätt medverka till underlättande av bostadsanskaffning för skogsarbetare m. m.

Bostadsstyrelsen har i anslutning till sina äskanden om anslag för nästa budgetår lagt fram förslag till ändringar av gällande bestämmelser om egnahems-lån och tertiärlån. Förslaget syftar i korthet till en sammangjutning av de olika lånebestämmelserna till en gemensam författning. Vid den prövning av bostadsstyrelsens förslag, som för närvarande pågår inom socialdepartementet, torde även de spörsmål interpellanten berör komma att aktualiseras.

Bostadsstyrelsens förslag och regeringens ståndpunkt i frågan torde, om den pågående beredningen av ärendet inom socialdepartementet hinner slutföras, komma att anmälas för riksdagen i 1962 års statsverksproposition.

Vidare anförde:

Herr ELMWALL (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet för det svar han har lämnat.

Av svaret framgår, att de frågor som har upptagits i interpellationen berörs av de överväganden rörande reglerna för bostadslångivningen som nu pågår inom socialdepartementet. Däremot framgår inte, om man har något intresse av att åstadkomma sådana lösningar som jag efterlyste.

Jag kan nämna att länsbostadsnämnden i Södermanland i sitt remissyttande har framhållit, att det i fråga om lantarbetarbostäder bör finnas möjlighet att lämna egnahemslån även om huset kommer att innehålla mer än två lägenheter. Det synes inte rimligt att utestänga en jordbrukare från lån därför att lantarbetarbostäderna en gång i tiden samlades till ett något större hus, framhåller länsbostadsnämnden. Det är således inte bara min privata uppfattning, att en ändring av bestämmelserna bör komma till stånd; även bland bostadsmyndigheterna råder denna uppfattning. Det finns heller inte rimlig anledning att ej medge egnahemslån av den anledningen, att lantarbetarbostaden skall bebos av en skogsarbetare, anställd t. ex. vid skogsägarorganisationen, i stället för av en arbetare, fast anställd vid gården.

Min fråga gällde om statsrådet var villig att medverka till en lösning av dessa frågor. När man kommer så långt som till statsverkspropositionen, är väl frågan i stort sett löst. Jag tillåter mig därför, herr talman, att till statsrådet vörd-

Svar på interpellation ang. lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet

samt ställa frågan, om statsrådet är positivt inställd och villig att vid förberedelserna till statsverkspropositionen verkligen eftersträva en lösning av dessa frågor, som ur den lånesökandes synpunkt kan bli tillfredsställande.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **NILSSON**:

Herr talman! Herr Elmwall är pessimist. Han tillhör den kategori av människor som tyder allt till det sämsta utifrån sina utgångspunkter. När han av mitt svar inte hade kunnat finna om det fanns något intresse från min sida, vill jag säga honom att de förslag som kommer exempelvis från bostadsstyrelsen alltid mottas med det största intresse av departementet och departementschefen.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet när han uttrycker sitt intresse, och jag tar det senare yttrandet som ett bestämt medgivande av att dessa frågor får en positiv lösning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**, som yttrade:

Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Antonsson frågat, om jordbruksministern är beredd överväga att förelägga 1962 års riksdag förslag om förlängning av nu gällande lagstiftning om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet.

Till svar härpå får jag anföra följande.

Jordförvärvslagen av år 1955 gäller till och med den 30 juni 1962.

Det av 1958 års jordlagsutredning avgivna betänkandet med förslag till ny jordförvärvslag remissbehandlas för närvarande. Remisstiden var ursprungligen bestämd att sluta vid årsskiftet. Från olika håll har emellertid uttalats önskemål om förlängning av remisstiden. Med anledning härav har min företrädare som jordbruksminister låtit framflytta slutdagen till den 28 februari 1962. Detta medför att förslag till ny lagstiftning inte hinner föreläggas vårriksdagen. Det blir således nödvändigt att i stället framlägga förslag om förlängning av giltighetstiden för den nuvarande lagen.

Härmed anser jag mig ha besvarat herr Antonssons interpellation.

Vidare anförde

Herr **ANTONSSON** (cp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet för det interpellationssvar han här lämnat. Jag har frågat, om jordbruksministern är beredd överväga att för nästa års riksdag framlägga förslag till förlängning av gällande jordförvärvslag. Statsrådet Holmqvist meddelar nu att så kommer att ske. Jag befinner mig således i den för interpellanter inte alltför vanliga situationen att jag, samtidigt som jag tackar för svaret, kan uttrycka min odelade tillfredsställelse med svarets innehåll.

Jag framställde min fråga därför att jordförvärvslagstiftningen och speciellt det förslag till ny lagstiftning, som 1958 års jordlagstiftningsutredning framlagt, inrymmer element som har ett visst samband med bestämmelserna i EEC-stadgan. Det måste vara mindre välbetänkt att i ett läge, när vi väntar associationsförhandlingar mellan EEC-staterna och vårt land, vidta förändringar i den svenska lagstiftningen på ett om-

Svar på interpellation ang. lagstiftningen om inskränkning i rätten att förvärva jordbruksfastighet

råde, som kan förutses bli föremål för överläggningar vid dessa förhandlingar. En förändring av lagstiftningen skulle måhända rent av aktualiseras vid en tidpunkt då sådana förhandlingar pågår. Jag har därför velat väcka frågan, om man inte i stället borde förlänga gällande lagstiftning på området.

Herr talman! Jag finner inte tillfället lämpat att öppna någon allmän debatt om jordlagstiftningens syfte och allmänna principer, men jag vill tillåta mig anföra en enda synpunkt i detta sammanhang.

Jag uppfattar jordlagstiftningen såsom ett kompletterande instrument till den allmänna jordbrukspolitiken och de riktlinjer för densamma som statsmakterna fastlagt. Lagstiftningen syftar ju till att så långt som möjligt bibehålla jord och skog i jordbruksbefolkningens ägo och att främja jordbrukets strukturrationalisering i enlighet med den allmänna målsättningen för jordbrukspolitiken. Min bedömning är också den, att nuvarande jordlagstiftning på väsentliga punkter står i god överensstämmelse med de riktlinjer för jordbrukspolitiken som statsmakterna och riksdagen har gått in för. Därtill kommer att vi för närvarande har en stor utredning, 1960 års jordbruksutredning, som är mitt uppe i sitt arbete och som har till uppgift att framlägga förslag till riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken.

Om man, herr talman, har den inställning jag här hävdar, nämligen att det finns ett nära samband mellan den allmänna jordbrukspolitiska målsättningen och jordförvärvslagstiftningen, så blir en naturlig följd därav, att man bör se till att dessa båda tidsmässigt och i fråga om syften så mycket som möjligt ansluter till varandra. Enligt min uppfattning talar starka skäl för att man inte under de närmaste åren framlägger förslag till ändring av nu gällande förvärvslagstiftning. Först om

några år sedan riksdagen beslutat om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken på grundval av jordbruksutredningens arbetsresultat kan det vara befogat att vidta eventuella justeringar i förvärvslagstiftningen, så att den bringas i samklang med de allmänna jordbrukspolitiska riktlinjerna.

Herr talman! Detta var den principiella synpunkt som jag ville anföra och jag ber att än en gång få tacka statsrådet Holmqvist för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Till bordläggning anmäldes statsutskottets utlåtanden:

nr 176, i anledning av väckta motioner om soldathemsverksamheten m. m.,

nr 177, i anledning av väckta motioner om åtgärder till främjande av rekryteringen av läroverkslärare i Norrland,

nr 178, i anledning av väckta motioner angående fördelningen av statsanslagen till forskningsbiblioteken, och

nr 179, i anledning av väckta motioner om byggande av en mellanriksväg från Sädvalupe i Sverige till Graddis i Norge;

bevillningsutskottets betänkande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner;

bankoutskottets memorial nr 32, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, dels ock i ämnet väckta motioner,

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med

vissa bestämmelser om pensionsstiftelse m. m., och

nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse, dels ock i ämnet väckta motioner;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av väckta motioner om ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m. m.,

nr 69, i anledning av väckt motion om återköpsrätt beträffande pensionsstyrelsens frivilliga försäkring, och

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 februari 1960 (nr 22) om statlig krigsförsäkring m. m.; samt

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare.

§ 11

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 175, med förslag till lag om ändring i kommunala vallagen m. m. ävensom en i ämnet väckt motion;

från bevillningsutskottet:

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 30 juni 1943 (nr 477) om skatt å vissa pälsvaror jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan Sverige och Thailand för undvikande av dubbelbeskattning beträffande skatter å inkomst och förmögenhet; samt

från andra lagutskottet:

nr 377, i anledning av väckta motioner om utredning av frågan om luftföroreningarnas inverkan på människan samt om lagstiftning angående luftföroreningar; och

nr 378, i anledning av väckta motioner om höjning av maximihastigheten för vissa tunga fordon.

§ 12

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.56.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 5 december

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollen för den 28 och den 29 nästlidne november.

§ 2

Herr talmannen meddelade, att herr Brandt i Sätilla, som vid kammarens sammanträde den 14 nästlidne november med läkarintyg styrkt sig tills vidare vara hindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 3

Meddelande ang. riksdagsarbetet under återstoden av höstsessionen

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman och talmanskonferensen får jag beträffande riksdagsarbetet under återstoden av innevarande session meddela följande.

Vid kammarens plena fredagen den 8 och tisdagen den 12 december kommer ett stort antal interpellationer och enkla frågor att besvaras, och sammanträdena kommer därför dessa dagar att ta sin början kl. 12.00 respektive kl. 11.00, icke såsom i den preliminära planen angivits kl. 14.00 respektive kl. 16.00.

Onsdagen den 13 december, då sammanträdet i enlighet med vad som tidigare meddelats börjar kl. 10.00, kommer att behandlas bland annat frågan om en skattereform. Även torsdagen den 14 december kl. 10.00 anordnas arbetsplenum. Om så erfordras till följd av att kamrarna under de sista dagarna av sessionen stannar i skiljaktiga beslut eller för avlämnande av interpellations- och frågesvar, hålles sammanträde jämväl fredagen den 15 december, denna dag med början kl. 11.00.

§ 4

Svar på interpellation ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Mellqvist frågat mig, om jag har uppmärksammat vissa av interpellanten påtalade förhållanden angående nuvarande lagstiftnings begränsning i fråga om kommunernas möjlighet att för skäliga kostnader erhålla mark för bostadsbyggande. Interpellanten har vidare frågat, om jag är beredd att låta 1960 års expropriationsutredning överse expropriationslagen beträffande grunderna för ersättning i samband med expropriation av mark för tätbebyggelse.

Till svar härpå får jag anföra följande.

År 1949 genomfördes vissa ändringar i expropriationslagstiftningen. Ändringarna innebar bl. a. en utvidgning av expropriationsändamålen, och avsikten härmed var att ge underlag för åtgärder till motverkande av jordvärdestegringar i samband med tätbebyggelse. Under förarbetena till lagreformen övervägdes att inom expropriationslagstiftningens ram få till stånd också andra anordningar med syfte att förebygga eller till det allmänna överföra sådan stegring av fastighets värde, som utan insats från fastighetsägarens sida av kapital eller arbete kan uppkomma vid tätbebyggelse. Det befanns emellertid nödvändigt att ytterligare utreda dessa spörsmål. En utredning av problemet om indragning av oförtjänt jordvärdestegring skedde senare genom den

Svar på interpellation ang. ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse

s. k. markvärdeutredningen. Det lagförslag, som denna utredning framlade i sitt år 1957 avgivna betänkande (SOU 1957: 43), har inte ansetts kunna tjäna som grundval för en lösning av nämnda problem. I betänkandet har emellertid också diskuterats möjligheterna av en mera begränsad lösning av problemet via expropriationslagstiftningen. Därvid har bl. a. uppmärksamhets frågan om principerna för värdering vid expropriation.

Enligt bemyndigande av Kungl. Maj:t tillkallade jag under år 1960 en utredningsman för att genomgå och bearbeta de domar i expropriationsmål, som i enlighet med en numera upphävd kungörelse under 1950-talet har insänts till justitiedepartementet. Den sedermera tillsatta expropriationsutredningen har till uppgift att överse expropriationsreglerna i belysning av erfarenheterna under de år, som förflutit efter 1949 års lagändringar. Utredningen skall därvid särskilt beakta vissa önskemål, som har framförts av riksdagen, bl. a. i fråga om grunderna för värderingen (tredje lagutskottets utl. 1958: 16). Enligt direktiven för utredningen bör den vidare — utan att vara bunden av bestämda riktlinjer — närmare undersöka de uppslag till reformer inom expropriationsväsendet, som markvärdeutredningens betänkande innehåller, samt framlägga därav eventuellt föranledda förslag.

Av det anförda torde framgå, att en översyn av expropriationslagen beträffande ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse omfattas av expropriationsutredningens uppdrag.

Vidare anförde

Herr MELLQVIST (s):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det positiva svar jag erhållit på min interpel-

lation angående ersättningsgrunderna vid expropriation av mark för tätbebyggelse.

För hela bostadsbyggandet är det avgörande att tomtpriiset vid expropriation står i någorlunda rimligt förhållande till det pris för tomtmark som de bostadsbyggande myndigheterna kan godkänna som underlag för statlig beläning. Om så icke sker undergrävs hela vår bostadspolitik, och den uppställda målsättningen kan ej infrias. Om man fördubblar markpriset, vilket har skett inom den kommun som tjänar som underlag för interpellationen, blir följden den att bostadsbyggandet praktiskt taget upphör på grund av att statliga lån icke kan erhållas. För en egnahemsbyggare, som uppför sin fastighet inom nu gällande lånetak, innebär en fördubbling av markpriset att vederbörande av egna medel måste tillskjuta mellan 12 000 och 15 000 kronor. Då det av alla dem, som önskar bygga ett eget hem, är få som har förutsättningar att bära en sådan kostnadsstegring, blir följden att byggandet av dylika fastigheter kommer att avstanna.

Även för flerfamiljshus blir det samma förhållande; ett för högt tomtpreis ökar hyreskostnaden så att de som bäst behöver en modern bostad av kostnads-skal tvingas avstå.

Det kan icke få vara så, herr talman, att en liten grupp markägare skall kunna tilltvinga sig oskäligen ersättning därför att ett samhälle behöver mark för att kunna tillgodose övriga grupper berättigade intressen av tidsenliga bostäder. Mot denna bakgrund är det synnerligen angeläget att expropriationsutredningen så snart som möjligt kan visa ett resultat av sitt arbete och — som vi hoppas — presentera förslag till nya grunder för ersättning vid expropriation av mark för tätbebyggelse.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5

Svar på fråga ang. anledningen till de långa dröjsmålen med installerande av telefon

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmwall har frågat mig om jag är i tillfälle att redogöra för anledningen till de långa dröjsmålen med installerande av telefon, vilket även i sådana fall där ledningar finnes indragna kan ta månader.

Under de senaste årens högkonjunktur har antalet nytecknade telefonabonnemang ökat kraftigt. Trots att samtidigt nya telefonapparater installerats i stigande omfattning har antalet anmälda men ej inkopplade abonnemang ökat. Som ett uttryck för detta kan jag nämna att antalet nya abonnenter som fått vänta mer än tre månader stigit från 5 400 sommaren 1960 till omkring 7 000 sommaren 1961.

Den rekordartade abonnenttillströmningen och den fortgående trafikökningen har bl. a. medfört stegrade behov att bygga ut telefonstationer och förbindelseanläggningar för att undvika abonnentstopp och för att bevara framkomstmöjligheterna för telefontrafiken. Resurser till att installera nya apparater har därför inte kunnat avdelas i den utsträckning som varit önskvärt för att hålla väntetiderna nere på en normalare nivå.

I sammanhanget kan jag även peka på svårigheterna för televerket att i nuvarande konjunkturläge rekrytera personal, främst i sådana områden där näringslivets expansion är särskilt framträdande. Vidare bör erinras om att televerket måste disponera en del av sin arbetsstyrka för arbeten för totalförsvarets räkning.

Att ledningar för telefon finns i en fastighet innebär inte alltid att erforderlig yttre anslutningsledning till telefonstationen är disponibel. När ett te-

lefonabonnemang upphört måste nämligen ofta den ledning som därigenom frigjorts omedelbart tagas i anspråk för annat, tidigare anmält telefonabonnemang inom området. I sådant fall kan mer eller mindre omfattande kabelarbeten bli nödvändiga och medföra dröjsmål med inkoppling av senare anmält telefonabonnemang.

Avslutningsvis vill jag framhålla, att televerket självfallet strävar efter att så långt möjligt nedbringa väntetiderna för nytecknade abonnemang. Möjligheterna härtill påverkas bl. a. av hur efterfrågan på televerkets tjänster kommer att utveckla sig. Vidare inverkar givetvis i hög grad omfattningen av de investeringsmedel, som kan ställas till televerkets förfogande vid avvägningen av behoven på detta område jämfört med andra sektorer av samhällslivet.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat herr Elmwalls fråga.

Vidare anförde:

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsrådet Skoglund för svaret på min fråga.

Väntetiden för att få telefon indragen är i många fall besvärande. Statsrådets svar förklarar vad det beror på, och han framhåller även att televerket strävar efter att förkorta väntetiderna. Jag skall därför, herr talman, avstå från att vidare kommentera detta förhållande. Jag vill bara understryka betydelsen av att dessa strävanden ger resultat. Av vikt är nog att statsrådet om möjligt disponerar tid för att hålla sin uppmärksamhet riktad även på utvecklingen på detta område för statlig verksamhet.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Får jag bara komplettera mitt interpellations svar med några uppgifter över nettoökningen av an-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av västgötadeln av Göta kanal

talet uppsatta telefonapparater. Jag sade i interpellationssvaret att antalet stigit, men det kan vara värdefullt att man siffermässigt belägger vad som sker.

Nettoökningen av antalet uppsatta apparater var under budgetåret 1958/59 111 400 och under budgetåret 1959/60 116 700. Under budgetåret 1960/61 ökade antalet apparater med 132 900. Den tidigare högsta inregistrerade siffran var 115 200 och den uppnåddes under budgetåret 1954/55. Som ett exempel på arbetstakten kan nämnas att televerket nynnmonterar en telefonapparat per arbetsminut.

Herr **ELMWALL** (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för denna ytterligare komplettering, som ger belägg för storleksordningen av antalet nya telefonabonnemang som tillkommer under varje år. Detta belyser ytterligare vilka möjligheter som finns att disponera både material och arbetskraft för dessa arbeten.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6**Svar på interpellation ang. utbyggnaden av västgötadeln av Göta kanal**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Berglund frågat mig om jag anser att den nuvarande situationen är sådan att en skyndsamt utredning om en breddning av västgötadeln av Göta kanal är påkallad och om jag i så fall vill ge den nu tillsatta kanaltrafikutredningen i uppdrag att slutföra sitt uppdrag så skyndsamt som möjligt.

En utbyggnad av Göta kanals västgötadel — alltså leden mellan Vättern och Väneren — är ett synnerligen omfattande och kostnadskrävande projekt.

Den av interpellanten omnämnda, på lokalt initiativ bildade Vätterdelegationen har uppskattat investeringskostnaderna till mellan 110 milj. kr. och 280 milj. kr., beroende på vilken standard man väljer.

Ett sådant betydande investeringsprojekt kan självfallet inte behandlas isolerat utan måste ses i ett större transportekonomiskt sammanhang. Den nyligen tillsatta kanaltrafikutredningen har därför fått i uppdrag att i första hand söka klargöra hur de tyngre transporterna inom väner- och vätterområdena i framtiden kan komma att utvecklas och hur de bör fördelas på olika trafikmedel för att det från samhälls-ekonomisk synpunkt fördelaktigaste resultatet skall nås.

Sedan de nu pågående trafikekonomiska undersökningarna slutförts, skall en prövning ske av kanalfrågan på grundval av det förebragta materialet. Härvid kommer även andra synpunkter med i bedömningen, bl. a. de av herr Berglund berörda beredskapsproblemen. Om prövningen leder till att en ombyggnad av Göta kanals västgötadel framstår som motiverad, blir nästa åtgärd att verkställa erforderliga tekniska undersökningar.

Den tillsatta kanaltrafikutredningen, till vars förfogande ställts väl kvalificerad expert- och sekreterarhjälp, kommer att slutföra sitt uppdrag så snart det är möjligt. Med hänsyn härtill och då, såsom jag nyss framhållit, frågan om breddning av Göta kanals västgötadel måste ses i ett större transportekonomiskt sammanhang, anser jag det inte motiverat i dagens läge att forcera de pågående undersökningarna speciellt beträffande denna kanaldel.

Vidare anförde

Herr **BERGLUND** (fp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet få uttala ett tack för sva-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av västgötadelen av Göta kanal

ret på min interpellation. Att den fråga det här gäller är stor och betydelsefull och att projektet är omfattande är jag ense med kommunikationsministern om. Däremot kan man knappast säga att det är så kapitalkrävande i förhållande till sin betydelse.

Vätterdelegationens kostnadsberäkning till 110 å 280 miljoner kronor är i dagens penningvärde ingen stor summa; man kan närmast anse den som synnerligen blygsam. Detta beror givetvis på att kanaleden till största delen skall breddas i sin nuvarande riktning samt att den kommer att gå genom tvenne sjöar, Bottensjön och Viken.

Det kapital som på detta sätt investeras beräknas, om projektet utföres nu, år 1968 ge en trafikvinst utöver årskostnaderna med 0,7 miljoner kronor för alternativet 4,0 meters djupgående, medan årsvinsten för kanalen detta år för 4,6 respektive 5,0 meters djupgående beräknas överstiga trafikvinsten med 0,8 respektive 2,1 miljoner kronor. År 1985 har emellertid samtliga tre farledsalternativ beräknats lämna ett ganska betydande överskott, nämligen 6,5 miljoner kronor för farledsalternativet 4,0 meters djupgående, 5,1 miljoner för 4,6 meters djupgående och 4,0 miljoner för 5,0 meters djupgående. Härav framgår tydligt att projektet är ekonomiskt genomförbart och väl motiverat ur denna synpunkt.

Utbyggnadsprojektet är således realistiskt. Härtill kommer den oerhört stora betydelse en utbyggnad skulle ha för den ekonomiska och industriella utvecklingen i de områden som berörs. Att de som bor inom dessa områden insatt detta, därom vittnar ju den insats som både enskilda företag, kommuner och andra gjort ekonomiskt för att genom Vätterdelegationen få fram en utredning. Utredningen är också så pass fyllig att den i hög grad måste underlätta kanalutredningens arbete.

Statsrådet säger i sitt svar att detta investeringsobjekt självfallet inte kan

behandlas isolerat utan måste ses i ett större transportekonomiskt sammanhang. Jag skulle då vilja påpeka att utredningen ger vid handen att trafikvinsten av en utbyggnad av Västgötkanalen skulle öka i icke obetydlig omfattning om den av 1957 års Vänerkommitté föreslagna kanalen mellan Vänersborg och Uddevalla kommer till stånd. Här skulle jag inom parentes vilja fråga statsrådet, varför detta projekt ännu efter fyra år inte har kunnat fullföljas så att riskerna för trafikstopp, om Göta älv än en gång visar tecken till ras, skulle minska. Jag är synnerligen angelägen om att utredningen om Göta kanal inte tar så lång tid, ty då riskerar man att det hela ytterligare fördyras. Vi skulle kanske bitert få ångra vår senfärdighet.

Det är inte första gången frågan om en utvidgning av denna kanal utredes. Kungl. Maj:t tillsatte 1916 en kommitté med uppgift att bl. a. utreda frågan om en modernisering av Göta kanal. Den avlämnade sitt betänkande 1922. På grund av den depression som då rådde, föranledd av det första världskriget, och på grund av den omställning av handeln och industrien som denna medförde ansåg utredningen att saken skulle upptas till ny prövning så snart förhållandena det medgäve. Hade projektet då utförts, skulle det nu ha sett helt annorlunda ut i de berörda landsdelarna. Nu menar jag, herr talman, att någon förhållning av denna viktiga investering inte får ske, utan att utredningen bör påskyndas, så att förslag snarast kan föreläggas Kungl. Maj:t. I min interpellation har jag särskilt pekat på angelägenheten ur beredskapssynpunkt av en utbyggnad.

Riksdagen skall inom kort ta ställning till nedläggandet av skifferoljeverken i Kvarntorp. I de skiffergruvor som där uppkommit kan säkerligen utomordentliga utrymmen ges för lagring av olja och andra förnödenheter. Kvarntorp ligger cirka fyra mil från

Vätterns nordligaste hamn, Askersund, som om kanalprojektet genomföres skulle bli en utmärkt djuphamn för importfartyg. Efter en billig och tidsbesparande transport därifrån kunde upplagring ske i Kvarntorp. Även för de blivande salpeterverken kunde det kanske ha sin betydelse. Se till exempel vilket uppsving staden Köping fått med sin djuphamn!

Jag är emellertid övertygad om att kanalutredningen kommer att påskynda sitt arbete. Jag skulle vilja på förhand tacka kommunikationsministern för att han därefter med minsta möjliga tidsutdräkt avlämnar proposition i ärendet och att denna då går i positiv riktning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på interpellation ang. elkraftpriset

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet SKOGLUND, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har herr Eriksson i Bäckmora frågat mig

1) om jag anser att de av vattenfallsstyrelsen och enskilda kraftverk tillämpade grunderna för beräkning av pristillägget på elkraft, som försäljes engros till landsbygdens elföreningar och andra högspänningsabonnenter, ger ett med hänsynstagande till kraftverkens nuvarande produktions- och distributionskostnader rättvist resultat — samt

2) om så inte är fallet, om jag är beredd att låta verkställa en utredning för att få fram lämpligare grunder för att beräkna pristillägget samt i avvaktan på resultatet av denna utredning ge vattenfallsstyrelsen i uppdrag att undersöka huruvida det i nuvarande elkraftsituation kan vara motiverat att tills vidare tillämpa samma pristillägg i normaltaxorna för leve-

Svar på interpellation ang. elkraftpriset

rans av högspänd elektrisk kraft som under år 1960, d. v. s. 12 procent i stället för 14 procent.

Med anledning av de båda frågorna får jag anföra följande.

Statens vattenfallsverks taxesättning — vilken i viss utsträckning är normgivande för hela kraftindustrin — grundas bl. a. på den principen att kostnadsvariationerna till följd av olika vattentillgång, varierande värmekraftsinsats och andra oförutsedda och opåverkbara omständigheter inte skall inverka på kraftavgifterna. Dessa kostnadsvariationer bäres i stället av kraftproducenterna, vilka baserar taxorna på en genomsnittskostnad. Härigenom undvikes kortsiktiga höjningar och sänkningar av taxorna. En naturlig följd härav är att kraftproducenternas ekonomi växlar från år till år och att år med gynnsamt ekonomiskt utfall kompenserar år med dåliga ekonomiförhållanden. En sådan taxesättning har såvitt jag kan förstå kommit att framstå såsom fördelaktig för såväl producenter som konsumenter, och enligt vad jag inhämtat från vattenfallsstyrelsen har ingenting framkommit under senare tid som tyder på att verkets kunder har en annan uppfattning.

De grundläggande principerna för vattenfallsverkets taxesättning redovisades i bilaga 28 till 1961 års statsverksproposition.

Vattenfallsverkets prispolitik syftar till att uppnå en tillfredsställande förräntning av det investerade kapitalet. Primärt anpassas taxorna därvid efter elkraftens marginalkostnader, vilket riksdagen fann ändamålsenligt. Med hänsyn bland annat till att kontraktstiderna för verkets högspänningsleveranser normalt omfattar fem år har taxorna måst förses med prisregleringsklausuler för att åtminstone i stort sett anpassas efter förändringar i penningvärdet.

Såsom interpellanten påpekat är detta pristillägg grundat på konsumentpris-

Svar på interpellation ang. elkraftpriset

index. Det kan givetvis diskuteras vilket kostnadsindex som ger den lämpligaste anpassningen till allmänna prisnivån. Konsumentprisindex har emellertid ansetts ge den för närvarande bästa anpassningen till penningvärdets förändringar. Självfallet måste grunderna för elkrafttaxornas pristillägg fortlöpande prövas. En sådan prövning sker också vid alla mera betydande taxemöjligheter.

Enligt vad jag inhämtat från vattenfallsstyrelsen nödvändiggör den senaste tidens utveckling i fråga om kostnader, bränslepriser m. m. för såväl vattenfallsstyrelsen som de enskilda och kommunala kraftföretagen en grundlig genomgång av elkrafttaxorna, och undersökningar därom har satts i gång. Härvid kommer den i taxorna inbyggda dyrtidsregleringen att genomgå och granskas i sedvanlig ordning.

Med hänsyn till vad jag anfört kan jag inte finna det påkallat att vidtaga några åtgärder i den riktning som interpellanten antytt.

Med det anförda anser jag mig ha besvarat herr Erikssons i Bäckmora interpellation.

Vidare anförde:

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! I det tack för svaret på min interpellation, som jag på sedvanligt sätt ber att få framföra till kommunikationsministern, vill jag dock göra ett viktigt undantag, nämligen beträffande svarets innehåll, vilket jag finner mindre tillfredsställande. Kommunikationsministern och jag har några gånger tidigare i riksdagen diskuterat just våra höga eltaxor, och det svar jag har fått i dag är egentligen bara en bekräftelse på att kommunikationsministern tycker, att det är bra som det är, och ingenting vill göra för att vi skall få billigare elström genom att exempelvis bringa våra höga eltaxor i nivå med Danmarks och Norges, vilka är

cirka 50 procent lägre än våra. Den starka opinion, som gör sig märkbar ute i landet, förefaller inte heller kunna nå innanför kommunikationsdepartementets tjocka murar. Jag kanske ändock får bidra med upplysningen, att kommunikationsministern är tämligen ensam om att tycka att våra höga eltaxor är bra som de är. Men det är inte alldeles betydelselöst hur man behandlar två miljoner abonnenter i vårt land i det hänseendet. På den punkten skulle jag kunna hänvisa till ett flertal tidningars ledarsidor, där man skarpt kritiserar bl. a. vattenfallsstyrelsens taxepolitik, som enligt statsrådets eget uttalande i interpellationssvaret är normgivande för hela kraftindustrien.

Bakgrunden till min interpellation är höjningen av engrostaxorna med två procent under 1960 för landets ettusen elföreningar. Jag finner denna höjning anmärkningsvärd, därför att den har skett vid en tidpunkt då elkraftsituationen i landet är synnerligen god. Enligt rapporter från vattenfallsstyrelsen har man i höst varit uppe i den högsta fyllnadsgrad hos vattenmagasinen som man någonsin har noterat. Förutom det rikliga vattenflödet i fjol och i år har inemot ett tiotal nya kraftverk tagits i bruk eller kommer att tas i bruk under den närmaste tiden, vilket måste medföra att vi i dag har en ganska god kraftbalans.

Landets elkonsumenter har därför förväntat sig, att kraftpriset skulle kunna hålla sig något så när stabilt, och absolut inte räknat med någon höjning, såsom nu har skett. Det finns enligt min och många andras mening inte fog för en sådan. På den punkten hänvisar nu statsrådet i sitt svar till att taxorna är baserade på en genomsnittskostnad och fortsätter: »Härigenom undvikes kortsiktiga höjningar och sänkningar av taxorna.» På en punkt kan jag verkligen ge statsrådet rätt: nog har man undvikit sänkningar av taxorna, både kortsiktigt och långsiktigt! Jag kanske

får fråga statsrådet, när det senast skedde en sänkning av eltaxorna i vårt land. Jag vill också försäkra, att landets elkonsumenter med största tacksamhet skulle hälsa även en kortsiktig sänkning av eltaxorna. När kommer den att inträffa?

Möjlighet till en sänkning anser jag föreligger nu med den goda vattentillgång och kraftbalans vi har och inte minst med hänsyn till kraftverkens stora vinstmarginaler.

I Söderhamns-Kuriren, en tidning som för övrigt står statsrådet tämligen nära, har man nyligen redogjort för ett skattemål. Av redogörelsen framgick att självkostnaderna för elkraftproduktionen vid Hjälta kraftverk, som till 85 procent ägs av det kommunägda Syd-kraft i Malmö, utgör mindre än ett öre per kWh. Syd-kraft hade under 1960 köpt ungefär 580 miljoner kWh i Hjälta till ett pris av 5,65 miljoner kronor. Jag tillåter mig att ur fortsättningen av tidningens ledare citera följande: »Enligt vanliga beräkningsgrunder, för vilka Vattenfalls taxor är normerande, skulle kraften ha kostat 12,7 miljoner kronor, d. v. s. 125 procent mera. Med så stort utrymme under Vattenfalls pristak kan det ifrågasättas om differentieringen av taxan är tillräcklig och om det goda vinstutrymmet kan leda till fall av felplanering och mindre rationell drift.»

Så skriver alltså den socialdemokratiska tidningen Söderhamns-Kuriren. Det är tydligen inte någon dålig affär att driva kraftverk i detta land, något som emellertid statsrådet tycks tro.

Man frågar sig vad det är som har utlöst den senaste taxehöjningen på två procent. Jag kan inte komma fram till annat resultat än att det måste vara kraftprisets bindning vid socialstyrelsens konsumentprisindex som är orsaken till detta; varje ökning i konsumentprisindex medför ett ökat tillägg på kraftpriset. Denna bindning vid konsumentprisindex anser jag vara allde-

Svar på interpellation ang. elkraftpriset

les felaktig. Men även på den punkten har statsrådet en motsatt uppfattning och anser att det för närvarande är den bästa anpassningen. Han är därför inte villig att pröva andra grunder för elkrafttaxornas pristillägg.

Men nog måste det vara på det sättet, att det är vattentillgången som främst är avgörande för elkraftproduktionen. Och inte menar väl statsrådet att de olika poster, som ingår i konsumentprisindex, kan väga tyngre när det gäller kraftverkens kostnader och produktionsmöjligheter än den roll vattentillgången spelar. Jag tycker därför att statsrådet och jag kunde vara överens om det felaktiga i att binda pristillägget vid ett index, som ur kraftproduktionens synpunkt är alldeles felaktigt sammansatt. Hur vill statsrådet exempelvis förklara, att man i Danmark och Norge har så väsentligt lägre eltaxor än vad vi har i Sverige. Danmark har knappast några utbyggbara vattenfall utan måste basera sin elektriska energi på olja och kol i den mån man inte importerar elkraft från Sverige. Ändå kan man distribuera energien till cirka 50 procent lägre priser än dem kraftverken i Sverige tillämpar.

Statsrådet har i slutet av sitt svar formulerat en mening, om vars innebörd jag är mycket tveksam. Den skulle kunna vara den mest positiva delen av svaret, och jag vill tolka den på det sättet. Det gäller den ifrågasatta genomgången av elkrafttaxorna och de undersökningar därom som har satts i gång. Statsrådet gör här inget uttalande om huruvida genomgången kommer att leda till en sänkning eller en höjning av taxorna. Jag vill dock livligt hoppas, att denna genomgång skall leda till att vi får en sänkning av elkraftpriserna.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Det finns väl ingen anledning att liksom herr Eriksson i

Svar på interpellation ang. elkraftpriset

Bäckmora försöka göra denna fråga till en politisk fråga. Det kanske kan passa för hans röst men inte för min — i varje fall inte just nu.

Herr Eriksson i Bäckmora tar Danmark som exempel och konstaterar att priset på energi där är 50 procent lägre än i Sverige. Det skulle vara intressant att få se de handlingar som bekräftar riktigheten av detta. Sedan, herr Eriksson i Bäckmora, hör vi ha klart för oss att kraftpriserna i Danmark kommer att variera, eftersom de är knutna till oljepriserna. Allteftersom dessa varierar måste energipriset också växla. Jag är inte riktigt övertygad om att exempelvis företagen skulle ha någon större glädje av att priserna på elektrisk energi ginge upp eller ned alltefter tillgången på olja eller, som i vårt fall, tillgången på vatten. I så fall hade vi för ett par år sedan säkerligen fått vidtaga en mycket kraftig höjning av energipriset. Jag tror att riksdagen — och vid detta tillfälle kanske också herr Eriksson i Bäckmora var med — gjorde rätt i när den knöt energipriset till konsumentprisindex för att därigenom hålla en jämn nivå på priset och slippa kastningar. För konsumenter av skilda slag och kanske framför allt för småföretagarna, som har blivit så intressanta just nu, är det säkerligen i hög grad gagneligt att man har en jämn prisättning.

Herr Eriksson i Bäckmora har tydligen inte fullständigt läst svaret, där jag konstaterar att de grundläggande principerna för vattenfallsverkets taxaättning redovisades i bilaga nr 28 till 1961 års statsverksproposition, och mot denna gjorde riksdagen inga erinringar. Jag har alltså riksdagens beslut att hålla mig till och tror inte som herr Eriksson i Bäckmora, att man kan springa ut i buskarna och driva vilken vild propaganda som helst i denna fråga. Nej, jag har alldeles för stor respekt för den svenska riksdagen för att falla för sådana lockelser.

Sedan säger herr Eriksson i Bäckmora med en gest till kammaren: »Ja, kommunikationsministern är den ende som inte har intresse för att försöka få energipriset på en lägre nivå än för närvarande.» Var någonstans i interpellationssvaret kan herr Eriksson läsa ut detta? Citera det i så fall! Tvärtom sade jag, att det pågår en genomgång av elkrafttaxorna och en utredning om hur dessa skall vara konstruerade. I det sammanhanget kommer också frågan om den i taxorna inbyggda dyrtidsregleringen att genomgå och granskas i sedvanlig ordning.

Vad herr Eriksson i Bäckmora är ute efter, nämligen ett system med frikoppling av taxorna från konsumentprisindex, kan måhända bli följden av den genomgång som just nu sker. Men, herr Eriksson i Bäckmora, vi är väl alldeles överens om att vi ändå inte kan genomföra detta helt plötsligt, utan — inte minst med hänsyn till konsumenterna själva — måste vi låta denna genomgång ske på sådant sätt att vi får fram ett material som vi kan grunda vår blivande ståndpunkt på. Jag föreställer mig att det går till så i andra sammanhang, där herr Eriksson i Bäckmora är med, och då tycker jag att han även i detta fall skall acceptera den principen och det tillvägagångssättet.

Herr **ERIKSSON** i Bäckmora (cp):

Herr talman! Nej, herr statsråd, jag har inte gjort denna sak till någon politisk fråga utan jag har bara citerat vad en socialdemokratisk tidning i Söderhamn har skrivit. Jag är också i tillfälle att citera ytterligare en socialdemokratisk tidning, som kanske också är känd för statsrådet, nämligen Norrländska Socialdemokraten, som instämmer i vad Söderhamns-Kuriren har skrivit och tillägger: »Vi finner det befogat att instämma i den citerade tidningens krav att Vattenfalls normerande prisvariation närmare undersö-

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av radio- och TV-sändare inom Norrbottens län

kes. Att kraftproduktionen under alla förhållanden är en mycket lönande affär framgår inte bara av att vissa storbolag numera koncentrerar intresset till kraftverksanläggningarna. Även storstadskommunerna har länge insett att det lönar sig. Och verkligheten avslöjas i den ekonomiska statistiken, där det visar sig att kraftverken ger den överlägset högsta förräntningen i industriläget.»

Och så slutar Norrländska Socialdemokraten med följande kommentar: »Eltaxorna är en viktig fråga för hela vårt kostnadsläge.»

När jag återopade eltaxorna i Danmark och Norge, efterlyste herr statsrådet några siffror härför. Jag är i tillfälle att visa en liten utredning här om som finns i RLF-tidningen, och jag kanske sedan kan få överlämna dem till herr statsrådet.

Herr statsrådet ville inte instämma i vad jag sade om konsumentprisindex, varpå eltaxorna ju grundas. Men nog är det väl ändå vattentillgången, som är den viktigaste faktorn i detta sammanhang? Inte kan det vara priset på snus, tobak och biobiljetter, som är avgörande för vilket pris vi skall ha på elkraft?

Herr statsrådet drog sedan in småföretagarna i debatten och sade, att de är betjänta av att ha en jämn prissättning. Jag har ingen som helst invändning att göra mot det resonemanget, men, herr statsråd, de är nog mera betjänta av att ha en låg prissättning? Det tycker de säkerligen är bättre.

Vidare sade herr statsrådet att »Bäckmora springer ut i buskarna i denna fråga». I verkligheten förhåller det sig så, att jag har vänt mig till kommunikationsministern med en interpellation i denna fråga. Det är allt vad jag har gjort. Om sedan herr statsrådet betecknar det som att jag springer ut i buskarna, må det vara hans sak.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**:

Herr talman! Jag bad att herr Eriksson i Bäckmora skulle läsa upp något ur mitt interpellationssvar, som visade, att jag var den ende, som saknade intresse för att man skulle få lägre energipriser. Då svarar herr Eriksson med att citera två tidningar. Jag tror att det var två socialdemokratiska tidningar — naturligtvis mycket vederhäftiga! Men de hade inte hunnit läsa mitt interpellationssvar, innan de skrev sina artiklar, utan hade bara hållit sig till herr Erikssons interpellation. Och då förstår jag, att de kan komma på villovägar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av radio- och TV-sändare inom Norrbottens län

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **SKOGLUND**, som yttrade:

Herr talman! Herr Lassinantti har frågat mig om utbyggnaden av radio- och TV-sändare kan utsträckas så långt norrut att befolkningen i Karesuando socken och angränsande områden inom en nära framtid kan bli delaktiga av svenska radio- och TV-program.

Det är i första hand TV- och FM-sändarna i Gällivare, Kiruna och Pajala, som är av intresse i detta sammanhang. Dessa tre nya sändare beräknas kunna tas i drift under innevarande månad. Pajalastationen får dock under de närmaste åren endast begränsad räckvidd.

Enligt telestyrelsens bedömning kommer Karesuando kommun, nordligaste delen av Pajala kommun samt en del av Kiruna stad i gränsområdet mot

Svar på interpellation ang. utbyggnaden av radio- och TV-sändare inom Norrbottens län

Karesuando kommun icke att bli tillgodosedda genom dessa stationer. Antalet invånare inom detta område har beräknats till omkring 2 000. För FM blir täckningen bättre än för TV.

Telestyrelsen avser att snarast möjligt närmare undersöka mottagningsförhållandena i området och i samband därmed rekognoscera platser för erforderliga slavstationer. Vidare avser styrelsen att ta upp förhandlingar med grannländerna om erforderliga frekvenser för sådana stationer.

Genom tre slavstationer på låg effekt kan ytterligare 1 700 å 1 800 invånare beräknas få godtagbar TV-mottagning. Om nämnda undersökningar och förhandlingar ger positivt resultat, beräknas stationerna kunna bli färdiga i slutet av nästa år eller början av år 1963. Genom att stationerna även förses med FM-sändare beräknas i stort sett hela det ifrågavarande området få ljudradiotäckning.

Av den redogörelse jag nu lämnat framgår att alla ansträngningar göres för att befolkningen i ifrågavarande gränsbygder snabbt och i största möjliga utsträckning skall kunna få goda mottagningsförhållanden för såväl ljudradio som TV.

Vidare anförde

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet för svaret på min interpellation, och jag gör det med så mycket större tillfredsställelse som herr statsrådet deklarerar en alltigenom positiv vilja att lösa det problem, som här upptagits till behandling.

Statsrådets svar i förening med den utredning, som telestyrelsen verkställt och vars resultat redovisats här, bör enligt min mening skapa en god grundval för strävandena att åstadkomma

hyggliga mottagningsförhållanden för radio och TV i vårt lands nordligaste hörn.

Befolkningen i Karesuando med omejd har anledning att efter statsrådets anförande i dag här i kammaren känna sig betydligt lugnare till mods än vad den trodde sig ha anledning att vara tidigare i höst.

Åtskilligt återstår emellertid att uträtta, innan man nått målet.

Pajalasändaren får till en början begränsad räckvidd, men det synes uppenbart, att man söker få full effekt på denna sändare så fort telestyrelsen har resurser till detta. Kiruna- och Gällivaresändarna ligger på betydande avstånd från Karesuando. I runt tal är avståndet 15 mil, medan avståndet från Pajala till Karesuando är ungefär 17 mil fågelvägen.

Detta gör att det måste vara välbetänkt, att man — som herr statsrådet förutsatte — går in för slavsändare i Karesuando-området. Man bör då inrätta en station med betydande effekt, så att om möjligt alla människor där uppe får tillfredsställande mottagningsmöjligheter. När man i detta sammanhang tänker på fjällstuguåborna i Könkämädalen, så måste man också komma ihåg de nomadiserande samerna i Könkämävuoma, Lainiovuoma och Saarivuoma lappbyar, tillsammans ungefär 600 människor. För dessa människor har transistorradion blivit en följeslagare under färderna med renhjordarna på fjällen.

För någon tid sedan blev jag under en resa överraskad av att man i denna del av Nordkalotten hörde bäst de finskspråkiga radioutsändningarna från Sovjetunionen, närmast sändningarna över de finländska stationerna och sämst sändningarna över de svenska stationerna.

När man — som här i Sverige — har ett radio- och TV-företag med monopolställning, då bör man sträva efter

Svar på interpellation ang. normer för lärlingsprov

att skapa hundra procentig sändningstäckning inom landet.

I detta sammanhang vill jag peka på den betydelse Luleå långvågssändare måste ha i framtiden, även om FM-nätet blir utbyggt. Den bör komplettera FM-sändarna, men dess effekt är nu orimligt låg. Om effekten höjs, så kommer det stora antal människor, som har mottagare endast med lång- och mellanvågsband, vilket särskilt är fallet med många transistormottagare, att ha hyggliga mottagningsförhållanden.

Långvågsstationen i Luleå är även en viktig länk i det nordiska samarbetet. Intresset för Sverige och svenska språket har glädjande nog ökat kraftigt i norra Finland under senare år. Man lyssnar där på svensk radio liksom man i norra Sverige i stor utsträckning — helt enkelt av språkligt tvingande skäl — lyssnar på Finlands radio. Det vore värdefullt om denna växelverkan kunde upprätthållas även i framtiden.

Dessa reflexioner, framsprungna ur mer lokala erfarenheter, får inte uppfattas som erinringar till det positiva svar jag här fått utan mer som ett uttryck för en önskan att berika synfältet hos dem, som kartlägger fältet i Karesuando med omnejd.

Än en gång mitt tack för ett klargörande och positivt svar!

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9

Svar på interpellation ang. normer för lärlingsprov

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet EDENMAN, som yttrade:

Herr talman! Med andra kammarens tillstånd har herr Turesson frågat om jag är beredd att medverka till att en utredning kommer till stånd angående

målsättningen för yrkesskolutbildningens olika grenar, syftande till förslag till normer för lärlingsprov.

Det framgår inte klart av interpellationen, huruvida herr Turesson med »lärlingsprov» avser *prov under utbildningstiden* eller *slutprov* eller om herr Turesson möjligen åsyftar båda dessa typer.

Slutprov i form av gesällprov efter lärlingsutbildning hos hantverksmästare har gamla anor och förekommer för närvarande i ökande utsträckning. Någon anledning att ifrågasätta värdet av dessa prov torde inte finnas. Vad beträffar yrkesskolutbildningen kan väl lärlingsprov såsom slutprov ha betydelse närmast som en prövning av att alla elever i en kurs nått en viss minimiskicklighet inom ett visst område. Sådana prov torde gå tämligen bra att genomföra, om man utbildar eleverna till specialister inom en relativt smal sektor. Det är betydligt svårare, när man avser att ge en bredare grundutbildning, vilket i regel är våra yrkesskolors uppgift. I de fall slutprov nu förekommer i yrkesskolorna, visar dessutom erfarenheterna, att elevernas inriktning just på dessa prov, vilka knappast kan anses motiverade av pedagogiska skäl, verkar störande på utbildningsgången under det avslutande året. Införande av slutprov inom nya områden kan inte heller sägas sammanfalla med de allmänna utvecklingstendenserna inom vårt utbildningsväsende.

Prov under utbildningstiden kan däremot ha en pedagogisk motivering. De ger möjligheter att kontrollera att det ofta ganska breda utbildningsprogrammet genomgås av varje elev och att det genomföres i en pedagogiskt riktig ordning. Dessa syften kan emellertid vinnas också på andra sätt. Yrkesutbildningen sker i dag i ökande omfattning enligt systematiskt upplagda arbetsinstruktioner, grundade på analyser av yrket och utbildningens

Svar på interpellation ang. normer för lärlingsprov

målsättning samt på noggrant genomarbetade kursplaner. Denna metod anses, enligt vad jag erfarit, minst lika effektiv som ett system med en rad normerade prov under utbildningsgången.

Mitt svar till herr Turesson är därför, att jag inte anser tillräckliga skäl föreligga att föranstalta om en särskild utredning i det av honom angivna syftet.

Vidare anförde

Herr **TURESSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet för det svar jag nu erhållit.

Jag noterar först med tillfredsställelse, att statsrådet inte anser sig ha anledning ifrågasätta värdet av de gesällprov efter utbildning hos hantverksmästare, som förekommer för närvarande och i ökande omfattning. Jag tror att dessa prov har stor betydelse ur skilda synpunkter. För de flesta människor är det en källa till personlig tillfredsställelse att kunna sitt jobb och att kunna det bra. Detta kan naturligtvis synas vara en irrationell faktor i ett alltmera rationalistiskt samhälle. Jag är emellertid övertygad om att för de enskilda människorna en gedigen och dokumenterad yrkesskicklighet på ett lyckligt sätt kan ge både arbetsglädje och känsla av trygghet och säkerhet. Enbart ur sådana synpunkter är det beklagligt att gesällproven — om man bortser från lärlingsutbildningen inom hantverket — har så ringa omfattning i förhållande till det stora antalet ungdomar, som i våra dagar får yrkesutbildning.

En av anledningarna till den interpellation, som nu fått sitt svar, har varit att jag befarat, att de allmänna utvecklingstendenserna inom vårt utbildningsväsende inte skulle anses sammanfalla med önskemål om slutprov

inom yrkesskolan. Jag har nu fått dessa farhågor bekräftade. Tyvärr kan jag inte dela de pedagogiska och andra skäl mot anordnande av slutprov, som statsrådet anför. Även om eleverna vid slutet av en kurs i viss mån inriktar sitt intresse på det blivande provet, så behöver det enligt min mening inte medföra några allvarliga olägenheter. Det kan tvärtom vara en stimulansfaktor som är värdefull och som gör arbetet mera påtagligt meningsfullt. Detta sistnämnda tror jag är alldeles särskilt viktigt, när vi vet vilken konkurrens om ungdomen, som de under 1960-talet ständigt ökade kraven på tillgång på arbetskraft kommer att innebära. I likhet med herr statsrådet anser jag prov under utbildningstiden ha sitt givna värde som kontroll på att eleverna tillgodogör sig undervisningen på ett riktigt sätt. Jag tror också att det är värdefullt att utbildningen planeras efter sådana systematiska arbetsinstruktioner m. m., som statsrådet i slutet av svaret talar om.

Även om jag inte anser att detta kan ersätta slutproven, vill jag dock tacksamt konstatera, att dessa moderna pedagogiska system nu accepterats. På framsynt pedagogiskt håll har man länge önskat sig detta, sedan man tagit del av positiva utländska erfarenheter. Vi vet emellertid också, att man i modern belgisk och holländsk yrkesutbildning har mycket goda erfarenheter även av olika former av slutprov. Där kan man tydligen arrangera dem utan att de stör undervisningen, och man anser sig också behöva dem. Min tro är, att vi en dag kommer att finna att dessa slutprov är outhärliga också för den svenska yrkesutbildningen. Av den anledningen tycker jag att det är beklagligt, att herr statsrådet inte anser tillräckliga skäl föreligga för att föranstalta om en särskild utredning av hithörande frågor. Jag skulle vilja tillägga för närvarande, för jag är fullkomligt övertygad om att vi kom-

Svar på interpellation ang. den utvidgade rätten till folktandvård för 16—19-åringar

mer att penetrera dessa frågor kanske förr än vi i dag anar.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10**Svar på interpellation ang. den utvidgade rätten till folktandvård för 16—19-åringar**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet **JOHANSSON**, som yttrade:

Herr talman! Ledamoten av denna kammare herr Carlsson i Huskvarna har frågat mig om jag vill medverka till att vid beslut om vilka orter som skall väljas för utvidgad rätt till folktandvård för 16—19-åringar i första hand låta de platser ifrågakomma, där man har eller inom kort väntas få fullt utbyggd enhetsskola.

Till svar härpå vill jag anföra följande.

Såsom interpellanten framhållit förordade 1957 års folktandvårdssakkunniga — ehuru med stor tvekan — att den organiserade barntandvården skulle utsträckas att i princip omfatta jämväl 16-åringarna. Att statsmakterna icke ansåg sig kunna följa detta förslag berodde främst på bristen på tandläkare. Man valde i stället den utvägen, att medicinalstyrelsen fick bemyndigande att — när särskilda skäl därtill finns — medgiva förtursrätt för 16—19-åringar inom visst tandvårdsdistrikt. En förutsättning därför skulle dock vara, att ytterligare tandläkararbetskraft kunde ställas till förfogande för detta ändamål, t. ex. genom införande av deltidstjänster eller på annat sätt. De särskilda skäl som kan tänkas föreligga för att medgiva förtursrätt kan vara bl. a. särskilt dåliga tandförhållanden bland barnen, som kräver regelbundna tandläkarbesök, om ej resultatet av barntandvården skall gå till spillo, men även exempelvis begrän-

sad tillgång till privat tandvård. Vid prövningen måste också beaktas, att tandvården för åldrarna 7—15 år bör vara helt genomförd inom distriktet samt att icke andra angelägna tandvårdsintressen alltför mycket åsidosättes.

Enligt den av statsmakterna i våras sålunda beslutade ordningen tillkommer det alltså vederbörande huvudman att genom ansökan hos medicinalstyrelsen taga initiativet till förtursrätt för 16—19-åringar. Sedan den 1 juli i år, då möjligheten infördes, har blott två ansökningar om dylik förtursrätt inkommit till medicinalstyrelsen. Ytterligare några sjukvårdshuvudmän har dock under hand hos styrelsen förhört sig om möjligheten att erhålla medgivande till förtursrätt.

Det är givet att beviljandet av förtursrätt åt ungdomarna i fråga kommer att avsevärt förbättra deras möjligheter att erhålla tandvård inom folktandvården. Det är därför min förhoppning att alla ansökningar om förtursrätt skall bifallas i den mån så befinnes möjligt. Att därvid i första hand tillgodose orter med helt utbyggd enhetsskola synes naturligt men kan av förut anförda skäl icke bli utslagsgivande.

Jag vill avslutningsvis tillägga att förtursrätt för ungdomar i åldern 16—19 år inte innebär, att tandvården blir kostnadsfri för den enskilde. De patienter, som behandlas på den för de vuxnas tandvård avsedda tiden, skall i princip betala sin vård enligt folktandvårdstaxan, men dessa ungdomar har vid systematisk tandvård rätt till nedsättning med 25 procent av avgifterna. Det står emellertid huvudmännen fritt att bevilja ytterligare nedsättning eller avgiftsbefrielse för de kategorier av patienter, som kan anses vara i behov av dylik ekonomisk hjälp.

Herr talman! Härmed anser jag mig ha besvarat interpellationen.

Vidare anförde

Svar på interpellation ang. den utvidgade rätten till folktandvård för 16—19-åringar

Herr CARLSSON i Huskvarna (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet för svaret på min interpellation. Jag gör det med synnerlig glädje, då jag ser att i svaret ligger ett positivt intresse för folktandvården och i synnerhet då barntandvården. Jag kan dock inte uraktlåta att säga några ord om vad som här har förevarit.

Denna fråga är ju inte ny. I anslutning till vad 1946 års folktandvårds-sakkunniga föreslagit, anförde dåvarande departementschef vid 1950 års riksdag bl. a. följande: »De sakkunnigas förslag att utsträcka den taxefria tandvården till att omfatta åldrarna 16—17 år samt att väsentligt utöka den för barntandvården anslagna tiden på bekostnad av vuxentandvården fann sig dåvarande departementschefen icke kunna biträda. Ungdomar i nämnda årsklasser åtnjöt i regel inkomst av förvärvsarbete, och då de därjämte mera sällan hade någon försörjningsplikt, torde de i större utsträckning än de sakkunniga förutsatt själva kunna bekosta sin tandvård.» Jag citerar vidare: »Någon generell förtursrätt borde icke införas. Barn-tandvårdens minimiandel torde böra motsvara 55 procent av arbetstiden.»

I direktiven för 1957 års utredning anförde dåvarande departementschefen bl. a. följande: »Möjligheterna att utöka tandvården för ungdom i åldern 16—19 år synes böra bli föremål för ingående undersökningar.» Departementschefen fortsatte: »Det bör även övervägas om icke en annan fördelning av behandlingstiden kan göras, så att barn- och ungdomstandvården får större utrymme än för närvarande. Frågan om förtursrätt för olika kategorier bör över huvud taget upptagas till behandling.»

Efter att ha konstaterat att de stora årskullarna kommer framåt år 1962 anför 1957 års folktandvårdssakkunniga

bl. a. följande — statsrådet var inne på samma sak i sitt svar:

»De sakkunniga ha därför, ehuru under stor tvekan, ansett sig kunna förorda att den organiserade barntandvården utsträcker sig i princip omfatta jämväl 16-åringarna. De sakkunnigas ställningstagande har påverkats även av den omständigheten att skolplikten tenderar att utsträckas till att omfatta även åldersgruppen 16 år. Barntandvårdens nu gällande övre gräns torde ha fastställts till 15 år bl. a. på grund av denna tandvårds nära anknytning till skolgången. Skolklasserna ha regelmässigt bildat de enheter som ingått i den organiserade tandvården. Det har då framstått såsom naturligt att låta barntandvården omfatta de årsklasser som obligatoriskt deltaga i skolundervisningen. Enhetsskolans successiva genomförande och därmed skolpliktens utsträckande till ett 9:e skolår aktualiserar därför särskilt 16-åringarnas tandvård. Det stora flertalet ungdomar kommer nämligen att tillbringa åtminstone en del av sitt 16:e levnadsår i enhetsskolans högsta klass. 16-åringarna förutsattes skola erhålla tandvård på samma villkor som sina yngre kamrater.»

De som står mitt hjärta närmast här är givetvis 16-åringarna. — Jag har i interpellationen nämnt förtursrätt för 16—19-åringar, men det är klart att — som jag framhållit i interpellationen — många är skolpliktiga t. o. m. 16 års ålder. Det vore ett samhälls- och rättvisekrav att tandvården utökades så att förtursrätten i varje fall omfattade 16-åringarna. Det finns möjligheter härtill genom de undantag som medicinalstyrelsen kan besluta om.

Jag undrar om procenttalet 55 alltid behöver vara ett heligt tal när det gäller barntandvården. Är inte denna så pass viktig att man skulle kunna jämkla litet på de 45 procenten och öka de 55? På så sätt kunde 16-åringarna få den förbättring som jag tycker att de

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

behöver. Barnens tandvård betraktar vi väl alla i denna kammare som en angelägen sak.

Statsrådet nämnde något om den ekonomiska delen av frågan i sitt svar. Jag har inte sagt något om den i min interpellation. Riksdagen har nyss fattat beslut för nästa budgetår, men jag hoppas innerligt att det inte skall dröja så länge förrän 16-åringarna får den förmån som 15-åringarna har i form av den taxefria tandvården. Jag tror att det är ett steg i rätt riktning.

Jag ber än en gång att få tacka herr statsrådet för svaret på min interpellation.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på interpellation angående behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON, som yttrade:

Herr talman! I en interpellation har ledamoten av denna kammare herr Holmberg frågat mig, om jag avser att vidtaga någon ändring av direktiven och formerna för behandling av utlänningsärenden. Vidare har herr Helén frågat mig om jag är beredd att omedelbart tillmötesgå utlänningskommissionens anhållan att få sin handläggning av vissa utlänningsärenden granskad i särskild ordning utan att denna granskning sammanföres med en eventuell, mera långsiktig prövning av utlänningslagstiftningen och dess administration.

Till svar får jag anföra följande.

Vid utlänningslagens tillkomst 1954 fastslogs att en ovillkorlig rätt att vistas i riket och att här vinna sin ut-

komst tillkommer endast svensk medborgare. En utlännning kan sålunda inte, vare sig enligt svensk lag eller internationellt erkända rättsregler, göra anspråk på att i dessa hänseenden vara likställd med svensk medborgare. Häri ligger den principiella skillnaden mellan medborgarskap och utlänningsrättsställning, en skillnad som inte kan avlägsnas utan att dessa begrepp får en ändrad innebörd. Utlänningslagstiftningens uppgift angavs vara att skapa en sådan legal reglering av utlänningsmöjligheter att uppehålla sig här i riket, som stadgar rättsliga garantier mot godtycklig behandling och ger även en utlännning i största möjliga utsträckning en tryggad ställning. Dessa principer gäller alltså, och det har inte, vare sig här i landet eller i internationella sammanhang, ifrågasatts att förändra medborgarskapsbegreppets innebörd.

I utlänningslagen anges noggrant de fall, då en utlännning kan avlägsnas från riket genom *avvisning* omedelbart efter inresan eller genom *förpassning*, *utvisning* eller *förvisning* när han eljest befinner sig i landet. Rättssäkerhetsgarantier har på detta liksom på andra områden inom svensk förvaltning skapats genom utförliga regler för det formella förfarandet och genom besvärsmöjlighet. För att ytterligare trygga utlänningsärendenas ställning har såsom ett rådgivande organ åt den centrala utlänningsmyndigheten, statens utlänningskommission, inrättats en nämnd, utlänningsnämnden, vars hörande är obligatoriskt i vissa utlänningsärenden.

Den svenska utlänningslagstiftningen måste anses ge utlänningar en tryggad ställning, såväl i vad det gäller de materiella reglerna som i fråga om det formella förfarandet. Redan en jämförelse med övriga nordiska länder visar att dessa ej gått så långt som Sverige i nämnda hänseenden.

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

Beträffande särskilt politiska flyktingar föreskriver lagen att politisk flykting ej skall utan synnerliga skäl vägras fristad i riket, då han är i behov därav. I lagen har utförligt beskrivits vad som skall förstås med politisk flykting.

Med utgångspunkt i att en utlänningsenligt internationella rättsregler ej har någon principiell rätt att vistas i landet ger svensk lag möjlighet att efter prövning från fall till fall förmå en utlänningsenligt lämna landet i samband med att den tid, under vilken han ej behöver uppehållstillstånd, eller giltighetstiden för hans uppehållstillstånd löper ut. Denna möjlighet är — enligt vad som uttryckligen redovisades i propositionen angående den nya utlänningslagen och lämnades utan erinran av riksdagen — avsedd att vara ett instrument inte blott för den generella utlänningskontrollen, d. v. s. kontrollen över och avvägningen av tillströmningen av utlänningsenligt till landet med hänsyn främst till arbetsmarknads-, försörjnings- och bostadsförhållanden samt i oroliga tider ordnings- och säkerhets-synpunkter, utan även i vissa fall för den individuella utlänningskontrollen, d. v. s. den kontroll som tar sikte på utlänningsenligt personliga förhållanden såsom hans försörjningsmöjligheter och uppträdande här och hans anpassning överhuvudtaget till det svenska samhället.

Den generella regleringen av tillströmningen av utlänningsenligt till landet sker genom Kungl. Maj:ts förordnanden om i vilken utsträckning utlänningsenligt äger inresa och uppehålla sig i landet utan tillstånd. Genom att upphäva tillståndstvånget eller föreskriva en längre uppehållstillståndsfri period än den nu gällande på 3 månader från passerandet av nordisk yttergräns kan Kungl. Maj:t sålunda låta antalet utlänningsenligt i landet växa. Genom att fö-

reskriva tillståndstvång i större omfattning eller efter kortare tids vistelse i landet kan Kungl. Maj:t å andra sidan verka för att antalet utlänningsenligt minskar. På utlänningskommissionen ankommer att med beaktande av arbetsmarknads-, försörjnings- och bostadsläget samt utlänningsenligt personliga förhållanden besluta i de enskilda tillståndsärendena. En konjunkturnedgång med sysselsättningssvårigheter kan enligt vad lagen förutsätter sålunda medföra att uppehållstillstånd ej meddelas eller att förlängning därav vägras vissa kategorier utlänningsenligt. Dessa måste då lämna landet, och gör de ej detta frivilligt kan de förpassas ur landet, hur oförvitliga de än må vara. Detta är en följd av att de ej äger en positiv rätt att vistas i landet. Skulle utlänningsenligt tillerkännas sådan rätt, skulle detta självfallet helt förändra det medborgarskapsbegrepp, som är internationellt vedertaget.

Förordnandena om tillståndstvång är intagna i utlänningskungörelsen, till vilken jag torde få hänvisa. Några direktiv för utlänningspolitiken därutöver föreligger icke. Det ankommer sålunda på den centrala utlänningsmyndigheten att inom ramen för vad lagen och kungörelsen föreskriver och med beaktande av de vägledande uttalandena vid lagens tillkomst besluta i ärenden om inresevisering och uppehållstillstånd. Viss vägledning ger också praxis i besvärärenden i högsta instans. Vid sina avgöranden handlar myndigheten under samma ansvar som eljest gäller för svenska förvaltningsmyndigheter.

Emellertid kan Sverige inte föra en utlänningspolitik som är helt oberoende av förhållandena i andra länder. När det gäller inresa och kortare uppehåll i landet föreligger ett stort antal avtal med andra länder om ömsesidig viseringsfrihet, i allmänhet kombinerad

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

med rätt till 3 månaders uppehållstillståndsfri vistelse i det främmande landet. Den nordiska passkontrollöverenskommelsen, enligt vilken de nordiska länderna i passhänseende och delvis även i fråga om utlänningskontrollen i övrigt utgör ett samlat territorium med passkontroll endast vid yttergränserna och med fri passage över de internordiska gränserna, bygger på en i sina huvuddrag likartad utlänningspolitik av Sverige, Danmark, Finland och Norge. Det är givet att om någon av dessa stater skulle börja tillämpa en utlänningspolitik, som innebar att man tog emot eller gav uppehållstillstånd åt sådana personer, som de andra staterna skulle ha avvisat eller vägrat uppehållstillstånd, dessa stater måste överväga, om de kunde kvarstå i passunionen.

Sveriges utlänningspolitik måste i jämförelse med de flesta andra länders betecknas som generös. Omkring 11 000 flyktingar har sålunda under åren 1945—1960 illegalt anlänt till Sverige och mottagits här. Sammanlagt har under dessa år omkring 53 400 flyktingar mottagits i vårt land. I detta sammanhang bör också nämnas att under åren 1946—1960 i det närmaste 100 000 utlänningar fått svenskt medborgarskap. Sedan 1954 har omkring 10 000 utlänningar varje år blivit svenska medborgare. Antalet arbetsansömda utlänningar i Sverige den 1 oktober 1961 uppgick till omkring 123 000, innebärande en ökning med omkring 5 500 från den 1 juli i år och med omkring 7 500 jämfört med den 1 oktober förra året. Antalet utlänningar med uppehållstillstånd i Sverige — i vilket antal icke ingår nordbor och utlänningar under de första 3 månaderna av vistelsen i Norden — har under senare år rört sig mellan omkring 48 000 och 57 000.

Den utsträckning, vari uppehållstillståndstvång för närvarande är före-

skrivet, torde vara i huvudsak lämpligt avvägd med hänsyn till de rådande förhållandena på arbetsmarknaden, tillgången på bostäder och de oroliga förhållandena ute i världen samt intresset av lättnader för reselivet. Emellertid kan redan nu förutses att reglerna om tillståndstvång måste modifieras och behov uppkomma av särskilda direktiv för meddelandet av uppehålls- och arbetstillstånd i samband med arbetskraftens ökade rörlighet över gränserna vid en svensk associering till den gemensamma europeiska marknaden. Även den vidgade hjälpen till utvecklingsländerna, främst i form av utbildning i Sverige av stipendiater, kan tänkas föranleda behov av generella direktiv för meddelande av uppehållstillstånd. Vilka modifieringar i lagstiftningen som kan erfordras och vilka direktiv som kan bli nödvändiga skall, såsom redan tillkännagivits, utredas av en särskild kommitté, som jag bemyndigats tillkalla.

Självfallet blir det inte möjligt för utredningen att allsidigt bedöma de frågor, som sålunda i första hand motiverat dess tillkallande, utan att också undersöka den praxis, som inom ramen för nu gällande bestämmelser utvecklats sig i tillståndsfrågor. En sådan undersökning synes vidare vara av värde med hänsyn till den uppmärksamhet, som utlänningsfrågorna tilldragit sig under senare tid, och den diskussion därom, som ägt rum men som tyvärr — bl. a. på grund av de främst i utlänningarnas eget intresse gällande sekretessbestämmelserna — delvis rört sig på ett mycket osakligt plan. Även denna undersökning har därför ansetts böra ankomma på den nu tillkallade kommittén. På undersökningens resultat får bero huruvida särskilda direktiv av generell karaktär kan och bör utfärdas för den centrala utlänningsmyndighetens handläggning av till-

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

ståndsärenden som inte har anknytning till marknadsfrågorna. Det synes naturligt att vid denna undersökning av utlänningskommissionens praxis även de utlänningsärenden, som tilldragit sig särskild uppmärksamhet, blir föremål för bedömning i syfte att klarlägga huruvida avgörandena i dessa överensstämmar med eller avviker från eljest tillämpade normer. I den delen finner jag ej anledning att begränsa undersökningen till de fall som utlänningskommissionen begärt särskild granskning av.

Härmed, herr talman, anser jag mig ha besvarat de till mig riktade frågorna.

Vidare anförde:

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag skall be att få framföra mitt tack till inrikesministern för svaret.

Det skall alltså bli ytterligare en utredning om utlänningskommissionens verksamhet. Så långt har alltså folkopinionen givit resultat. Inrikesministerns åtgärd är också bra därför att han givit utredarna i uppdrag att inte bara se till lagarnas formella lydelse. Såsom han själv uttrycker det i svaret gäller det nu också att undersöka den praxis som utvecklats sig »inom ramen för nu gällande bestämmelser». Det är den viktigaste sidan av saken. Mycket tyder nämligen på att utlänningslagens bokstavliga bestämmelser är en sak men att tillämpningen av dessa bestämmelser ofta varit en helt annan.

Vid utlänningslagens och utlänningskommissionens tillkomst var man också klar om de risker som fanns därvidlag, och det framhölls under riksdagsbehandlingen hur avgörande det är att de personer som skall handha utlänningsärendena har en inställning som motsvarade andan i vår lagstiftning och en

demokratisk folkmening. Jag skall strax återkomma till vad som finns att lära därvidlag av tidigare utredningar. Det är nämligen också betecknande för tillståndet på detta område att den utredning som inrikesministern nu tillsatt är den fjärde på kort tid.

Men först några ord om den del av inrikesministerns svar som handlar om arbetstillstånd för utlänningar.

Det är självklart att vi måste ha lagar som reglerar tillströmningen på arbetsmarknaden och i sådana sammanhang i första hand tillgodoser svenska medborgares intressen. Ursprungligen hade ju också lagstiftningen på detta område till uppgift att skydda svenska arbetare för konkurrens utifrån. Men konjunkturerna skiftar, och nu har det under lång tid varit så att åtminstone vissa näringsgrenar haft behov av ett arbetskraftstillskott från utlandet. Även nu framhåller inrikesministern i sitt svar att det är sådana motiv, framkallade av konjunkturförändringar, som är bestämmande för denna del av vår utlänningspolitik. Om detta skall betecknas som generöst eller inte skall jag inte tvista om. Det finns däremot anledning erinra om att arbetsmarknads-synpunkterna på vår utlänningspolitik just nu är föremål för en debatt som i sin helhet berör livsviktiga intressen för vårt land. Även vissa svenska politiker kräver ju numera högljutt att vi skall göra slut på hänsynen till svenska intressen även i det här sammanhanget. Det fina i kråksången om vår anslutning eller association med EEC är ju bland annat att såväl kapital som arbetskraft från utlandet skall få fritt tillträde över våra gränser. Så generösa tycker jag inte att vi skall vara!

Men det var egentligen inte om den delen av vår utlänningspolitik som min interpellation handlade. Det är ju dock klarlagt genom den senaste tidens handlingar, att bestämmanderätten om ar-

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

betstillstånd för utläningar lätt kan användas för att vinna vissa syften med viktig politisk och principiell innebörd. Det är denna praxis bakom lagar och hemligstämpel som jag hoppas att inrikesministerns utredning skall komma åt. Inrikesministern har också framhållit i svaret att en sådan granskning av utlänningskommissionens praxis kan ge besked om de fall som tilldragit sig så stort allmänt intresse den senaste tiden.

Så till dessa fall. I min interpellation har jag tagit utvisningen av den portugisiska flyktingen Graca som exempel. Han skall enligt utlänningslagen ha skydd! Men det var meningen att i hemlighet skicka i väg honom. Så skulle med visshet också ha skett om inte tidningar och allmänhet slagit larm. I detta fall finns vidare en annan sida som handlar om den personliga inställningen hos dem som handhar utlänningsärendena. Graca själv har inte fått reda på varför han blivit utvisad. Utöver utlänningskommissionens ledamöter och tjänstemän är det ingen som med bestämdhet kan säga hur det förhåller sig. Det skulle möjligen vara några utvalda tidningsmän som lär ha kallats till en presskonferens inför lykta dörrar på utlänningskommissionen. Men det har antytts — hur det sipprat ut vet jag inte — att Graca utvisats för att inte hindra den s. k. moraliska upp rustningen i vårt land. Det påstås nämligen att han haft en utomäktenskaplig förbindelse och att det är detta som är orsaken till hans utvisning. Oavsett vilka moraliska synpunkter man anlägger i en sådan fråga är det dock självklart att de under inga omständigheter kan anföras som motiv för en utvisning.

Det är beklagligt att vi måste hålla oss till så osäkra uppgifter när vi skall behandla så viktiga frågor i riksdagen. Men det är tyvärr enda sättet att få till

stånd en räfst med förhållandena som förefaller stå i klar strid med svensk lag och allmän folkmening. Allt är hemligstämplat, och jag hoppas som sagt att regeringens egna utredare skall tränga igenom denna orimliga sekretess och ge allmänheten klart besked. Nu försäkrar inrikesministern att den diskussion som pågått den senaste tiden om utlänningskommissionens verksamhet »delvis rört sig på ett mycket osakligt plan». Inrikesministern vet alltså hur det förhåller sig, men vi andra är som sagt hindrade av hemligstämpeln. Att inrikesministern i alla fall tillsatt en utredning får väl förklaras med formuleringen att det bara var delvis som diskussionen om utlänningskommissionens verksamhet var osaklig.

En annan interpellant har tidigare i år skildrat förhållandena vid utvisningen av en spansk flykting. Denna hade i hemlighet redan förts till flygplatsen för att skickas ur landet, men lyckades tilldraga sig allmänhetens uppmärksamhet genom att i sista stund göra våldsamt motstånd. I båda dessa fall hade det kunnat gälla de utvisades liv om de kommit i händerna på någon av de fascistiska regimerna.

Tills vidare har det nu blivit rättelse härvidlag. Därmed erkänner även utlänningskommissionen att den begick fel genom utvisningsbesluten. Men därmed förstärks ju också oron för hur det gått i fråga om andra utlänningsärenden som icke kommit till allmänhetens kännedom.

Det är frestande att också erinra om några andra detaljer i utlänningspolitiken. Men det jag syftar på har inte gällt liv och lem för de agerande, inte ens några betydande ekonomiska förluster. Jag tycker emellertid att regeringens utredning skall syfta till att även bespara oss fadäser som är genanta för vårt land. Det är sålunda inte

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

generöst utan bara ofattbart enfaldigt när man år 1957 vägrade inresetillstånd för den berömde författaren Ludvig Renn. Eller när tolv ungdomar från de socialistiska staterna inte fick komma in i vårt land för att delta i en fredskonferens. Eller när berömda artister hindras att uppträda till följd av de löjligaste påbud.

Så några ord om tidigare utredningar i dessa frågor och särskilt vad de utredningarna säger om inställningen till utlänningsfrågor hos tjänstemän och förtroendemän. Låt mig då först undanröja en eventuell invändning att jag generaliserar på ett oriktigt sätt. Jag avser nämligen inte alls att generalisera. Tvärtom är det min uppfattning att de avskräckande exempel som kan anföras lyckligtvis är undantag. Men just i fråga om utlänningsärendenas behandling kan sådana undantag få mycket ödesdigra verkningar. På sitt sätt har också olika inrikesministrar och riksdagen varit uppmärksamma på detta förhållande.

När den centrala apparaten för behandling av utlänningsärenden förändrades 1944, skrev dåvarande inrikesministern att man måste lägga särskild vikt vid att få de rätta personerna i ledningen. Det är enligt min mening den riktlinje, som man alltfort bör följa. Däremot tror jag inte på den metod, som dåvarande inrikesministern tillrådde. Den bestod uteslutande däri, att man skulle tillse att chefen för utlänningskommissionen fick hög lön. På det sättet skulle man få dugligt folk, menade man.

Av de utredningar som sysslat med förhållandena på utlänningskommissionen har framför allt Sandlerkommissionen visat att man måste utvälja de ledande för utlänningspolitiken efter helt andra grunder än vederbörandes intresse för hög lön. En av de mera framträdande männen i utlännings-

kommissionen var på sin tid byråinspektör Robert Paulsson. Hans meritlista är känd. Den upptog medverkan i spioneri, förbindelser med Gestapo och utlämning av antifascistiska flyktingar. Men i detta sammanhang vill jag erinra om fallet Paulsson bara för att rikta uppmärksamheten på hur det går, om man tar slentrianmässigt på frågan om den politiska och ideologiska inställningen hos dem som skall handha utlänningsärenden.

Sandlerkommissionens rapport berättar att Paulsson hade judekarikatyrer med nedsättande text på väggen i sitt tjänsterum i utlänningskommissionen. Vittnen bland personalen på kommissionen ansåg att denna klart demonstrerade antisemitism var en del av Paulssons verksamhet i övrigt, som en tjänsteman under förhöret betecknade som »klappjakt på kommunister».

Det framgick också av Sandlerkommissionens rapport att Paulsson inte ville tolerera judar i Sverige, därför att de tillhörde en ras som stod lägre än alla andra. Det är lätt att härleda sådana formuleringar till de nazistiska raslärorerna. Att inte Paulsson använde rasfanatikernas vanliga term, »judar och negrer», berodde förmodligen på att det vid den tiden inte var så vanligt med representanter för de färgade folken i flyktingskarorna till Sverige. Men nu är det annorlunda.

När inrikesministern erinrar om att flyktingpolitiken kan behöva omprövas även med hänsyn till att vi nu tar emot studerande från utvecklingsländerna, så är detta viktigt. Jag vill emellertid åter tillfoga att det inte bara handlar om eventuella ändringar i lagstiftningen. Det gäller framför allt utlänningsmyndigheternas inställning och valet av folk. Den får framför allt inte påverkas av rasfördomar. Och det handlar här också om att skapa sådana former för behandlingen av utlännings-

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

ärendena att rättssäkerhetens krav tillgodoses och att vi får tillräcklig kontroll och tillräckliga möjligheter att beivra de övergrepp som sker.

Jag vill erinra om att Graca — som bara genom en lycklig tillfällighet undgick utvisning — är en av de färgade studenter vi tagit emot här i landet.

År 1946 var det klart för nästa utredning. Regeringen falkade då efter en lämplig person som enmansutredare av dessa mycket viktiga frågor som sammanhänge med utlänningspolitiken, och man utsåg då ordföranden i utlänningskommissionen Nils Hagelin.

Något senare gavs expeditionschefen i inrikesdepartementet E. Montell uppdraget att undersöka hur det förhöll sig med förhållandena på utlänningskommissionen. Av direktiven framgick att det gällde att ge utlänningsarna bättre rättsskydd. Men två år senare förekom i riksdagen en interpellationsdebatt, som har ett visst samband med såväl Hagelins som Montells utredning. Och nu läser jag ur dåvarande inrikesminister Hedlunds interpellationssvar för att inget missöde skall inträffa. Det handlar nämligen om ett så farligt ämne som höga chefers lämplighet för sina uppdrag. Så här löd den delen av herr Hedlunds svar:

»När utredningsmännen för att fullgöra sitt uppdrag satte sig i förbindelse med bl. a. förste byråsekreteraren i utlänningskommissionen R. Hansen, framförde Hansen till utredningsmännen vissa anmärkningar mot byråchefen N. Hagelin i dennes egenskap av chef för kommissionen. Utredningsmannen meddelade min företrädare innehållet i anmärkningarna. Anmärkningarna hade vid ett tidigare tillfälle muntligt framförts av Hansen till statssekreteraren i inrikesdepartementet, som nedtecknat dem och omedelbart underrättat min företrädare om deras innebörd.»

Så långt inrikesminister Hedlund. Av

svaret i övrigt framgår att det hade utarbetats två PM om resultatet av utredningen. Beträffande anmärkningarna mot Hagelin utfärdades en kortfattad kommuniké, men frågan om förhållandena i övrigt på kommissionen hemligstämplades.

Redan då var det emellertid många fler än den folkpartistiske interpellanten som var minst sagt tveksamma om huruvida kortfattade kommunikéer och hemligstämpel är de rätta metoderna när det gäller så viktiga frågor. En högerman som tillhörde såväl utlänningskommissionen som andra kammaren försäkrade dock att den kritiserade Hagelin har »en mycket fin och förnämlig uppfattning om asylrättens krav». Jag skall självfallet inte yttra mig om den saken. Det är svårt att göra det, bl. a. därför att utlänningskommissionens chef i fråga om fallet Graca haft två uppfattningar om hur asylrätten skall tillämpas, först att Graca skulle utvisas och sedan, när allmänheten fick reda på saken, att Graca skulle få stanna kvar.

Inrikesministern har rätt i att riksdagen inte gjorde någon erinran mot regeringsförslaget till utlänningslag. Men just i fråga om det nu aktuella spörsmålet om utlänningsarnas möjligheter att överklaga ett beslut av utlänningskommissionen fanns det dock motionärer, som ville tillförsäkra utlänningsarna ett bättre rättsskydd. Och i första lagutskottet fanns det inte mindre än sex reservanter, som vände sig emot att frågor som berör utlänningsarnas rättsskydd alltmer kommer att avgöras på administrativ väg. Det bör kunna förutsättas att även den frågan — som är en central fråga — nu på nytt lägges i stöpsleven av inrikesministerns utlänningskommitté.

Slutligen vill jag framhålla att hela systemet med ett fristående organ för behandling av utlänningsärenden kan

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

ifrågasättas. Enligt min mening bör man åstadkomma någon form av kontroll och direkt insyn från regeringens sida.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det som i dag bränns i svensk utlänningspolitik är ju inte de stora och i och för sig mycket viktiga arbetsmarknadsfrågor som inrikesministern berör i sitt svar utan flyktingproblemen. Det är knappast förvånande. Flyktingen som jagas av sin egen skräck, ibland också av polishundar och skurar av skott från gränsbevakningen, har blivit något av en symbol för efterkrigstiden. Många svenskar, som känner tryggheten i vårt eget samhälle, upprörs inför de lidanden som drabbar både de människor som samlas i flyktinglägren och de enskilda flyktingar, som bara har att lita till främmande länders goda vilja att ta emot dem och låta dem söka sitt uppehälle. Rätten till asyl för politiska flyktingar är inte bara ett uttryck för en i Sverige allmänt omfattad humanitär syn, utan den måste tillämpas så att vi vinner full moralisk rätt att ta ställning i den stora internationella meningsbrytningen mellan demokratiens frihet och diktaturens tvång. Andra länder och regimer, som anser sig tvingade att hindra sina egna medborgare att fly genom att bygga taggtrådshinder och betongmurar vid gränsen, kan kanske tillfälligt minska flyktingströmmen men skapar på lång sikt långt svårare flyktingproblem. Jag tror att den lilla grupp svenskar som sympatiserar med taggtrådarnas och betongmurarnas flyktingpolitik borde betänka sig innan de klandrar sitt eget lands.

Inrikesministerns svar visar att flyktingarna har mycket stor plats i hela bedömningen av utlänningspolitiken.

Det är glädjande att en verklig prövning av dessa ärendens handläggning nu skall ske, inte minst med tanke på det hårdnande politiska klimat som alltid finner sig för politiska flyktingar varje gång det kalla kriget skärps.

Nu pekar emellertid inrikesministern på två huvudmotiv för den beslutade allsidiga utredningen av utlänningspolitiken och dess administration. Arbetskraftens ökade rörlighet över svenska gränser vid vårt lands eventuella associering till Europamarknaden är det ena skälet, hjälpen till utvecklingsländerna och stipendiater därifrån är det andra. Men dessa skäl för en omprövning av utlänningskommissionens uppgifter kan inte vara nya för dagen. Så sent som den 31 oktober slog inrikesministern fast som svar på en fråga i första kammaren, att det inte förelåg behov av ytterligare bestämmelser för utlänningskommissionens verksamhet. Jag förmodar, herr talman, att det som är rätt och sanning i första kammaren inte bara är ett dåligt skämt här i andra kammaren 35 dagar senare. Det måste ha hänt något under mellantiden som har gjort att inrikesministern ändrat mening. Det måste väl förhålla sig så att inrikesministern har ändrat mening av de skäl som framgår av hans egna ord, nämligen »den uppmärksamhet, som utlänningsfrågorna tilldragit sig under senare tid och den diskussion därom som ägt rum». Är det inte på det sättet?

Utlänningskommissionen har själv bedömt dessa ärenden och den debatt de framkallat så allvarligt att den vänt sig till regeringen och begärt granskning av sitt fögderi i särskild ordning. Denna rimliga hemställan avslår, så vitt jag förstår, regeringen i och med dagens interpellationsvar. Jag ber att få tacka för beskedet från inrikesministern men måste ställa frågan: Om det som hänt efter den 31 oktober är så

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

betydelsefullt att det kommit inrikesministern att ändra uppfattning, är det då inte tillräckligt betydelsefullt för att motivera en granskning av dessa händelser för sig? Bedömer inrikesministern det annorlunda? Då tror jag debatten skulle tjäna på att vi fick höra den verkliga motiveringen därför. Varken utlänningskommissionen eller de berörda utländska medborgarna kan ju vinna något på att dessa omdebatterade frågor stoppas i den stora säcken. Anser regeringen att det skall ligga i den säcken tills allmänheten hunnit glömma vad de egentligen handlade om?

Inrikesministern klagat över att debatten hittills förts på ett osakligt plan. Om det är ett riktigt betyg, så kan det ha skilda orsaker. Folk som står på var sin sida om en stängd dörr talar inte vare sig lågmält eller stilla. Jag förmodar att utlänningskommissionens dörr i det fallet är lik andra dörrar.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag vill ta upp vad herr Helén närmast yttrade om påståendet att diskussionen förts på ett osakligt plan. Det är fullkomligt omöjligt för oss i denna kammare, med hänsyn till just sekretessbestämmelser, att säga om debatten förs på ett osakligt plan. Men debatten riskerar, herr inrikesminister, mer att föras på ett sådant plan, om man inte till presskonferenser även inbjuder tidningar som har varit ytterst kritiska. Var och en som studerar asylrättens historia både i vårt land och i andra länder vet att man kan ha olika tolkningar i dessa frågor. Aldrig så detaljerade bestämmelser i utlänningslagen ger helt visst inte någon som helst garanti för en humanitär inställning, om de ämbetsmän som sitter i utlänningskommissionen inte har den vidsynthet, förutan vilken även människovänligen lagar blir omänskliga.

Vad som verkliga kan skapa huma-

nitet är att vi får en fri debatt där även de mest kritiska får möjlighet att framföra sina skäl. Vad som bl. a. brister i våra möjligheter i riksdagen när det gäller utlänningspolitiken är just att det finns så oändligt litet av motivering för den praxis som tillämpats. Det är nästan omöjligt att finna någon motivering, om man inte i detalj forskar i de enskilda frågorna. Man kan ju i konstitutionsutskottet, om man studerar medborgarärendena, naturligtvis ibland finna en motivering, men det är ytterligt komplicerat att avgöra motiven för att avvisa en politisk flykting. Uppenbarligen är nuvarande bestämmelser inga som helst garantier för att inte politiska flyktingar skickas ur riket, utan detta kan t. o. m. rent formellt försvaras med nuvarande bestämmelser. Detta är, herr talman, enligt min mening en ytterst olycklig ordning. Jag hoppas att den utredning som nu kommer till stånd skall ge god belysning av nuvarande praxis och att det då kan klarläggas i vad mån inrikesministerns uttalande om att den debatt som tidigare förts i ämnet har varit osaklig också står sig för framtiden.

Chefen för inrikesdepartementet, herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Den ordning som vi har i vårt land för handläggning av dessa ärenden, är särskild så till vida att i utlänningskommissionen sitter representanter för de fyra demokratiska partierna. Detta är att betrakta som en ytterligare garanti för rättssäkerheten. Det har inte från någon av dessa representanters sida förekommit hänvändelse till regeringen med anmälan om något i verksamheten som skulle ge anledning till ändring av gällande bestämmelser eller rådande praxis. Det skulle vara av värde att få veta, om någon av de representanter, som står folktopartiet eller högern nära, har vänt

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

sig till de talare som varit uppe här i dag, och gjort någon anmärkning i det avseende jag här har talat om.

Alldeles klart är, i överensstämmelse med vår grunduppfattning, att de människor, vilka kommer till oss som flyktingar från diktaturstaterna, har haft och för framtiden också bör ha rätt att få en fristad här — de må sedan komma från diktaturstater i öst eller i väst. Hittills har de i största utsträckning kommit från öststaterna. Jag hoppas att herr Holmberg delar min uppfattning att flyktingarna därifrån har fått en riktig och humanitär behandling. Men denna behandling skall vara likvärdig, vare sig det är flyktingar från diktaturstater i väst eller flyktingar som kommer från länder, där de kan bli utsatta för en hård för behandling på grund av politiska eller andra ställningstaganden.

När jag i mitt svar har angett att vi har fått en relativt stor grupp av utläningar till vårt land — vilket visar att vår politik utåt är i hög grad öppen — har jag också velat säga, att vi har haft behov av denna arbetskraft. Vi har haft stor glädje och nytta av den, och vi kan väl säga att utan deras värdefulla insatser i svenskt arbetsliv — det må gälla sjukvården eller industriarbete — hade vi inte kunnat lösa många av de uppgifter som vi ställts inför.

Den lagstiftning, på vilken deras rätt och förhållanden grundas, är en produkt av efterkrigstiden. Dessa förutsättningar har i väsentliga stycken ändrats, och detta kan ge anledning till prövning om man kan ge mera av garantier på arbetsmarknadsområdet för framtiden än vad en strikt tillämpning av gällande lagstiftning ger utrymme för.

Utlänningskommissionen är en myndighet. Dess ställning är således lika andra myndigheters: verksamheten kan bli föremål för granskning av JO eller JK i fall av anmärkning eller anmälan.

Herr Heléns meningsfrände i första kammaren, herr Per-Olof Hanson, har ju också vänt sig till JO i särskilt ärende.

I den mån ett ärende blir föremål för handläggning i regeringen, är konstitutionsutskottet granskande organ. Regeringens beslut i de ärenden, vilka kommer upp som överklagnings- eller nådeärenden, ger självfallet viss vägledning för utlänningskommissionen i dess tillämpning av gällande lagstiftning utöver vad utlänningskungörelsen kan anses ge.

Vi har nu tillkännagett vår avsikt att låta en kommitté se på dessa problem, och riksdagens fyra stora partier har anmodats utse representanter till denna kommitté. Herr Helén undrar vad det då är som kommit inrikesministern att ändra uppfattning sedan den 31 oktober. Herr Helén är en läskunnig man, det vet jag. Jag hoppas att han också vill läsa. Om han då vill läsa vad som står i riksdagstrycket om den fråga som Per-Olof Hanson ställde till mig, skall han finna att herr Hanson frågade om jag anser att utlänningskommissionens handläggning av den portugisiska kaptenen Henrique Galvaos ansökan om inresevisum till Sverige föranledde förtydligande bestämmelser för kommissionens behandling av dylika ärenden. Jag redovisar handläggningen och finner inte anledning att med utgångspunkt från denna ärendehandläggning företa någon ändring. Ingen erinran mot detta har framförts av herr Hanson. Men det är väl ändå en annan sak, när jag från två betydelsefulla utgångspunkter, nämligen frågan om den framtida arbetsmarknaden och frågan om den ökade stipendiegivningen, säger att vi sedan lång tid är inbegripna i en diskussion om på vilket sätt vi skall angripa dessa problem.

Jag skulle kunna anföra en tredje omständighet som också kan utgöra under-

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

lag för den utredning som nu kommer till, nämligen de särskilda problem vi har med passfriheten i Norden och de önskemål som har framförts om att de nordiska länderna skulle ansluta sig till Europakonventionen och att vi skulle slopa passvänet och införa eller medge vissa identitetshandlingar i överensstämmelse med en tidigare antagen konvention. Detta har för Nordiska rådet och dess organ blivit en mycket stor fråga, och en särskild expertutredning är sysselsatt med den.

När vi alltså diskuterar en sådan utredning är det väl självklart att vår diskussion måst innefatta, i vilken omfattning man kan ge tillfälle för denna utredning att sysselsätta sig med en granskning av gällande praxis för ärendenas handläggning i utlänningskommissionen. Då har vi tyckt det vara rimligt att göra en anknytning till den offentliga debatten och säga, att kommittén bör få anledning att med utgångspunkt härifrån söka göra en bedömning av hur man skall lägga lagstiftningen och de anvisningar om tillämpningen som kan föranledas därav för framtiden. Vi har sagt till kommissionen, att undersökningen skall inte begränsas till de åtta fall som kommissionen begärt en granskning av, utan kommittén får möjlighet att granska praktiskt taget all den verksamhet som bedrivits.

Då jag nu hört herr Holmberg har jag styrkts i min uppfattning att vi gjort rätt, ty de fall han anfört som anmärkningsvärda är sådana som inte berörts i den pressdebatt som förevarit. Och jag tror att om herr Helén vill tänka igenom saken riktigt noga skall han ge mig rätt i att vi bör göra en generösare bedömning och ge möjligheter till en vidare granskning än enligt det förslag han förordar.

Herr **HELEN** (fp) kort genmäle:

Herr talman Det är naturligtvis rik-

tigt, herr inrikesminister, att Ni tar ett större grepp och ger möjligheter till en vidsträcktare bedömning. Men vad allmänheten vill veta är, huruvida utlänningskommissionen handlagt dessa ärenden på ett tillfredsställande sätt eller inte. Det kommer den tyvärr inte att få veta i tid, om inte inrikesministern vill ge särskilda direktiv, att man med förtur skall behandla frågan om de ärenden som handlagts på senare tid.

Jag är ledsen, herr inrikesminister, men nog ligger det åtskilligt av efter-rationalisering i Ert sätt att skildra debatten av den 31 oktober — i varje fall är det en klar efter-rationalisering av den sista meningen av Ert svar. Det är inte riktigt att säga att ingen erinran gjorts av Per-Olof Hanson. Han sade klart ut att han ställt frågan mot en vidare bakgrund och antydde flera fall inom den ram, där han kunde yttra sig utan att överträda bestämmelserna om vad en riksdagsman får yttra i sådant sammanhang. JO-anmälan är en sak när det gäller ett enskilt ärende, men den lär inte kunna ersätta den prövning kommissionen själv har begärt.

Till sist: De riksdagsmän eller före detta riksdagsmän, som i utlänningskommissionen företräder de demokratiska partierna, skall väl inte sitta där som en gisslan, innebärande att vi andra inte har rätt att yttra oss. Nog vore det märkligt om de skulle gå till sina nuvarande eller före detta riksdagsgrupper och påtala handläggningen av de frågor de är satta att i ämbetet behandla i förvaltningsmässig ordning.

Herr **HOLMBERG** (k) kort genmäle:

Herr talman! Herr Helén intar den mycket märkliga ståndpunkten, att de som inte har någon invändning att göra mot muren i Berlin inte heller har rätt att opponera mot utlänningspolitiken i vårt land. Det är minst sagt märkligt. Jag anmäler mig gärna som en av dem

Svar på interpellation ang. behandlingen av utlänningsärenden och på fråga ang. begärd granskning i särskild ordning av utlänningskommissionens handläggning av vissa ärenden

som anser att Tyska demokratiska republikens regering har samma rätt som exempelvis vi själva att utföra befästningsarbeten inför ett befarat angrepp. Nu tror väl inte herr Helén på vår mening att det finns ett sådant hot, men vill han inte tro oss kan han bl. a. av president Kekkonens uppmärksammade tal få reda på att det finns ett krigshot just från dem som muren i Berlin skall skydda mot.

Herr inrikesministern har frågat mig, om jag är ense med honom om att flyktingar österifrån skall behandlas liksom andra flyktingar. Ja, det är bekant att det bland flyktingarna i Sverige finns många som vi kommunister inte alls har några politiska sympatier för. Många av dem fann sig ju också bra till rätta i sina förutvarande hemländer, när dessa förde en mer eller mindre fascistiskt orienterad politik, och de ansåg tydligen allt vara i sin ordning även när sådana länder var utsatta för tysk ockupation. Men när det blev en socialistisk regim flydde de hit till Sverige. Kommunisterna har emellertid aldrig krävt att flyktingar av det slaget skall ges en särställning. Asylrätten skall tillämpas för dem som för andra. Men tillsammans med likasinnade svenskar har en del av dessa reaktionära flyktingar bedrivit en verksamhet som vi har all anledning betacka oss för. Det är nämligen en politik som har mycket gemensamt med västtysk politik, alltså att gränser och statsbildningar som tillkom efter andra världskriget inte länge skall godkännas. Vilka metoder de har tänkt sig för att genomföra förändringarna i dessa länders politiska status har de väl inte sagt klart ut, men allt tyder på att man även i dessa kretsar knyter stora förhoppningar till Natos militära aktivitet i Östersjön och i våra grannländer. Varje tendens att göra Sverige till en operationsbas för propaganda av det slaget bör enligt min mening avvisas.

Herr BRACONIER (h):

Herr talman! Jag kan helt instämma i herr Heléns yttrande, att den omständigheten att alla de demokratiska partierna är representerade i ett organ icke innebär någon absolut garanti för att övergrepp inte förekommer. Det är inte så enkelt, att det alltid finnes garantier för att asylrätten tolkas i positiv riktning enbart för att det sitter högermän eller folkpartister i utlänningskommissionen! Jag betraktar denna fråga uteslutande med hänsyn till asylrättens principer och vill inte dra in några partipolitiska spekulationer.

Vad jag vänder mig emot är att inrikesministern säger att den offentliga debatten förts på ett osakligt plan — utan att vi haft möjlighet att konstatera att så varit fallet. Det är väl ingen prövning efter objektiva principer att slunga ut ett sådant påstående, då vissa tidningar inte ens har fått diskutera saken vid ett sammanträde med vederbörande myndighet. När har det blivit praxis inom svensk förvaltning att det skall vara ett nådevedermålde för en tidning att få representeras hos myndigheterna? Även om en tidning uppträder aldrig så kritiskt har den härvidlag precis samma rättighet som andra. Hänsynstaganden av detta slag överensstämmer inte med andan i den svenska tryckfrihetslagstiftningen. Tvärtom borde det ha varit värdefullt för myndigheten i fråga att få diskutera ärendet vid en offentlig presskonferens, där representanter för även den mest kritiskt inställda tidningen varit närvarande och kunnat konstatera i vad mån debatten varit osaklig.

Asylrätten är understundom mycket svår att tolka. I vissa fall tillämpar vi för övrigt inte. Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna; jag hänvisar t. ex. till professor Sundbergs tolkning i kommentarerna till Sveriges rikets grundlag.

Interpellation i anledning av händelseutvecklingen i Kongo — Interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egna hem och flerfamiljshus, m. m.

Det är svårt att i denna fråga kunna acceptera inrikesministerns påstående att debatten förts på ett osakligt plan. Jag hoppas emellertid, herr talman, att den kommande utredningen skall visa att praxis varit sådan i vårt land, att asyldrätten tillämpats på sådant sätt att humanitetens principer verkligen har värnats.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Föredrogos, men bordlades åter statsutskottets utlåtanden nr 176—179, bevillningsutskottets betänkande nr 78, bankoutskottets memorial nr 32, första lagutskottets utlåtanden nr 49—51, andra lagutskottets utlåtanden nr 68—70 samt jordbruksutskottets utlåtanden nr 40 och 41.

§ 13

På förslag av herr andre vice talmannen beslöt kammaren, att bevillningsutskottets betänkande nr 78 skulle uppföras närmast efter första lagutskottets utlåtande nr 50 bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista.

§ 14

Interpellation i anledning av händelseutvecklingen i Kongo

Ordet lämnades på begäran till

Herr ELIASSON i Sundborn (cp), som yttrade:

Herr talman! Läget i Kongo har sedan landet fick sin självständighet genomgått förändringar av såväl negativ som positiv art. Tidvis har läget varit relativt stabilt och vissa förbättringar har vid dessa tillfällen kunnat konstateras. Tidvis har emellertid inträffat svåra kriser, som helt kunnat äventyra utvecklingen mot fredliga förhållanden i landet.

Det nuvarande läget i Kongo synes mycket allvarligt. Sammanstötningar mellan FN-personal och andra styrkor rapporteras praktiskt taget dagligen. Motsättningarna inom landet synes inte endast bestå utan visar också tendens att ta sig alltmer elakartade uttryck.

Denna utveckling har vållat betydande oro bland den svenska allmänheten. Detta beror dels på att händelseutvecklingen i Kongo kan öva inflytande på eller influeras av den allmänna politiska utvecklingen i världen, dels på att svensk militär personal ingår i FN-styrkorna i Kongo. Det synes angeläget att den svenska regeringen lämnar en redogörelse för sin syn på läget i Kongo och på de uppgifter som den svenska militära personalen har därstädes.

Med hänvisning till det anförda anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få framställa följande fråga:

Är Eders excellens villig att, så långt detta är möjligt, lämna kammaren en redogörelse för regeringens syn på den senaste tidens utveckling i Kongo och på den i FN-styrkorna ingående svenska militära personalens uppgifter därstädes?

Denna anhållan bordlades.

§ 15

Interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egna hem och flerfamiljshus, m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr ELIASSON i Sundborn (cp), som yttrade:

Herr talman! Ett nyligen inom en förortskommun till Stockholm fattat beslut om uppförande av en jättestor bostadskasern har väckt stor uppmärksamhet. Enligt uppgift skall huset bli 320 meter långt och 9 våningar högt. Det uppges skola rymma ca 390 lägenheter

Interpellation ang. bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus, m. m.

och beräknas bli bebott av omkring 1 500 personer, varav ca 700 barn.

Detta fall får anses vara betecknande för en utveckling som ingalunda är önskvärd. Uppförandet av huskolosser, vanligen i form av höghus, synes få allt större omfattning. I vissa fall är höghusbebyggelsen mycket extremt utformad med hus om 15—17 våningar och en utomordentligt hård markexploatering, som icke ger tillräckligt utrymme för trafikskyddade lek- och fritidsplatser, grönområden samt parkeringsplatser. Det måste starkt ifrågasättas om dylika företeelser är förenliga med den allmänna sociala inriktning som bör prägla bostadspolitiken, särskilt med hänsyn till boendemiljöns betydelse för barnfamiljerna och ungdomen.

För närvarande gäller vissa bestämda minimikrav beträffande den inre standarden på de lägenheter som uppföres. Det ställs sålunda krav i fråga om lägenhetsyta, biutrymmen, köksinredning, sanitära anordningar o. s. v. Däremot synes icke tillräckliga krav ställas i syfte att åstadkomma en god yttre boendemiljö. Den bristande samstämmigheten i kraven på inre och yttre bostadsmiljö kan illustreras av exemplet med modern, som från lägenheten ett tiotal våningar högt inte har någon möjlighet till kontakt med sitt barn som leker i sandlådan nere på gårdspanen.

Frågorna rörande bebyggelsestrukturen och boendemiljön är i stor utsträckning beroende av samhällsplaneringen, lokaliseringspolitiken m. m. Det är angeläget att strävandena på dessa områden får en sådan inriktning att en god boendemiljö främjas och att de nya förutsättningar som skapas genom bilismens och kommunikationernas utveckling tillvaratages. Förutsättningarna för den framtida bostadspolitiken, inte endast i här nämnda avseenden utan över huvud taget, prövas för närvarande inom bostadsbyggnadsutredningen, vars uppdrag således är synnerligen omfattande. Enligt min mening bör vissa åtgärder

beträffande de mest angelägna yttre miljöbehoven kunna vidtagas innan resultatet av utredningens arbete föreligger i sin helhet. Jag åsyftar främst att vissa bestämda och generell utformade krav bör ställas på den yttre bostadsmiljön för att statligt stöd skall lämnas. Sådana krav är motiverade inte endast av allmänna sociala synpunkter. Det kan nämligen starkt ifrågasättas, om det i framtiden vid ett fritt bostadsval kommer att finnas tillräcklig efterfrågan på bostäder i den mest extremt utformade höghusbebyggelsen.

En i detta sammanhang synnerligen väsentlig fråga gäller bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus. Det är obestridligt att egnahemsbebyggelsen ur familjesynpunkt har väsentliga fördelar. Egnahemsbyggandet bör därför mera verksamt främjas. Egnahemsbyggandets omfattning är givetvis beroende av samhällsplanering och lokaliseringspolitik. Verksamma åtgärder kan dock vidtagas även inom den egentliga bostadspolitikens ram. Det kan konstateras att finansieringsvillkoren för bostadsbyggandet utvecklats på ett sådant sätt att egnahemmen, sedan de maximerade belåningsvärdena infördes, missgynnats i jämförelse med flerfamiljshusen. Åtgärder för att förbättra finansieringsvillkoren för egnahemsbyggandet bör därför snarast vidtagas. En höjning av lånetaket eller annan liknande åtgärd kan därvid komma i fråga.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

Har statsrådet uppmärksammat de med höghusbebyggelse och hård markexploatering följande menliga verkningarna ur miljösynpunkt?

Är statsrådet villig att vidtaga åtgärder i syfte att tillgodose behovet av en familje- och barnvänlig boendemiljö i de avseenden som nämnts i interpellationen?

Avser statsrådet att förelägga 1962 års

Interpellation ang. den s. k. munkorgsparagrafen i tjänstereglementet för krigsmakten

riksdag förslag angående höjning av lånetaket för egnahem eller annan åtgärd i syfte att främja egnahemsbygandet?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Interpellation ang. den s. k. munkorgsparagrafen i tjänstereglementet för krigsmakten

Ordet lämnades på begäran till

Herr WACHTMEISTER (h), som yttrade:

Herr talman! Vårt psykologiska försvar är avsett att träda i funktion först vid krigsutbrott eller krigsfara. Erforderlig upplysning om våra möjligheter att försvara oss och om totalförsvarets behov av medel härför måste ske redan i fredstid.

Den främsta sakkunskapen, krigsmaktens personal, är emellertid förhindrad att engagera sig i denna så viktiga upplysningsverksamhet på grund av den utformning, som försvarsministern — enligt uppgift helt utan samråd med militära myndigheter — givit tjänstereglementet för krigsmakten. I berörda avseende heter det där: »Upplysningsverksamheten bör bedrivas så att den ej framstår som inblandning i den politiska debatten. Polemik bör därför undvikas i frågor, där partiskiljande meningsskiljaktigheter föreligga.»

Om försvarsministern härmed ej avsåg att beröva den militära personalen dess yttrandefrihet, har paragrafen på grund av sin olyckliga utformning i praktiken likväl fått denna effekt. Polemik är ett vagt begrepp, enligt krigsar-

kivarien Steckzén i Ny Militär Tidskrift »en invändning, ett bemötande, ett genmäle, en randanmärkning, en replik — allt kan rubriceras som polemik».

Jag får därför hemställa om andra kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framställa följande interpellation:

Är herr statsrådet beredd att med anledning av de dåliga erfarenheterna av den s. k. munkorgsparagrafen i tjänstereglementet för krigsmakten upphäva paragrafen eller ge den en annan utformning, som bättre överensstämmer med tidens krav?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa allmänna arvsfonden tillfallna fastigheter;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedsättning av viss allmänna arvsfonden tillkommande fordran, m. m.; och

nr 383, i anledning av väckta motioner om statsanslag till flyttningssättning åt folk- och småskollärare m. fl.

§ 18

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 18.06.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 6 december

Kl. 10.00

§ 1

Svar på fråga ang. rättsskydd för svenska medborgare som besöker Sydafrika

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr statsministern **ERLANDER**, som yttrade:

Herr talman! Herr Spångberg har frågat mig om regeringen har möjlighet att ta något initiativ i syfte att skydda svenska medborgare som besöker Sydafrika från att bli utsatta för sådan vidrig och för människovärdet nedsättande behandling med spöstraff som förekommit.

I anledning av frågan vill jag först erinra om att Sverige i Förenta Nationerna konsekvent har röstat för de resolutioner, som fördömt rasdiskrimineringen i Sydafrika och som uppmanat sydafrikanska regeringen att revidera sin raspolitik. I dessa resolutioner har församlingen bestämt tagit avstånd från en på rasdiskriminering grundad politik såsom motbjudande och kränkande för mänsklig värdighet och bekräftat att apartheid-politiken innebär en grov kränkning av FN-stadgan och deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna och att den är oförenlig med en medlemsstats förpliktelser.

Vad beträffar fallet med den svensk, som fått utstå spöstraff i Sydafrika för brott mot sydafrikanska raslagar, har utrikesdepartementet för Sydafrikas härvarande beskickning framhållit, att den svenska opinionen i hög grad upprörts över det utdömda straffet, som är helt främmande för och oförenligt med svensk uppfattning om mänsklig behandling och mänskliga rättigheter. Det framhölls vidare att den svenska reaktionen förstärktes av att svensken dömts för över-

trädelse av raslagar, som fördöms inte blott av svensk opinion utan även av världsoptionen genom Förenta Nationernas resolutioner i frågan.

Vidare anförde

Herr **SPÅNGBERG** (s):

Herr talman! Jag ber att få framföra mitt tack till statsministern för svaret på min fråga om denna för oss alla så upprörande händelse. Av svaret kan konstateras, att regeringen genom utrikesdepartementet har ingripit mycket snabbt och hos Sydafrikas beskickning här i Sverige allvarligt framhållit hur svenska folket har reagerat inför denna behandling av en svensk medborgare nere i Sydafrika. Spöstraff är en barbarisk behandling, och det ligger ett betydande värde i att statsministern har kunnat hänvisa till den gemensamma aktion som gjorts i Förenta Nationerna för att söka få slut på det tillstånd som råder i Sydafrika. Människor har trots allt något gemensamt. Jag tänker då närmast på vad som deklarerats i konventionen om de mänskliga rättigheterna, där man helt tar avstånd från sådan behandling som ännu är lagfäst i Sydafrika. Sydafrikas nuvarande makt-havare har genom dessa raslagar ställt sig själva och sin regim utanför de normer, som utgör en ofrånkomlig grund för vår tids civilisation.

I det aktuella fallet har en svensk sjöman dömts till ett straff av 8 spön för »försök» att överträda raslagarna. Vi behöver inte fästa avseende vid om han har gjort något sådant försök eller inte. Han satt och talade med en färgad flicka, då båda anhölls. Han hade ingen aning om att detta var belagt med tortyrstraff eller straff över huvud taget.

Svar på fråga ang. rättsskydd för svenska medborgare som besöker Sydafrika

Av tillgänglig litteratur vet vi att som tortyrredskap använts ett specialtillverkat spö, som river upp och krossar hud och kött. Varje slag lämnar ett brett köttsår efter sig, köttsår som inte kan opereras eller sys ihop. Maximistraffet är 15 slag, och efter en sådan behandling lär offret vara ur stånd att kunna reda sig självt under åtskillig tid. Det händer också att en sålunda bestraffad människa dör under bestraffningen eller att han som regel får men därav under sitt återstående liv. Det sägs att de färgade behandlas ännu värre än vad som skulle ha skett i detta fall. Genom de erfarenheter vi fått av sjukbehandlingen av offren från nazistlägren under världskriget känner vi till följderna av spöstraff. Vi vet att de kan åstadkomma skador på lever, njurar och andra inre organ, vilka skador den torterade kan få dras med under sitt återstående liv.

Sjömannen har för tidningarna berättat dels om den obeskrivliga smärta som varje slag innebär när det river upp kött och blod och blandar det som en grötig massa. Men även själva behandlingen tycker han är synnerligen förnedrande. Det är en neslig behandling när en människa får klä av sig och lägga sig på en träbänk för att sedan torteras på detta sätt. Denna förnedring får även psykiska följder under offrets återstående liv som det säkerligen blir mycket svårt att över huvud taget komma bort ifrån.

Jag är mycket tillfredsställd med att regeringen, enligt vad som framgår av statsministerns svar, så helhjärtat gått in för denna sak och tolkar däri in ett löfte att lämna skydd, så långt det är möjligt, åt svenska medborgare som besöker Sydafrika. Fackföreningsrörelsen har lovat att sätta in sina maktresurser — och de är inte små, om de anlitas i full utsträckning. Det behövs intet våld. Det behövs bara att på annat sätt visa, att man inte önskar ha med en dylik nation att göra, om den vill fortsätta med sin tortyr mot egna eller

andra länders medborgare. Det kan bli en kraftig reaktion på detta område, om detta tillstånd får fortsätta i Sydafrika, en reaktion som gör att folk tänker på blod från sargade människokroppar, när de ser etiketter från Sydafrika. Kanske det vore ett medel att få skräckregimen att mildras i någon utsträckning.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 2

Föredrogs den av herr *Eliasson* i Sundborn vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till hans excellens herr statsministern i anledning av händelseutvecklingen i Kongo.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Föredrogs den av herr *Eliasson* i Sundborn vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående bostadsbyggandets fördelning på egnahem och flerfamiljshus, m. m.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 4

Föredrogs den av herr *Wachtmeister* vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet angående den s. k. munkorgsparagrafen i tjänsterelementet för krigsmakten.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Föredrogs vart efter annat statsutskottets utlåtanden:

Byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge

nr 176, i anledning av väckta motioner om soldathemsverksamheten m. m.,

nr 177, i anledning av väckta motioner om åtgärder till främjande av rekryteringen av läroverkslärare i Norrland, och

nr 178, i anledning av väckta motioner angående fördelningen av statsanslagen till forskningsbiblioteken.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 6

Byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 179, i anledning av väckta motioner om byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Grym m. fl.* (I: 239) och den andra inom andra kammaren av herr *Wiklund i Öjebyn m. fl.* (II: 347), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att en mellanriksväg skulle byggas från Sädvaluspe till Graddis under åren 1962—1965 samt för budgetåret 1961/62 anvisa 2 milj. kronor för ifrågavarande ändamål.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Helmer Persson* och *Öhman* (I: 139) och den andra inom andra kammaren av herrar *Holmberg* och *Nilsson* i Gävle (II: 165) hemställts, att riksdagen beslutade att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabba åtgärder — helst förslag redan till innevarande riksdag — i syfte att åstadkomma en mellanriksväg från Arjeplogs kommun till Norge.

Utskottet hemställde,

I. att motionerna I: 239 och II: 347 icke måtte av riksdagen bifallas;

II. att motionerna I: 139 och II: 165 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;

III. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande utbyggnaden m. m. av den planerade mellanriksvägen Sädvaluspe—Graddis.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Ragnar Bergh*.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Vi är några motionärer, som undertecknat även utskottsutlåtandet, och vi anser det därför vara motiverat att vi i all korthet belyser utskottsutlåtandet ur motionärernas synvinkel. Låt mig emellertid först med några ord beröra själva det vägprojekt, som vi nu behandlar.

Den första arbetsplanen för en landsväg från Arjeplog i Sverige till Graddis-Storfjord i Norge var färdig redan år 1869. Man kan på goda grunder anta, att själva planläggningsarbetet i dessa dagar kan fira sitt hundraårsjubileum. Vägfrågan är sålunda väl förberedd och förberedelsearbetena spänner redan över tre viktiga epoker i mänsklighetens historia, nämligen ångans, elektricitetsens och atomkraftens. Det är sannerligen inte fråga om brådstörtat lättsinne från motionärernas sida, när de nu aktualiserat Graddisvägen här i riksdagen.

En senare arbetsplan av år 1890 blev faktiskt godtagen av 1899 års riksdag, som anslog medel till vägföretagets förverkligande. Planen förföll emellertid trots detta, då Arjeplogs kommun inte vågade ta på sig ansvaret för vägens framtida underhåll.

Sverige har i dag ingen landsväg till norra halvan av Norge, till det Norge som ligger norr om Saltfjället, som under halva året stänger landsvägsförbindelserna mellan södra och norra Norge.

Graddisvägen skulle betyda mycket för turismen. Den skulle vidare öka sysselsättningen i arbetslöshetsområde-

Byggande av en mellanriksväg från Sädvalupe i Sverige till Graddis i Norge

na i Norrbottens läns södra inland, i Arvidsjaur och Arjeplogs kommuner, där det finns överskott på virke. En landsvägsförbindelse till en isfri hamn skulle vidare betyda ett uppsving för näringslivet även i övrigt. Ur ekonomiska synpunkter är vägens anläggande synnerligen väl motiverad.

Herr talman! Jag vill sedan säga några ord om utskottsutlåtandet.

Motionärerna hade yrkat att man skulle besluta om vägens byggande och att ett särskilt anslag för detta budgetår om två miljoner kronor skulle ställas till förfogande för ändamålet. Då vägen numera är upptagen i femårsplanen, som fastställts av väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, torde detta innebära att vägföretagets utförande i princip redan är avgjort i positiv riktning. Något beslut tarvas sålunda inte av riksdagen.

Som särskilt betydelsefullt måste man notera utskottets skrivning om att vägföretaget skall kunna tidigareläggas, därest arbetsmarknadsskålen så påkallar. Detta är ytterst betydelsefullt. Men för att företaget skall kunna tidigareläggas, så måste projekteringsarbetena, som redan är i gång, bedrivas med skyndsamhet. Även om ett särskilt anslag skulle för innevarande år stå till förfogande för byggandet av vägen, så torde vägbygget knappast komma snabbare i gång fördenskull. Motionärerna har därför kunnat ansluta sig till utskottets ståndpunkt i fråga om medelsanvisningen.

En ytterligare sak, som bör kraftigt understrykas, är utskottets uppfattning om att bindande besked från Norge bör inhämtas om att den norska delen av vägen blir anlagd. Utskottets skrivning på denna punkt bör enligt min mening uppfattas som en direkt anmodan till vederbörande myndigheter att inleda förhandlingar med vederbörande i Norge.

Herr talman! Utskottets förslag innebär att Graddisvägen blir verklighet, om

Norge infriar de förhoppningar vi ställer i dag på våra grannar i väster. Ur svensk synvinkel är dagens beslut betydande och glädjande för alla dem, som arbetat för Graddisvägens tillkomst och som i denna väg ser en milstolpe i det nordiska samarbetet, som i de berörda bygderna är gammalt men som nu inte minst genom Nordiska rådets verksamhet fått ökad tyngd och förnyad aktualitet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Löf-roth* (fp), fru *Jäderberg* (s) samt herrar *Larsson* i Hedenäset (cp) och *Wiklund* i Öjebyn (s).

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Jag delar inte herr *Lasinantis* mening om det resultat som skulle följa av ett bifall till utskottets förslag. Vad som sägs i utskottsutlåtandet är precis detsamma som har anförts som argument för avslag på kraven om Graddisvägen under många år.

Varje gång Graddisvägen kommer på riksdagens bord låter statsutskottet utge en ny upplaga av gammalt riksdagstryck. Atskilliga av de formuleringar som förekommer i år har varit standardinvändningar mot kommunistiska motioner om Graddisvägen de senaste 20 åren. Det hjälper inte vad länsmyndigheter och andra sakkunniga säger om nya förhållanden som motiverar ett snabbt avgörande. Statsutskottet kommer i alla fall dragande med samma gamla skåpmat — eller låtsas helt enkelt inte om att det anförts några nya argument. Det gäller t. ex. vad länsstyrelsen i Norrbottens län i år tillfogat om möjligheterna att få avsättning för betydande mängder skogsråvara, om vägen byggs utan något ytterligare dröjsmål. Den möjligheten har funnits länge och har utgjort ett av huvudargumenten i de kommunistiska motionerna. Men nu har saken aktualiserats ytterligare genom utbyggnaden av in-

Byggande av en mellanriksväg från Sädvaluspe i Sverige till Graddis i Norge

dustrien på den norska sidan. Utskottet intar dock fortfarande samma attityd av tappra tennsoldater.

Det hjälper inte ens att en del av utskottets ledamöter i år är motionärer. Även en del av dem yrkar nämligen avslag på sin egen motion, som vi nyss hörde. Det har eljest inte saknats antydningar om att det i år skulle bli slag i saken, sedan den opinion som kommunisterna stått i spetsen för nu har lett dithän att åtminstone alla Norrbottensrepresentanter i riksdagen fanns bland motionärerna. Men av den förhoppningen blev alltså ingenting.

När kommunisterna i början av året föreslog en riksdagsskrivelse med hemställan om ett regeringsinitiativ redan till årets riksdag, förutsatte vi att förslaget skulle behandlas vid vårriksdagen. Nu blev det i stället elva månaders dröjsmål, och av formella skäl kan vi därför inte yrka bifall till vår motion. Efter vår motion kom emellertid även från annat håll ett förslag med i sak samma innehåll. Men i den motionen är yrkandet formellt så utformat att det kan antas av riksdagen och då leda till samma resultat som vi avsett även med vårt förslag. Det finns ingenting som har ändrats i förutsättningarna för vägens tillkomst efter det dessa motioner väckts. Jag hemställer därför om bifall till motionen II: 347 av herr Wiklund i Öjebyn m. fl.

Herr **JOHANSSON** i Norrköping (s):

Herr talman! Med anledning av herr Holmbergs anförande skall jag bara göra ett par konstateranden i anslutning till utskottsutlåtandet.

Vägen Sädvaluspe—Graddis har ju intagits i fördelningsplanen fram till 1965. Under sådana förhållanden är det riktigt, som herr Lassinantti tidigare sagt, att vägföretaget i princip är beslutat. Det har utskottet klart sagt ifrån. Utskottet säger också ifrån att planeringsarbetet skall bedrivas så, att

företaget kan tidigareläggas, om det ur arbetsmarknadssynpunkt skulle vara nödvändigt. Utskottet har även utan att återupprepa argumenten sagt, att detta är en sådan förbindelse mellan Sverige och Norge att utskottet anser den vara särskilt värdefull. Den ståndpunkten har ju även myndigheterna redan tidigare intagit genom att ta med den i fördelningsplanen. Jag kan inte se annat än att detta måste vara något nytt och mera positivt än tidigare. Utskottet har också i sin skrivning sagt, att det är nödvändigt, att man får ett bindande besked från de norska myndigheterna så att ett utbyggande i Norge kommer till stånd. Det anser utskottet vara absolut nödvändigt, så att vi inte lägger ner några pengar i onödan.

Med det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr **HOLMBERG** (k):

Herr talman! Nej, jag kan inte hålla med utskottets talesman. Vad det har stått strid om i denna fråga under de senaste åren har framför allt varit, om denna väg skall upptagas i vanlig ordning i vägplanerna eller om riksdagen skall anvisa särskilt anslag för att påskynda vägens tillkomst. Det är den sistnämnda ståndpunkten, som vi har intagit, både de övriga motionärerna och vi kommunister. Även länsstyrelsen har starkt understrukit nödvändigheten härav för att nå resultat så snabbt som möjligt.

Jag kan mycket väl gå med på att formuleringarna i utskottsutlåtandet i år tyder på större sympati för denna saks genomförande. Men vad riksdagen skulle besluta, om den bifaller utskottsförslaget, är på intet sätt bindande. Utskottsförslaget frångår själva den princip, som motionärerna och länsstyrelsen velat genomföra, och ett beslut i enlighet med förslaget medför inte sådana förpliktelser och inte heller sådana materiella förutsättningar

Byggande av en mellanriksväg från Sädvalupe i Sverige till Graddis i Norge
för frågans genomförande som ett bifall till motionen skulle göra.

Herr JOHANSSON i Norrköping (s):

Herr talman! Låt mig slå fast att det väl ändå måste vara allvar bakom, när Norrbottens läns egna vägmyndigheter har tagit upp denna väg i fördelningsplanen fram till 1965 och även väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har godkänt den planen. Jag kan inte förstå annat än att då har frågan ändå fallit framåt sett mot bakgrunden av vad som skett tidigare.

Herr LASSINANTTI (s):

Herr talman! Endast några ord med anledning av herr Holmbergs anförande.

Herr Holmberg tycktes göra gällande, att den kommunistiska motionen innehöll en utförlig motivering med alla de sakuppgifter, som talade till förmån för Graddisvägens anläggande. I verkligheten ligger det så till, att kommunisterna i sin motion endast har ägnat sig åt skrivning av kommunistisk riksdagshistoria. I deras motion i denna fråga finns inte något yrkande om att man skall ställa särskilda medel till förfogande för detta ändamål. Den kommunistiska motionen utmynnar i att riksdagen skall besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om snabba åtgärder i syfte att åstadkomma en mellanriksväg från Arjeplogs kommun till Norge. Jag kan med bästa vilja i världen inte se, att de kommunistiska motionärerna har presterat ett dugg mer än vad utskottet presterar i sitt utlåtande.

Den fyrpartimotion, som avlämnades, innehöll en utförlig beskrivning på alla de omständigheter, som förelåg och som talade till förmån för anläggande av mellanriksvägen. För den som har deltagit i statsutskottets arbete råder det ingen tvekan om att det är denna kraftiga opinion från de demokratiska partierna, som har för-

anlett statsutskottet att intaga den ståndpunkt som det gjort och som jag bedömer som mycket positiv till det vägföretag det här är fråga om.

Herr HOLMBERG (k):

Herr talman! Jag vill endast erinra utskottets talesman om att den vägplan, som han talade om, redan vid den tidpunkt då motionärerna från Norrbotten kom med sina förslag var likadant utformad som den är nu. Därvidlag har ingenting ändrats, och någon ändring av den ståndpunkt, som motionärerna då intog, har alltså inte kunnat föranledas härav. Om herr Lassinantti inte tycker om vår motion — han brukar över huvud taget inte tycka om kommunistiska motioner — får han genom mitt förslag tillfälle att åtminstone rösta för sin egen motion.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 239 och II: 347; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Holmberg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 179, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till motionerna I: 239 och II: 347.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst,

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Holmberg begärde emellertid röst-räkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 204 ja och 4 nej, varjämte 2 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 32, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 8

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Sedan utskottets hemställan föredragits yttrade:

Herr STÅHL (fp):

Herr talman! Bakgrunden till den motion som herr von Friesen och jag i denna kammare väckt i anslutning till den kungl. propositionen i ärendet är, såsom framgår av sammanhanget, den kastrofala utveckling som vi tyvärr nödgats bevittna på kriminalitetens och brottslighetens område här i landet. Jag vill från början säga att mot denna bakgrund är det inte utan förvåning och kanske en viss beklämning som i varje fall jag har tagit del av föreliggande utskottsutlåtande, där det inte i någon punkt kommer till uttryck en starkare reaktion mot utvecklingen särskilt

under senare år — jag skall strax återkomma härtill.

Det är framför allt två frågor som diskuteras i utskottsutlåtandet dels ett av justitieministern framlagt förslag till principlösning av den rättspsykiatriska undersökningsorganisationen, dels en mera i marginalen till propositionen föreslagen förbättring — om man vågar använda detta ord — av undersökningsorganisationen. Det gäller en utökning med en grupp läkare som inte i första hand sysslar med rättspsykiatri, en utökning som av sakkunniga karakteriserats såsom en nödlösning.

Jag vill först säga några ord om principförslaget. Eftersom justitieministern redan till nästa år bebådat ett förslag till ny brottsbalk, där straffriförklaringen skulle avskaffas i sin nuvarande form, och man svårligen kan överblicka verkningarna av en sådan ändring, så har vi i motionen tillåtit oss hemställa att det principiella ställningstagandet måtte uppskjutas tills detta förslag har framlagts. Det kan inte vara fråga om mer än på sin höjd ett halvt år, och man får då ett bättre underlag för sitt ställningstagande. Samtidigt har vi i motionen yrkat på effektivare provisoriska förbättringar än som i propositionen har föreslagits.

När det gäller frågan om uppskov med organisationen avböjer utskottet att gå in på saken med en motivering som förefaller minst sagt dunkel. Man säger först att »bakgrunden till motionerna i denna del är uppfattningen att de verkningar, som väntade nya regler beträffande abnormbrottsligheten kan få för undersökningsväsendet, icke kan överblickas för närvarande». Sedan medger man att en bedömning av nämnda verkningar givetvis är vanskelig att utföra på nuvarande stadium. »Det kan dock betvivlas», säger utskottet, »att avsevärt bättre underlag för bedömningen skall föreligga, förrän några år förflutit efter den nya lagstiftningens ikraftträdande.» Det betyder att man ännu

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

mer skjuter över på framtiden en fastare bedömning av verkningarna än vad motionärerna och tydligen Kungl. Maj:t tänkt sig. Detta är ju ett direkt skäl för uppskov med principbeslutet tills det nya förslaget om brottsbalk framlagts. Då kan ju läget ändå överblickas något bättre. Men utskottet föreslår motsatsen.

Vad gör man då under tiden? Jo, mot denna bakgrund, som bort utgöra en direkt motivering för att nu tillgripa effektiva provisoriska åtgärder, gör utskottet en ren kullerbytta i tankegången när det hänvisar till den ytterst otillfredsställande situationen beträffande undersökningstiderna och anser, att man ingenting skall göra utöver vad Kungl. Maj:t föreslår.

Medan utskottet har varit i arbete med denna proposition har riksdagens egen justitieombudsman till Kungl. Maj:t inlämnat en inlägga i denna fråga, som är dagtecknad den 13 oktober, alltså för två månader sedan. Första lagutskottet har följaktligen haft mycket god tid att ta del av den. Därför är det enligt min uppfattning anmärkningsvärt att i utskottsutlåtandet JO-inlagan inte ens finns antydd, ännu mindre refererad. Vill man ha en bild av situationen på detta område behöver man inte själv — i synnerhet när man är lekman — försöka teckna den. Det räcker att läsa JO-inlagan, som verkligen är ytterligt allvarlig. Jag kan inte underlåta, herr talman, att använda detta tillfälle för att i kammarens protokoll läsa in några delar av riksdagens justitieombudsmans framställning till Kungl. Maj:t. Det är det enda tillfälle som ges mig utöver de korta referaten i motionen.

Justitieombudsmannen tecknar situationen så här:

»De avsevärda dröjsmål, som sedan många år känneteckna verksamheten inom sinnesundersökningsväsendet, äro från skilda synpunkter förkastliga och oförenliga med elementära rättssäkerhetskrav. Framför allt gäller detta givet-

vis de fall där undersökningsspersonen är häktad. Varje dröjsmål med undersökningen, som beror allenast på överbelastning inom undersökningsorganisationen, medför ett frihetsberövande, som framstår såsom otillbörligt. För de häktade, vilkas sinnestillstånd icke sällan är labilt, medför den långa väntan på undersökningens färdigställande oftast ett allvarligt lidande, som icke beror enbart på själva frihetsberövandet utan även på ovissheten om längden av undersökningstiden samt om utgången av undersökningen och domstolens ställningstagande i målet. Enligt uppgift från läkarhåll uppkomma hos en del av dessa häktade depressiva eller paranoidea tillstånd, som kräva behandling, varigenom läkarnas arbetsbörda ökas. Även för icke häktade kan dröjsmål med undersökningen medföra psykiska påfrestningar, vilka lätt kunna leda till nya brott. Det är vidare för den allmänna laglydnaden av betydelse att domen följer snarast möjligt efter brottet, varigenom även själva utredningen vid domstolen underlättas.»

»Under loppet av mindre än ett år har det» — jag fortsätter här citatet ur justitieombudsmannens framställning — »förekommit tre gånger, att personer, vilka varit häktade — den ene cirka 10 1/2 månad, varav nära 8 månader åtgått för sinnesundersökning, och den andre cirka 6 1/2 månad, därav nära 6 månader för sinnesundersökning, samt den tredje drygt 7 månader, varav nära 5 månader för sinnesundersökning — sedermera vid målens avgörande dömts, de två förstnämnda genom domar, som vunnit laga kraft, till vardera 4 månaders straffarbete och den tredje genom dom, som överklagats av åklagaren och ännu är beroende på hovrättens prövning, till 30 dagsböter. Vid den av mig verkställda granskningen av akterna i de tre målen bar jag icke funnit, att domstolarna vid sin befattning med målen gjort sig skyldiga till fel eller försummelse i hithörande hänseenden. —

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

Ej heller ha omständigheterna beträffande ifrågavarande mål varit sådana, att fel eller försummelse kan anses ligga vederbörande undersökningsläkare eller annan befattningshavare till last. Ur rättssäkerhetssynpunkt är det emellertid ytterst betänkligt att situationen inom sinnesundersökningsväsendet blivit sådan, att icke mindre än tre dylika fall kunnat inträffa under en så kort tid. Om icke undersökningsväsendets kapacitet snabbt ökas, måste man räkna med att flera sådana kalamiteter komma att inträffa.

Mot bakgrunden av det anförda framstår det såsom ett rättssäkerhetskrav av allra största vikt att missförhållandena på detta område snarast möjligt avhjälpas och att erforderliga åtgärder vidtagas för att förhindra uppkomsten av liknande situationer i framtiden. I själva verket har sedan över 20 år tillbaka så gott som ständigt förelegat en mer eller mindre utpräglad krissituation på detta område. — — — De åtgärder, som tid efter annan vidtagits i syfte att avhjälpa dessa missförhållandena, ha tillfälligt medfört viss lättnad men icke varit tillräckliga för att åstadkomma en genomgripande förbättring på längre sikt. Under de senaste åren synes tvärtom en ytterligare förlängning av undersökningstiderna ha inträtt för såväl häktade som övriga undersökningspersoner. Detta synes icke ha berott på någon ökning av antalet nya undersökningsfall, vilket alltsedan år 1957 med små variationer hållit sig något under 1 000 årligen. Eftersläpningen har otvivelaktigt sin yttersta grund i brister i undersökningsväsendets organisation. — — —

Även om det inom justitiedepartementet pågående arbetet med en revision av sinnesundersökningsväsendet helt visst kan förväntas inom en snar framtid leda till beslut om en effektivare organisation på hithörande område, måste man nog räkna med att några egentliga återverkningar därav i form av vä-

sentligt kortare väntetider icke komma att visa sig, förrän den nya organisationen varit i verksamhet någon tid. De nuvarande allvarliga missförhållandena synes därför påkalla, att man överväger om det icke är möjligt att — vid sidan av en omorganisation av undersökningsväsendet — vidtaga provisoriska åtgärder för att åstadkomma en snabb minskning av de nuvarande långa väntetiderna.

Under senare år har en icke ringa del av antalet sinnesundersökningar — framför allt beträffande häktade — utförts av läkare som ej äro anställda inom undersökningsorganisationen. — — —

De utanför undersökningsorganisationen stående läkarnas arbetsinsatser ha under de gångna åren varit av väsentlig betydelse för undersökningsverksamheten. Utan bistånd från dessa läkare skulle läget vara betydligt mer elakartat än som är fallet.

Genom att utnyttja dessa utomstående läkare för sinnesundersökningar i större utsträckning än för närvarande är fallet, skulle man kunna öka produktionen av utlåtanden ganska väsentligt. I den nu rådande krissituationen är det synnerligen angeläget att i största möjliga grad tillvarata den förefintliga reserven av psykiatrer för nedbringande av undersökningsväsendets arbetsbalans, framför allt beträffande de häktade. En dylik medverkan från läkare, som icke äro anställda vid undersökningsväsendet, måste grundas på frivilligt åtagande. Enligt vad som uppgivits anses emellertid det arvode om 600 kronor, som för närvarande utgår för varje sådan sinnesundersökning, vara alltför lågt för att stimulera de berörda läkarna till att åtaga sig dylika uppdrag i den omfattning, som skulle vara möjlig. Det synes vara i hög grad önskvärt att frågan om en höjning av arvodet ofördröjligen upptages till prövning.» I motionen föreslås i det avseendet en fördubbling. Inte heller härvidlag har utskottet något annat förslag

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

än att arvode bör fastställas genom förhandling.

JO fortsätter: »Detta synes vara desto mera angeläget, som antalet undersökningar genom utomstående läkare i år företer en icke obetydlig minskning i förhållande till vad som varit fallet under de närmast föregående åren. Det skulle vara katastrofalt om denna utveckling skulle fortsätta.»

Till detta vill jag lägga, att tanken att man skulle anlita allt fler utanför organisationen stående läkare av sakkunniga på detta område karakteriseras som en nödlösning, ty det är ofantligt svårt att vara övertygad om att alla läkare som anlitas för dessa uppdrag är kompetenta. Därför behövs det en betydligt utökad organisation. I den delen föreslår justitieministern att antalet läkare inom organisationen, som för närvarande är 34, skulle utökas med 1, säger och skriver en, till 35. Det måste vara begripligt att man känner förvåning över ett sådant förslag. Första lagutskottet har självfallet inte heller på den punkten haft någon annan åsikt än statsrådet.

Det har antytts en annan utväg, som domstolarna enligt uppgift redan börjat praktisera på grund av de långa väntetiderna, nämligen att underlåta att hänvisa åtalade till sinnesundersökning. Följden av detta bleve, att det stora klientel av abnormbrottslingar som vi har i detta land i stället för att undersökas skulle dömas till straffarbete eller fängelse på längre eller kortare tid. Efter någon tid kommer de ut i samhället igen utan att vara nämnvärt förändrade, i varje fall inte till det bättre. Dessa människor har ett utpräglat vårdbehov. Som lekman på området måste jag säga att en utveckling åt det hållet skulle vara skrämmande. Vi har redan alltför många, vilkas sinnestillstånd i detta avseende vi inte känner till men som i väntan på utredning visas på fri fot. Otryggheten i samhället kommer att förvärras.

Jag skall inte gå in på detaljfrågorna, huruvida en tjänst skall ligga här eller där. Det blir väl anledning att återkomma till den saken. Men även i det avseendet har statsrådet skurit ned organisationen på ett förvånansvärt sätt. Det är förbluffande att första lagutskottet inte heller därvidlag gjort någon utförlig kommentar till sitt ställningstagande.

När det gäller att komma till rätta med dagens allvarliga, för att inte säga djupt allvarliga situation beträffande brottslighetens utveckling i vårt land har utskottets summariska sätt att behandla denna viktiga fråga på mig gjort ett beklämmande intryck. Därtill har naturligtvis även bidragit att JO:s utlåtande, ur vilket jag citerat betydande avsnitt, inte med ett ord berörts av utskottet.

Jag skall inte ställa något yrkande, vilket jag förstår är alldeles utsiktslöst. Jag har med detta anförande velat frita mig från varje delaktighet i ansvaret för det beslut som här kommer att fattas, ty det kan tyvärr inte vara ägnat att skapa en bättre situation.

Jag skulle vilja fråga justitieministern — jag tror att det är bättre att ställa frågan direkt till honom än till utskottet — hur han tänker sig den fortsatta utvecklingen. Menar statsrådet att den organisation han skisserat i sin proposition mot bakgrunden av dagsläget är tillräcklig? Är avsikten att de uppgifter, som organisationen icke kan klara, skall lösas av utomstående, i många fall helt ovana läkare, som från fall till fall skall kopplas in på dessa allvarliga undersökningar? Ter sig verkligen detta tillfredsställande med hänsyn till de åtalade och till den allmänna rättssäkerheten i samhället — den lämnar ju för dagen rätt mycket övrigt att önska?

För mig framstår detta, herr talman, som ett så allvarligt sammanhang att jag inte kunnat underlåta att här beröra det så pass utförligt som jag här gjort.

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

Fru GÄRDE WIDEMAR (fp):

Herr talman! Vi är väl alla medvetna om den kris som det rättspsykiatriska undersökningsväsendet befinner sig i, särskilt genom de långa undersökningstiderna. Utskottet har därför ansett det nödvändigt att fatta ett positivt beslut och utskottet är enigt i sin hemställan till riksdagen.

Jag kan inte förstå att herr Ståhls förslag skulle innebära någon förbättring av den nuvarande situationen. Förslaget att uppskjuta frågan till en mera obestämd framtid kan ju knappast vara ett steg i positiv riktning.

Någon anledning att avvakta ikraftträdandet av den nya brottsbalken har vi inte funnit. Det kan ta ganska lång tid innan man kan veta hur den kommer att påverka situationen. Farhågorna beträffande den nya brottsbalkens inverkan i detta avseende har heller inte gällt att det skulle komma att uppstå krav på en avsevärt större organisation för sinnesundersökningsväsendet. Tvärtom, man har räknat med att behovet skulle minska genom den nya brottsbalkens ikraftträdande.

Genom det nu framlagda förslaget förbättras den nuvarande organisationen. Även om organisationen i stort sett kommer att vara av samma format som nu blir det en förbättring ur effektivitetssynpunkt då det blir större möjligheter att utnyttja tillgängliga resurser och anlita läkare utanför organisationen. Anledningen till att man inte nu kan bygga ut organisationen ytterligare är framför allt att det inte finns tillräckligt antal rättspsykiatrer. Genom att den nya organisationen blir fastare än den nuvarande väntas rekryteringen av läkare till rättspsykiatrien bli säkrare. Den nya organisationen är dessutom så elastisk att den lätt kan vidgas om det i framtiden visar sig uppstå ökat behov inom detta område.

Utskottet är helt ense med motionärerna om att man måste väsentligt höja arvodena för de läkare som utför

undersökningar av detta slag men står utanför organisationen. Men det är inte utskottets sak att föreslå ett visst belopp för sådana undersökningar. Det får ankomma på förhandlingar mellan organisationerna och statsmakterna.

Herr Ståhl är förvånad över att utskottet inte berört JO:s framställning till Kungl. Maj:t, men den avläts först samma dag som propositionen avlämnades till riksdagen. Framställningen hade sålunda inte kunnat behandlas av Kungl. Maj:t före propositionens avlämnande. Och det kunde knappast ankomma på första lagutskottet att behandla JO:s framställning innan Kungl. Maj:t själv behandlat den.

Jag vill också ytterligare understryka att utskottets samtliga ledamöter har varit ense om detta förslag, som vi anser vara ett steg på väg mot en lösning av denna fråga. I den mån ytterligare åtgärder kan behöva vidtagas senare, kommer utskottet naturligen att ställa sig positivt till en utbyggnad. Men i nuvarande situation anser vi att man bör vara nöjd med den föreslagna omorganisationen.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet KLING:

Herr talman! Det brukar inte finnas stor anledning för en departementschef att ta till orda i en fråga, där ett enhälligt utskott helt tillstyrkt hans proposition och till och med tillstyrkt något mera än han begärt av riksdagen. Det anförande som nyss hållits av herr Ståhl och som till stora delar överensstämmer med en cirkulärledare, som den senaste tiden har förekommit i vissa tidningar, bör emellertid inte få stå oemotsagt från min sida.

Det nuvarande läget inom det rättspsykiatriska undersökningsväsendet är bekymmersamt, det vill jag på intet sätt förneka. Situationen påkallar dels snara åtgärder för att förbättra det aku-

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

ta läget och dels en planering med sikte på framtiden. Vad man i det aktuella, bekymmersamma läget kan göra för att förbättra situationen är enligt min mening att i största möjliga mån anlita läkare utanför organisationen. En höjning av arvodena skulle förmodligen kunna medverka härtill. Detta har också förutsatts i propositionen, där det talas om reglering av ersättningsfrågan i därför sedvanlig ordning. Jag räknar med att överläggningar härom skall kunna upptagas, så snart riksdagen fattat det principbeslut vi har begärt. Jag tycker att herr Ståhl i enlighet med god sed i avtalsfrågor bör avvakta resultatet av dessa förhandlingar, innan han påkallar beslut om arvodena.

Vad härefter angår undersökningsväsendets framtida organisation, kan det organisationsförslag som förelagts riksdagen i fråga om läkartjänsterna förefalla väl blygsamt, men situationen blir inte bättre om Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger förslag till en utbyggnad av den fasta organisationen, vilken på grund av bristen på utbildade läkare kommer att stanna på papperet. Jag tänker inte ställa upp i någon tävlan med herr Ståhl om att bara rita allt större och större papperskonstruktioner. Jag tycker nog också att herr Ståhl såg litet mera realistiskt på organisationsproblemen under den tid vi två hade tillfälle att samarbeta i statens organisationsnämnd.

Nej, herr talman, det förslag jag lagt fram i propositionen är mera verklighetsbetonat och syftar till att successivt skapa en god organisation med forsknings-, utbildnings- och rekryteringscentra. Det kan förväntas att man därigenom efter hand vinner en bättre rekrytering till rättspsykiaterbanan och samtidigt bryter rättspsykiatriens nuvarande isolering. Givet är att ett genomförande av det föreliggande brottsbalksförslaget kan komma att i viss mån förändra den rättspsykiatriska verksamheten. Men brottsbalken kan

träda i kraft tidigast om ett par år. Skulle man avvakta erfarenheterna av dess verkningar inom undersökningsväsendet, skulle det bli nödvändigt att ytterligare uppskjuta frågan om den framtida organisationen. Jag vill tvärtom påstå att det är angeläget att ett principbeslut fattas nu, så att vi har en bättre grund att stå på, när brottsbalken träder i kraft. Bristfälligheterna inom den nuvarande organisationen är också sådana att ett uppskov inte vore försvarligt.

För övrigt innebär regeringens förslag — som tillstyrkts av ett enigt utskott — att åt organisationen gives sådan elasticitet att den lätt kan anpassas efter ändrade förhållanden.

Herr talman! Jag skall inte längre ta kammarens uppmärksamhet i anspråk i denna sak. Låt mig bara tillägga ett par ord om den detalj, där utskottet har gått ett steg längre än regeringen. Att en rättspsykiatrisk station för åtskilliga år framåt kan behöva bibehållas i sundsvallstrakten har räknats med också i departementspromemorian. Jag har därför ingenting att invända mot utskottets förslag därvidlag, såvitt gäller den framtid som nu kan överskådas.

Herr STÅHL (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl begripligt om man känner sig en smula besviken över det intresse som landets justitieminister här har demonstrerat för en rättssäkerhetsfråga av så utomordentlig vikt som den vi nu diskuterar.

Här säger justitieministern till mig att mitt anförande till långa delar överensstämmer med en cirkulärledare, som stått i ett antal tidningar. Vad har jag gjort? Jag har läst valda och ganska utförliga delar av justitieombudsmannens inlägga till regeringen, som står öppen för alla tidningar som är intresserade av den saken. Och de är lyckligtvis tydligen mera intresserade än vad man varit på mera ansvarigt håll.

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

När justitieministern talar om att jag var mera realistisk i organisationsfrågor på den tiden då vi hade samarbete i organisationsnämnden, så kan jag även hänvisa till riksdagens justitieombudsman. Här gäller inte organisation utan människor och rättssäkerhet.

Jag blev också litet förvånad över att utskottets talesman på det sätt som skedde motiverade att man inom första lagutskottet hade lagt JO-utlåtandet i denna viktiga fråga helt åt sidan. Jag har därmed fått bestyrkt, herr talman, vilken grad av aktivitet som kännetecknar de ansvariga instanserna i denna fråga. Då kommer man naturligtvis inte längre. Majoriteten är ju fullkomligt klar och kompakt, och det är majoriteten som bestämmer. Jag böjer mig för den, men jag är rädd för, herr talman, att resultatet av det ställningstagande, som vi här i dag får bevittna, kommer att bli allvarligt både för rättssäkerheten och för de enskilda människor, som det här gäller i så eminent grad.

Herr von FRIESEN (fp):

Herr talman! Det är ju både känt och omvittnat, inte minst här i kammarerna i de senast hållna anförandena, att situationen på det rättspsykiatriska undersökningsväsendets område är mycket allvarlig. Man kan gott tala om ett krisläge. Om den saken är vi alla överens.

Herr Ståhl har nyligen i sitt anförande citerat valda delar av justitieombudsmannens redogörelse, som ju på ett skrämmande sätt blottar dessa missförhållanden. Om det tillåtes mig, skall jag nämna bara ett par fårska siffror. Så sent som i september i år talar medicinalstyrelsen om att i augusti hade antalet exspektanter i fångvården ökat från 120 till 195 och antalet personer som väntat mer än sex veckor på undersökning från 67 till 121. Medicinalstyrelsen konstaterar också

att dessa siffror är de högsta som någonsin har förekommit inom fångvården.

Ett annat exempel som har cirkulerat i pressen gäller mannen som satt inne på en av fångvårdens psykiatriska undersökningsavdelningar och underkastades en undersökning i fem månader och sedan ådömdes dagsböter. Detta är alltså förhållanden som är inte bara oroande ur den allmänna rättssäkerhetens synpunkt utan också mycket beklämmande för dem som blir föremål för undersökning och för deras anhöriga.

Nu har i en motion herr Ståhl och jag föreslagit att man skulle vänta med ett mera genomgripande beslut till dess den nya brottsbalken hade förelagts riksdagen. Jag tror inte att man skall göra skillnaden mellan motionärerna å ena sidan och regeringen och första lagutskottet å andra sidan större än vad den behöver vara. Som jag ser frågan menar inte alls motionärerna att man skall sitta med armarna i kors utan att göra någonting. Tvärtom föreslår ju vi en hel rad ganska långtgående praktiska åtgärder.

Jag är också övertygad om, herr talman, att vi ännu en gång, om några år, får ta ställning till denna fråga, och då är det inte omöjligt att man också får rucka på den ram som angivits i principbeslutet. Men jag skall inte heller i denna fråga föra någon längre process.

Med tillfredsställelse konstaterar jag att första lagutskottet har rekommenderat en förbättring av undersökningsväsendet beträffande de på fri fot varande tilltalade på det sättet att man skall höja undersökningsarvodena för läkare som står utanför organisationen. Det är min bestämda uppfattning att, om så sker, kommer också ett större antal undersökningar till stånd. Undersöknings- och väntetiderna kan alltså i hög grad förkortas.

Till slut, herr talman, skall jag be-

Riktlinjer för en omorganisation av det rättspsykiatriska undersökningsväsendet

röra en sak som icke har omnämnts i lagutskottets utlåtande men väl i den kungl. propositionen, nämligen inrättandet av en professur i psykiatri vid Lunds universitet. I motsats till åtskilliga av de sakkunniga har Kungl. Maj:t föreslagit att denna professur skall omfatta ämnesområdet psykiatri, icke rättspsykiatri. Jag vill ifrågasätta huruvida den ståndpunkten är riktig med hänsyn till de stora behov vi har inom rättspsykiatrien. Vi har behov av väl utbildade krafter, och vi har på detta viktiga område behov av forskning, som just en rättspsykiater torde vara mera skickad att bedriva än många andra. Jag tror det hade varit önskvärt om man hade kunnat ge denna professur i Lund ämnesområdet rättspsykiatri.

När det på sina håll görs gällande att rättspsykiatrien i själva verket bara är en underavdelning av den allmänna psykiatrien är det ett påstående som kanske förr i världen var riktigt men som nog inte numera kan sägas vara hållbart. Väl är det sant att en rättspsykiater behöver en mycket grundlig utbildning i allmän psykiatri. Men det är inte alls säkert att den vanlige psykiatern, om man får kalla honom så, har vare sig intresse eller alldeles speciella kunskaper i rättspsykiatri. Detta ämnesområde sträcker sig ju ett gott stycke utöver den egentliga medicinens domäner och går in på rättsvetenskaperna. Rättspsykiatern måste ha kännedom om det sätt, på vilket samhället reagerar mot lagöverträdarna. Han måste ha ganska god kunskap om lagstiftning och rättsskipning, därest han skall kunna vara den rådgivare åt domstolarna, som man numera anser att han skall vara.

Jag skulle vilja vädja till regeringen och dess närvarande representant att om möjligt ta denna fråga under omprövning. Många sakkunniginstanser, framför allt de medicinska fakulteterna, har gjort gällande att vi behöver rättspsykiatriska professurer vid alla våra

universitet. Vi har sådan bara på ett enda ställe. Kravet på en rättspsykiatrisk professur också i Lund tycker jag är ganska blygsamt. Statsrådet och de, som tillsammans med honom kommer att bereda ett sådant ärende någon gång i framtiden, bör kunna känna sig tämligen oförhindrade i detta avseende. Jag skulle vilja uttala den förhoppningen att det blir möjligt för dem att låta en utbildad rättspsykiater ha ledningen av en sådan verksamhet i Lund.

Herr FRÖDING (h):

Herr talman! Efter justitieministerns och utskottsordförandens inlägg skall jag fatta mig mycket kort. Ifrågavarande JO-skrivelse var på intet sätt okänd för utskottet. Innehållet i skrivelsen ligger — även om man kanske inte bör säga det högt när det gäller en skrivelse som är under Kungl. Maj:ts prövning — också delvis till grund för utskottets hemställan om förhandlingar om att eventuellt höja de berörda undersökningsarvodena.

Herr Ståhl sade att den i propositionen föreslagna framtida organisationen var mycket knappt tilltagen — bara en ökning med en läkare. Till det vill jag framhålla att utskottet här har gått något längre. Det har nämligen utöver propositionens organisationsplan föreslagit en rättspsykiatrisk station även i Sundsvall.

Herr Ståhl beskyller utskottet för kullerbyttor. Jag tror inte att första lagutskottet är känt för att göra kullerbyttor, i varje fall inte samfällda sådana.

Till slut vill jag säga, att jag sällan har varit med om att första lagutskottet efter en föredragning — den tog i denna fråga hela två dagar — varit så förbehållslöst enhälligt i sitt ställningstagande som just denna gång.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet hemställt.

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

§ 9

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370) jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 13 oktober 1961 dagtecknad, till bevillningsutskottet hänvisad proposition, nr 178, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), avseende ändrade bestämmelser i fråga om rätt till avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

Till utskottet hade hänvisats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 706 av herrar *Ragnar Bergh* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 850 av herr *Magnusson* i Borås m. fl., vari hemställts, »att riksdagen i samband med behandlingen av propositionen nr 178 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts efter härom företagen skyndsamt utredning för riksdagen framlägga förslag, innebärande att arbetsgivare medgives rätt att — utöver de årliga avgifterna för tilläggs pensionering — skattefritt avsätta medel till egen pensionsfond i syfte att göra pensions-

utfästelserna säkrare samt begränsa kostnadsövervältringen på framtida generationer»; samt

2) de likalydande motionerna I: 707 av herr *Gösta Jacobsson* samt II: 851 av herrar *Palm* och *Darlin*.

Utskottet hemställde,

1) att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 178 och med avslag å de likalydande motionerna I: 707 av herr *Gösta Jacobsson* samt II: 851 av herrar *Palm* och *Darlin* måtte antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

2) att de likalydande motionerna I: 706 av herrar *Ragnar Bergh* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 850 av herr *Magnusson* i Borås m. fl. icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits under punkten 1)

I. av herrar *Gösta Jacobsson*, *Gustaf Henry Hansson*, *Magnusson* i Borås och *Darlin*, utan angivet yrkande; under punkten 2)

II. av herrar *Gösta Jacobsson*, *Gustaf Henry Hansson*, *Magnusson* i Borås och *Darlin*, vilka under återopande av innehållet i de likalydande motionerna I: 706 av herrar *Ragnar Bergh* och *Ebbe Ohlsson* samt II: 850 av herr *Magnusson* i Borås m. fl. hemställt,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte med beaktande av vad i motionerna anförts efter härom företagen skyndsamt utredning för riksdagen framlägga förslag, innebärande att arbetsgivare medgives rätt att — utöver de årliga avgifterna för tilläggs pensioneringen — skattefritt avsätta medel till egen pensionsfond i syfte att göra pensionsutfästelserna säkrare samt begränsa kostnadsövervältringen på framtida generationer;

III. av herrar *Spetz*, *Söderquist*, *Gustafson* i Göteborg och *Christenson* i Malmö, utan angivet yrkande.

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

Utskottets hemställdan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Riksdagen har nu att behandla de förslag till ändringar i kommunalskattelagen som framlagts i proposition 178 med anledning av det nya läge som inträtt för pensionsstiftelserna efter det att vi har fått ett obligatoriskt pensionssystem. Vid utgången av år 1959 utgjorde behållningen i dessa stiftelser ungefär 6,6 miljarder kronor. Det är sålunda ett icke föraktligt belopp som har avsatts utöver vad som inbetalats till SPP och andra försäkringsformer för de anställdas pensionering. De medel som har avsatts i pensionsfonderna har i såväl stora som små företag utgjort ett värdefullt tillskott för investeringar i moderna maskiner och byggnader. Dessa har i sin tur åstadkommit produktionsökning och även bidragit till att skapa trivsammare och bättre arbetsförhållanden. Den del av de anställdas avlöningar, som sålunda har sparats för framtiden, har genom denna placeringsform på ett värdebeständigt sätt kunnat klaras över alla de engångsinflationer, som vi haft under efterkrigstiden.

Högerpartiet motionerade i våras om att en utredning borde vidtagas, syftande till att åstadkomma en fondering i företagen för de verkliga pensionskostnaderna. Genom ATP, som bygger på fördelningsprincipen, blir det, som väl alla känner till, mycket låga avgifter i början; de stiger sedan till att motsvara det verkliga kostnadsläget. Genom att tillämpa denna metod överlåter man sålunda åt framtiden att betala en del av produktionskostnaderna. Företagsekonomiskt uppstår härigenom en felaktig kostnadsberäkning, som innebär att vi i dag inte betalar hela priset på de nytigheter som vi tillgodogör oss. Detta förhållande uppstår särskilt när ett pensionssystem tidigare har existerat och i viss mån avlösts genom ATP:s tillkomst.

Genom att huvuddelen av pensionskostnaderna nu förskjutes på framtiden blir dagens kostnadsberäkning lägre än den som gällde tidigare.

Detta är ett problem som inte endast angår det enskilda näringslivet, utan problemet uppträder även för kommunerna. Kommunernas pensioneringssystem är ju ett bruttosystem, som i allmänhet i pensionsförmåner ger mera än ATP. Tidigare har det i kommunerna varit rätt vanligt att man låtit debitera och beräkna de verkliga pensionskostnaderna. Särskilt framträder problemet för de kommunala affärsverken. Deras taxepolitik kan då bli beroende av att man nu inte beräknar de verkliga kostnaderna. Vi måste ju alltid komma ihåg att lönen består av två delar — dels den som utgår omedelbart efter arbetets utförande, dels den som först senare betalas ut i form av pension. Underlåter man att debitera den del av lönen som först senare skall utgå i form av pension, blir det möjligt att tillämpa en lägre taxepolitik. Det kan inte vara rimligt att framtidens människor skall betala för de förmåner vi i dag utnyttjar.

Från dessa utgångspunkter menar jag att det borde vara rimligt att näringslivet bereds möjlighet att i sina räkenskaper debitera dessa verkliga kostnader och att de alltså inte läggs på framtiden. Härigenom vinnes en jämn fördelning av kostnaderna i stället för att en stor del av dem flyttas över på framtiden.

När utskottet nu föreslår riksdagen att avslå den av oss väckta motionen, så har utskottet ingen annan erinran mot våra krav på en jämnare kostnadsfördelning än en hänvisning till att det nya pensioneringssystemet skapar dessa förhållanden. Men då systemet skapar denna snedvridning har jag svårt att förstå att utskottsmajoriteten inte ens vill vara med om en utredning för att se, om problemet på något sätt kan lösas. Det måste väl vara angeläget även för dem, som oreserverat tror på fördelningssys-

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

temets förträfflighet, att arbeta bort en sådan här icke önsvärd verkan av systemet.

Då det gäller kravet på möjlighet till företagssparande hänvisar utskottet till den sittande skatteutredningen och säger att denna har att pröva frågan om företagens konsolidering och självfinansiering. Det torde emellertid dröja mycket länge innan vi kan vänta ett förslag från denna utredning. Den fråga som här tagits upp är så speciell att den bör behandlas snabbt, och det är synnerligen angeläget att ett förslag i den av oss påyrkade riktningen framläggs.

Utskottet säger vidare att något nytt inte har inträffat sedan frågan senast behandlades. Jo, det är just vad det har gjorts. Det nya läget för företagens sparande och självfinansiering har nämligen inträtt, att de eventuella överskotten i pensionsfonderna nu inom en treårsperiod skall framtagas till beskattning — detta är innebörden av det förslag som i dag ligger på riksdagens bord. Avgifter till ATP kommer nämligen inte att bli avdragsgilla i de fall då överskott finns i pensionsstiftelser, och därigenom försorsakas en upplösning av dessa fonder. — Överskottet i fonderna har inte endast utgjort ett välbehövligt garantibelopp för pensionernas utbetalande till de anställda i en tid, som kännetecknats av inflationistiska verkningar. Fonderna har också haft sin stora betydelse genom att de bundits i företagen och där ställts till företagets och dess anställdas tjänst för anskaffning av effektiva och moderna redskap och byggnader till produktionens och arbetsglädjens fromma. Ett bevarande av detta företagssparande är en synnerligen angelägen uppgift, inte minst ur synpunkten att kapitalmarknaden nu är så ansträngd, att det enskilda näringslivet har svårt att få sitt behov av kapital tillgodosett.

Jag har, herr talman, tagit fasta på att det förslag till pensionsfondsöverskottens upplösande som finansminis-

tern nu lagt fram dock ger möjlighet för riksskattenämnden att bevilja uppskov i fall, där likviditetsbesvär kan uppstå för företagen. Detta är ju en mycket angelägen och välbehövlig reservation.

När det sedan gäller frågan om familjebolagens och de enskilda företagarnas rätt till skattefria avsättningar för sin egen pensionering, så framgår det av handlingarna, att den nu sittande pensionsstiftelseutredningen söker lösa problemet. Det är ett synnerligen angeläget ärende. Vi har vid flera tillfällen diskuterat det här i riksdagen, och jag skall därför inte nu gå närmare in på det utan vill endast uttrycka förhoppningen, att utredningen skall bli klar med ett förslag, så att vi vid nästa års riksdag kan fatta beslut i frågan.

Med denna motivering ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den under punkten 2 avgivna reservationen II av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! I det föreliggande betänkandet behandlas under punkt 1 bl. a. frågan om huvudaktieägares möjligheter att göra avsättningar till pensionsstiftelse. Jag har inte funnit anledning att reservera mig mot utskottets skrivning på denna punkt, eftersom utskottet påpekar att pensionsstiftelseutredningen i sitt fortsatta arbete skall undersöka om man kan utforma regler för huvudaktieägares pensionering utan risk för att reglerna missbrukas. Jag vill uttrycka den förhoppningen att det skall bli möjligt för utredningen att utforma sådana regler. Då kan vi sedan i riksdagen få tillfälle att överväga dessa, när utredningsresultatet föreligger.

Under punkt 2 föreligger det en reservation, vilken herr Magnusson i Borås just har talat för och som avser frågan om avsättning för utjämning av

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

pensionskostnader. Jag menar, herr talman, att denna fråga måste ses i ett något större sammanhang än de avtappingsregler för pensionsstiftelse som behandlas i föreliggande proposition och vilka skall träda i kraft från och med 1964 års taxering. Denna fråga måste ses från den synpunkten att företagssparandet i sin helhet kan riskera att minska genom ATP-reformens genomförande och att det kan bli nödvändigt att vidtaga åtgärder för att motverka den minskade konsolideringsmöjlighet som ATP-systemet kan medföra. Vi har från folkpartiet under vårriksdagen motionerat om att en utredning skall göras om utjämningskonton i detta avseende. Tyvärr blev denna motion avslagen under vårriksdagen. Vi kommer dock givetvis att hålla denna fråga under fortsatt observation, då frågan om företagssparandet i dess helhet är så viktig i nuvarande läge.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Frågan om pensionsstiftelserna är ganska invecklad. Detta visar sig också därav att det är fogade huvudsakligen blanka reservationer till betänkandet. Det är endast under punkt 2, såsom herr Gustafson i Göteborg och herr Magnusson i Borås nämnde, som man har ställt ett yrkande. Jag vill understryka att även vissa av motionärerna under diskussionen i bevillningsutskottet framhöll att de ansåg att propositionen i stort sett var tillfredsställande. Att så är fallet visar sig även i betänkandet, där vi som sagt har endast detta reservationsyrkande.

Om det, herr talman, tillåtes mig att något beröra själva propositionen, konstaterar jag att företagarna i vårt land alltsedan slutet av 1930-talet har haft rätt att göra avsättningar till pensionsstiftelser och även att i beskattningen göra avdrag för sådana avsättningar. Detta har gällt såväl bundna som fria stiftelser. Numera gäller sedan 1956 för båda slagen av avsättningar i stort sett

samma regler vid beskattningen, men de bundna stiftelserna kan själva inte ikläda sig pensionsförpliktelser eller utbetala pensioner. Lagen utgår från att bolagen utövar pensioneringen genom att själva lämna utfästelser och bestrida löpande pensionsutgifter. De fria pensionsstiftelserna kan däremot bildas av alla företagstyper och av såväl juridiska som fysiska personer.

Aktiebolagen har alltså möjlighet att välja mellan de bundna och de fria stiftelseformerna. Den fria stiftelseformen har emellertid av olika skäl anlitats mest, och detta kan vara intressant att konstatera. Herr Magnusson redovisade tidigare i denna kammare siffror över detta. Det beräknas att det nu finns mellan 7 000 och 8 000 fria stiftelser mot endast cirka 1 000 bundna. Sedan 1952 har nybildning av bundna stiftelser praktiskt taget upphört och avsättningarna till dessa har även varit jämförelsevis små. Det är emellertid klart att dessa pensionsstiftelser haft stor betydelse vid pensioneringen av arbetstare inom det enskilda näringslivet. Under årens lopp har också stora avsättningar gjorts. Den sammanlagda nettoförmögenheten hos stiftelserna uppgick sålunda i slutet av 1959 till inte mindre än nära 7 miljarder kronor. Härav återfinns dock endast cirka en halv miljard i de bundna stiftelserna.

De fria stiftelserna har under senare år som bekant utsatts för kritik. Man har menat att de inte erbjuder tillräckliga garantier för att i stiftelserna insatta medel kommer till avsedd användning. En väsentlig brist har man ansett vara att en fri stiftelse saknar förmånsrätt för sin fordran hos arbetsgivare vid dennes konkurs. Det finns även andra brister som man har påtalat.

Pensionsstiftelseutredningen har till uppgift att göra en allmän översyn av pensionsstiftelserna, och tills denna är utförd har vi nu fått detta delförslag, som också motiveras av att införandet

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

av ATP medfört vissa problem beträffande pensionsstiftelserna. Man vill dessutom få till stånd en anpassning av pensionsstiftelserna till överenskommelserna på arbetsmarknaden genom det s. k. pensionsregistreringsinstitutet. Dessa ändringar gäller såväl civilrättsligt som skattemässigt.

Enligt förslaget till civilrättslig lagstiftning i proposition nr 177, som vi nyss beslutat om, skall i pensionsstiftelse spärras så mycket av befintliga medel, som erfordras för att säkerställa utgående pensioner och utfästelser om pensioner i avsikt att trygga arbetstagarnas och deras efterlevandes pensionsrätt. Detta skall alltså utgöra pensionsreserven. Stiftelsens överskottsmedel utöver vad som behövs för att täcka pensionsreserven skall arbetsgivare kunna ta i anspråk till ATP-avgifter och andra slag av pensionsutgifter för arbetstagarna eller deras efterlevande.

Högsta tillåtna avsättning blir emellertid enligt propositionen lägre än nu gällande, och villkoren för rätt till avsättning skärps. Sålunda krävs att pensionsutfästelsen skall ha lämnats av den skattskyldige själv, och därjämte skall den innefatta rätt till fribrev. Det skall med andra ord vara fråga om s. k. oantastbara pensioner.

Beträffande det rent skattemässiga, som vi här skall ta ställning till, bestäms nu högsta tillåtna avsättning, d. v. s. det s. k. skattetaket, efter en schablonregel som man får anse vara tämligen generös; i praktiken har nämligen arbetsgivarna möjligheter att avsätta avsevärt högre belopp än vad som skulle ha erfordrats om inbetalningarna i stället gjorts till ett försäkringsbolag för att på den vägen trygga pensionstagarnas rätt. Det beräknas sålunda en fondering som är 30 procent större än ett sådant försäkringsmässigt bestämt belopp.

Enligt propositionen skall i den skattemässiga pensionsreserven, som vi kallar skattetaket, inte få inräknas pensio-

ner som utfästs av stiftelse före civillagens ikraftträdande och inte heller utfästelser om pension utan fribrev som lämnas efter utgången av 1962. Inte heller skall man få räkna in utfästelser som inte gjorts av arbetsgivare, och pension till huvuddelägare är likaså undantagen. Allt detta får emellertid medtas i pensionsreserven i civilrättslig mening. Skattetaket, d. v. s. pensionsreserven enligt den skattemässiga bedömningen, blir alltså lägre än civillagens pensionsreserv.

I motioner har nu yrkats att full identitet bör skapas mellan den civilrättsliga pensionsreserven och skattetaket samt att aktieägare bör få rätt att göra avdrag för egen pension, om han inte har ett avgörande inflytande i företaget, d. v. s. har aktiemajoriteten. Detta sista yrkande är en gammal bekant för riksdagen; ett liknande yrkande har avslagits redan tidigare i år, och det borde väl vara tillräckligt att hänvisa till detta. Därtill kommer emellertid, som utskottet understryker, att pensionsutredningen, som fortsätter sitt arbete, skall undersöka om man kan lösa denna fråga utan risk för att reglerna missbrukas. Det finns ju alltid en sådan risk. Det bör väl som utskottet säger vara rimligt att först avvakta denna undersökning. Det tycks alla i utskottet vara ense om.

Vad beträffar yrkandet på full identitet mellan de civilrättsliga och de skattemässiga bestämmelserna om pensionsreserv bör man observera att en förutsättning härför är att avdrag för antastbara pensioner medges. Detta har faktiskt ingen remissinstans krävt; i varje fall har ingen enda motsatt sig att det icke skall vara tillåtet att göra avdrag för avsättning till antastbara pensioner. Det är väl ganska uppenbart att sådana avsättningar lätt kan komma att omfatta medel som aldrig tas i anspråk för vad de är avsedda till. Därmed blir det, som utskottet understryker, risk för skattekredit till avsevärda belopp. Det är likaså viktigt att arbets-

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

givarna övertar utfästelserna. Menar arbetsgivarna allvar med sina pensionslöften så är det väl enklast att de lämnar sådana utfästelser. Därmed slipper de ju alla tvister om skattetaketets storlek.

Det kanske till sist bör sägas något om bestämmelsen att skattskyldig med överskott i pensionsstiftelse inte får använda detta hur som helst till att betala sina ATP-avgifter. I den mån han kan anlita pensionsstiftelsens medel här till, vill man stimulera honom till att göra detta. Därigenom uppkommer alltså en avtappning av stiftelsemedel. Denna avtappning behöver emellertid inte göras med större belopp än att stiftelseförmögenheten därefter uppgår till 120 procent av pensionsreserven enligt civillagens bestämmelser. I propositionen lämnas ett exempel, som jag skall ta kammarens tid i anspråk till att redovisa.

I en fri pensionsstiftelse finns exempelvis 130 000 kronor, och pensionsreserven är 100 000 kronor. 120 procent av reserven är då 120 000 kronor. Vi antar att arbetsgivaren har utgifter på 15 000 kronor. Om han underlåter att skaffa sig gottgörelse för dessa 15 000 kronor hos stiftelsen men belastar rörelsen med beloppet, får han göra avdrag med endast 5 000 kronor; han vägras alltså att göra avdrag för 10 000 kronor.

Herr talman! Det som jag har talat om nu råder det inga delade meningar om. Jag har ändå velat i korthet redogöra för propositionens innehåll och hur vi har sett på det i utskottet. Men det finns som här redan tidigare har sagts ett yrkande i reservationen II under punkten 2, som man tycker kunde ha varit klarare formulerat. Tydligt avser reservanterna att en företagare skall ha rätt att utöver vad han betalar till ATP göra avsättningar till egen pensionsfond och få avdrag för dessa avsättningar. Det kan faktiskt missförstås. Man skulle kunna tro att det var hu-

vuddelägarens egen pension det gällde, men det är väl inte bara detta som avses. Det tjänar inte något till att orda ytterligare om denna sak. Jag tror att det är riktigast att bara understryka vad herr Gustafson i Göteborg sade, att detta problem får tas upp i ett större sammanhang.

Men jag skall kanske erinra kammaren om att den 19 maj avlog riksdagen samma eller i varje fall i stort sett samma yrkande, främst med den motivering att risk förelåg för skatteflykt — ett problem som har diskuterats flera gånger här i riksdagen.

Motionärerna använder nu samma motivering som om det gällde något nytt. Det är praktiskt taget inte fråga om någonting nytt, herr Magnusson i Borås. Man talar om övervältring av kostnader på framtida generationer, önskvärdheten av ökat företagssparande, att företagets kreditproblem bör underlättas (det gäller alltså självfinansieringen), att möjlighet till en för företagen lösnande resultatutjämning bör skapas. Allt detta känner kammarens ärade ledamöter igen. Det är problem som av olika anledningar har diskuterats här tidigare och där riksdagen inte velat vara med om att biträda de framlagda förslagen. När man här talar om sparande kanske det kan tillåtas mig att erinra om att vi inte bör glömma bort den liberalisering av avsättningar till investeringsfonder som vi har beslutat om och till vilka fonder det har avsatts inte så små belopp. Men som herr Gustafson i Göteborg underströk är det ändå så att dessa problem om självfinansiering, företagssparande och företagets kreditproblem etc. är sådant som är föremål för allmänna skatteberedningens överväganden. Då är det väl riktigt att beredningen får fortsätta sitt arbete på att söka komma fram till en lösning av dessa problem — en lösning som vi hoppas kan tillfredsställa motionärerna. Huvudsaken är att man kan lösa problemen utan att risk för skatte-

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

flykt uppkommer. Skall man lösa de problem som innefattas i yrkandet i reservationen, måste detta ske på ett sådant sätt att garanti skapas för att de fonderade medlen kommer de anställda till godo och att det inte uppstår någon risk för att medlen av en eller annan anledning försvinner; ett företag kan ju gå i konkurs och även andra omständigheter kan bidra till att tillräckliga garantier inte föreligger på denna punkt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Utskottets ärade talesman säger, att de förhållanden, som jag påpekat, tidigare har varit föremål för riksdagens behandling och att riksdagen då har avslagit de väckta motionerna.

Det är ju, herr talman, ingalunga ovanligt att vi från oppositionens sida tvingas att komma med samma sak många gånger, innan det äntligen står klart för kammarens majoritet att de förslag som vi lagt fram varit riktiga.

Nu säger herr Brandt i Aspabruk att företagssparandet inte är i farozonen, ty man har ju investeringsfonder att lita till. Ja, det är riktigt, herr Brandt, att investeringsfonderna i vissa fall kan användas, men speciellt för den mindre företagsamheten, för de enskilda företagen, är detta icke en form som är tillämpbar när det gäller att skapa ett — jag vågar understryka det — absolut nödvändigt företagssparande.

Slutligen säger herr Brandt att vi får lugna oss, eftersom de problem som vi nu diskuterat skall tas upp i ett större sammanhang och för närvarande är föremål för utredning. Herr Brandt säger, att han hoppas att denna utredning skall leda fram till sådana resultat att reservanterna blir tillfredsställda på denna punkt.

Herr talman! Jag tar tillfället i akt att uttrycka den förhoppningen, att herr Brandt i fortsättningen kommer att visa

samma intresse för denna fråga som han lät påskina att han hade när han gjorde detta uttalande här i kammaren.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Jag vill bara foga en liten kommentar till herr Brandts i Aspabruk anförande.

Jag nämnde inte allmänna skatteberedningen i samband med dessa problem kring företagssparandet och den inverkan som ATP kan ha på företags-sparandet. Anledningen var inte att jag skulle mena, att vi inte kommer att ta upp denna fråga till behandling i allmänna skatteberedningen, ty så kommer givetvis att bli fallet. Men det är mycket möjligt, att man inte kan avvakta allmänna skatteberedningens resultat, utan att det kan bli anledning redan dessförinnan att från vårt håll på nytt lägga fram förslag för riksdagen. Att folkpartiet inte framlagt ett sådant förslag i detta sammanhang beror på att frågan redan har behandlats en gång vid denna riksdag. Och, vilket herr Magnusson i Borås torde beakta, vi brukar ha till kutym att försöka undvika att behandla samma fråga två gånger under en och samma riksdag.

Herr BRANDT i Aspabruk (s):

Herr talman! Jag skulle egentligen inte behöva yttra mig mera i detta fall, men jag känner behov av att be herr Magnusson i Borås om ursäkt för att jag tre eller fyra gånger kallat honom herr Magnusson i Skövde. Sådana misstag kan begås. Jag vill nu rätta till denna sak.

Eftersom jag ändå har ordet, skall jag be att få säga ytterligare några ord om sparandet.

Det bör inte råda något tvivel om att också utskottsmajoriteten är fullt införstådd med behovet av ett ökat sparande. Det har vi deklarerat många gånger förut. Men när man här liksom vill göra gällande, att samhällets sparande nästan skulle vara mindre värt än de en-

Avdrag vid taxeringen för avsättning till pensionsstiftelse m. m.

schildas, vill vi inom utskottsmajoriteten inte hålla med om detta. Pengarna från ATP-fonderna blir, tycker vi, lika bra använda, när de går till samhällssektorn som när de går till den enskilda sektorn. Men sparandet förutsätter naturligtvis, att det blir en konsumtionsbegränsning eller en återhållsamhet i konsumtionen för att det skall bli medel över till ökade investeringar. I det fallet tvistar vi kanske om vart de sparade pengarna skall gå. Vi tycker måhända t. ex. att det är nödvändigt att utvidga verksamheten på många områden inom samhällssektorn i raskare takt än hittills, medan andra tycker att det privata näringslivet skall få tillgång till mer av dessa pengar. Det blir en avvägningsfråga, och det är hoppas att allmänna skatteberedningen kan finna någon lösning som vi i stort kan vara tillfredsställda med allesammans.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Jag vill bara till det som herr Brandt i Aspabruk senast yttrade säga, att det är där som den stora skillnaden går mellan våra uppfattningar. Ni vill att sparandet huvudsakligast skall ske i samhällets regi, medan vi menar att det för effektiviteten och framåtskridandet inom vårt näringsliv är nödvändigt att sparandet i stället sker ute i det enskilda näringslivet. Det är nödvändigt att det hastigt ställes pengar till förfogande, så att näringslivet skall kunna anpassa sig i alla de situationer som uppkommer, därest näringslivet i fortsättningen skall kunna vara effektivt. Vi menar att det är erforderligt att man i detta fall kommer fram till en linje, där man ånyo får möjligheter till ett större företagssparande än det vi för närvarande har.

Härmed var överläggningen slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den vid betänkandet fogade reservationen II); och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i mom. 2) i utskottets betänkande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid betänkandet fogade reservationen II) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr andre vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter hava röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavos 157 ja och 35 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 11

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 51, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse, dels ock i ämnet väckta motioner.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 12

Ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m. m.

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 68, i anledning av väckta motioner om ändring av vissa stadganden i vägtrafikförordningen, m. m.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr CARLSSON i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag förstår att det är utsiktslöst att ställa något yrkande om bifall till motionen på de punkter, där utskottet föreslår att motionens yrkande inte skall föranleda någon riksdagens åtgärd. Jag avser därför inte heller att ställa något yrkande.

Jag skall heller inte ta upp till debatt alla de detaljer beträffande vägtrafikförordningen, som vi har aktualiserat i denna motion och som behandlats i det nu föreliggande utlåtandet. Det är emellertid en av dessa frågor, som jag inte kan låta passera utan att säga några ord om. Det gäller punkt 4 i utlåtandet, som syftar till en uppmjukning av vänsterregeln inom städerna.

Andra lagutskottet har behandlat motionen så, att punkterna 4 och 5 sammanslagits till en fråga, som rubricerats »Uppmjukning av vänsterregeln», och har sedan avstyrkt förslagen i denna del, d. v. s. såväl motionsyrkandet om införande av genomfartsleder genom samhällen som yrkandet om upphävande av vänsterregeln vid utfart från enskild väg. Endast i fråga om den senare delen av motionen, d. v. s. punkt 5, har remissyttranden inhämtats. De remissvar som redovisats gäller således endast förslaget om upphävande av vänsterregeln beträffande trafik som kommer från enskild väg.

Frågan om genomfartslederna i städerna har vid flera tillfällen tidigare behandlats i riksdagen såsom också utskottet framhållit, senast år 1960. Då hade samtliga remissinstanser utom

väg- och vattenbyggnadsstyrelsen en positiv inställning till en sådan uppmjukning av vänsterregeln. Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har emellertid senare i sin skrivelse betecknad T 373-195/61 med »förslag angående nya vägmärken m. m. ävensom till en ändring i vägtrafikförordningen m. m.» tagit upp frågan till ny diskussion. I denna skrivelse har väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit att inom tätbebyggt område har fordonsförare, som vill svänga in på eller korsa huvudled, skyldighet att lämna företräde åt trafiken på huvudleden, dock utan skyldighet att dessförinnan stanna. Utmärkning sker på ett avstånd av högst 25 meter från korsningen med varningsmärke enligt vägmärkeskungörelsen fig. 11 (triangel med spetsen riktad nedåt) med tilläggstavla med avståndsuppgift.

Det kan alltså sägas att samtliga remissinstanser, som behandlat frågan om införande av genomfartsleder genom tätbebyggt område, ställt sig positiva till denna uppmjukning av vänsterregeln. Den ovannämnda skrivelsen från väg- och vattenbyggnadsstyrelsen har remissbehandlats under året. Den kom i slutet av mars månad, alltså ett par månader efter det motionen avlämnades. Positiva yttranden har lämnats bland annat av KAK, M, MHF, NTF, Svenska droskbilägareförbundet, Svenska omnibusägareförbundet, Sveriges bilskolors riksförbund, Motorbranschens riksförbund, Svenska lasttrafikbilägareförbundet och Svenska vägföreningen.

Den av andra lagutskottet redovisade tidigare invändningen, att ett nytt vägmärke måste införas, har förfallit genom att väg- och vattenbyggnadsstyrelsen föreslagit, att huvudled genom tätbebyggt område utan stopplikt skall utmärkas med det redan tidigare fastställda märket »varning för huvudled». När stopplikt icke föreligger, framgår detta av att stopptavla saknas före korsningen.

Återköpsrätt beträffande pensionsstyrelsens frivilliga försäkring

Det synes ostridigt, att de nuvarande korsningsreglerna enligt vägtrafikförordningen 48 § framkallat stor osäkerhet hos trafikanterna, framför allt i tätorter. Även om exempelvis i vissa städer det för de med förhållandena bekanta trafikanterna klart framstår, vilka gator och stråk som kan anses ha livlig trafik, måste de med förhållandena obekanta trafikanterna ha stora svårigheter att bedöma vilken regel som är tillämplig. I vissa städer kan för övrigt rättstillämpningen ha varit sådan, att ett hårt åberopande av vänsterregeln föranleder — förutom störande av trafikrytmen på gata med livlig trafik — osäkerhet för sådana trafikanter, som från andra orter är vana vid annan praxis.

Vårt förslag innebär givetvis, att frågan om lämplighet av genomfartsleder genom tätbebyggt område kan prövas från fall till fall. Även undantag från stoppskyldigheten kan med den föreslagna lagändringen prövas från fall till fall. Där det ur trafikavvecklingssynpunkt kan anses motiverat uppsättes icke stopptavla. I den mån trafik på huvudleden icke hindrar inkörning på densamma, skulle ett större eller mindre antal fordon kunna korsa eller svänga in på densamma utan tidsförlust på grund av stannande.

Det bör påpekas, att vårt förslag icke innebär, att huvudregeln om stoppskyldighet enligt vägtrafikförordningen 48 § 1 mom. skall slopas i tätbebyggt område över huvud taget. Stopp-skyldighetens eliminerande syftar endast som anförts på sådana leder inom städer, där en smidigare avveckling av trafiken kan tänkas ske genom en modifierad huvudledsregel.

Behovet av trafikleder genom städerna växer kontinuerligt i den mån fordonsparken ökas. Dagens problem kommer att under ett antal år oupphörligt förvärras. Behovet av trafik-säkra genomfartsleder genom lättbebyggt område växer, och kravet på

kapacitet blir allt större. Enligt vår uppfattning ger den föreslagna regeln en god och enkel lösning för en förbättring av trafikkapaciteten och säkerheten.

Då emellertid såsom jag tidigare antytt denna fråga synes vara på väg att lösas i den riktning vi motionärer önskat genom väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förslag i nämnda skrivelse, har jag, herr talman, icke heller på denna punkt något yrkande.

I detta anförande instämde herrar *Nelander* (fp) och *Jönsson* i Ingemarsgården (fp).

Vidare yttrades ej.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Återköpsrätt beträffande pensionsstyrelsens frivilliga försäkring

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 69, i anledning av väckt motion om återköpsrätt beträffande pensionsstyrelsens frivilliga försäkring.

Sedan utskottets hemställan föredragits anförde

Herr *GUSTAFSON* i Göteborg (fp):

Herr talman! Från pensionsstyrelsens frivilliga försäkring utbetalas nu pensioner som är så låga som 1 krona 20 öre per år. Det blir alltså en pension på 10 öre i månaden. Även om beloppen inte utbetalas månadsvis när de är så små, utan vederbörande får beloppet årsvis, förstår var och en vilka administrativa besvär och kostnader det innebär att ha ett sådant system. Redan av den anledningen finns det motiv för att ändra de nuvarande reglerna. Det är nämligen så, att återköp är helt förbjudet i den frivilliga pensionsförsäkringen. Därför uppstår sådana underliga resultat.

Nu har därtill kommit ytterligare ett motiv för ändring, nämligen ATP-pensioneringens genomförande. Förut var

det nämligen åtskilliga anställda, som inte hade sin pensionsfråga ordnad och ville ordna den genom att anlita pensionsstyrelsens frivilliga försäkring. Bland annat var det fallet med droskchaufförerna i Göteborg, som enligt avtal inbetalade 20 kronor i månaden till denna frivilliga pensionering i syfte att därmed bygga upp en pension som skulle utgå, när de slutade sitt aktiva arbete. När ATP-pensioneringen genomfördes, upphörde givetvis dessa betalningar. Därför står inbetalade belopp kvar, som inte kommer att ge pension av någon betydelse för dem. Det är därför också rimligt att för dem införa ett återköpsförfarande.

När vi väckte vår motion i januari — det var en trepartimotion — höll en utredning på att arbeta med denna frivilliga pensionsförsäkring, men i direktiven för denna utredning ingick inte frågan om återköp. Nu ser jag med tillfredsställelse av andra lagutskottets utlåtande, icke endast att denna utredning tagit upp frågan om återköp och ställt sig positiv till vår tankegång, vilket jag visste förut, utan också att man ställer i utsikt en proposition i frågan redan till 1962 års riksdag.

Jag har därför, herr talman, inget annat yrkande än utskottets. Jag vill bara framföra en vädjan till socialministern, att han, när han utarbetar sin proposition, tar hänsyn till de fall som jag här åberopat och som upptagits i motionen II: 423, så att det blir en tillfredsställande lösning av frågan.

Vidare yttrades ej.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 14

Föredrogs andra lagutskottets utlåtande nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § lagen den 26 februari 1960 (nr 22) om statlig krigsförsäkring m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 40, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 6 oktober 1961 dagtecknad proposition, nr 182, vilken hänskjutits till jordbruksutskottet, hade Kungl. Maj:t under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag föreslagit riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att *dels* höja de i förordningen den 3 juni 1955 (nr 284) angående slaktdjursavgift m. m. angivna högsta avgiftsbeloppen för svin från 25 till 30 kronor, *dels* höja de i förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost angivna högsta beloppen för skum- och kärnmjölk från 10 till 12 öre samt för annan vara än de i förordningen särskilt angivna produkterna från 60 till 80 öre. Sistnämnda höjning innebure bland annat, att de högsta beloppen för utjämningsavgift på 3-procentig konsumtionsmjölk och tunn grädde höjdes från 18 till 24 öre per kilogram respektive från 72 till 96 öre per kilogram.

I detta sammanhang hade utskottet behandlat följande inom riksdagen väckta, till utskottet hänvisade motioner, nämligen

1) II: 831 av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.*, i vilken motion hemställts, att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte an hålla, att differentieringen av slaktdjursavgiften finge en sådan utformning och avvägning, att småbrukarna och över huvud taget de mindre leverantörerna icke belastades av den i propositionen 1961: 182 föreslagna höjningen av slaktdjursavgiften, i enlighet med vad i motionen anförts;

2) I: 693 av herr *Gustafsson*, *Nils-Eric*, *m. fl.*, likalydande med II: 832 av herr *Lundmark m. fl.*, i vilka motioner

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 182 — med bifall i övrigt till Kungl. Maj:ts förslag — måtte besluta uppdraga åt Kungl. Maj:t att vid fastställande av slaktdjursavgift för svin differentiera beloppen i huvudsaklig överensstämmelse med vad i motionerna anförts och vad som för närvarande gällde i fråga om slakt av nötkreatur och häst;

3) II: 833 av herrar *Nilsson* i Lönsboda och *Nelander*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t bemyndigande att genomföra en differentiering av slaktdjursavgiften för svin även från de mindre leverantörerna;

4) I: 700 av herr *Hedström m. fl.*, likalydande med II: 840 av herr *Larsson* i Hedenäset *m. fl.*, i vilka motioner hemställts,

att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 182 måtte, i enlighet med vad i motionerna anförts, uttala att en differentiering av utjämningsavgifterna å mjölk och mejeriprodukter övervägdes, så att de utginge med lägre belopp för Norrbottens län och Västerbottens läns lappmark, samt

att Kungl. Maj:t gäves i uppdrag fatta därav föranledda beslut;

5) I: 701 av herr *Jonasson*, likalydande med II: 839 av herr *Elmwall m. fl.*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 182 måtte

I. med avslag på Kungl. Maj:ts förslag angående bemyndigande till höjning av slaktdjursavgiften i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla

a) om snabb utredning om områdesvis differentiering av slaktdjursavgifterna i enlighet med vad i motionerna anförts, så att förslag i nämnda syfte kunde föreläggas 1962 års vårriksdag,

b) om att vid slaktdjursavgifternas användning till stödköp av fodersäd måtte beaktas vad i motionerna anförts,

c) om att importskyddet på fodersäd måtte avvägas efter behovet av att minska fläskproduktionen och bereda fodersädsproducenten en skälig ersättning för arbetet, i enlighet med vad i motionerna anförts; samt

II. i anslutning till Kungl. Maj:ts förslag angående vissa avgifter å mjölk, grädde och ost ytterligare uttala vikten av att prissättningen på mjölk skedde på sådant sätt, att den verksamt bidroge till att bibehålla mjölkproduktionen i Mellansverige;

6) I: 702 av herr *Svanström*, i vilken motion hemställts, att riksdagen måtte besluta att från slaktdjursavgift undanta de första 10 från alla leverantörer årligen levererade slaktsvinen.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

A. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning samt med avslag å motionerna I: 701 och II: 839, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga angivna ändringar i förordningen den 3 juni 1955 (nr 284) angående slaktdjursavgift m. m.;

B. i anledning av motionerna II: 831, I: 693 och II: 832, II: 833, I: 701 och II: 839, sistnämnda båda motioner såvitt nu vore i fråga, samt I: 702 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning av frågorna om stödet åt fläskproduktionen och fodersädsproduktionen ävensom rörande sambandet mellan åtgärderna till stöd åt dessa produktionsgrenar samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av de förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

C. med bifall till Kungl. Maj:ts framställning bemyndiga Kungl. Maj:t att vidtaga angivna ändringar i förordningen den 10 juli 1947 (nr 378) om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost;

D. avslå motionerna I: 700 och II: 840;

E. avslå motionerna I: 701 och II: 839, såvitt rörde frågan om vissa avgifter å mjölk, grädde och ost.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

I motiveringen anförde utskottet bland annat följande:

I motionerna I: 700 och II: 840 har yrkats, att riksdagen måtte uttala, att en differentiering av utjämningsavgifterna å mjölk och mejeriprodukter överväges, så att de utgår med lägre belopp för Norrbottens län och Västerbottens läns lappmark. Vidare har i motionerna I: 701 och II: 839 hemställts, att riksdagen måtte ytterligare uttala vikten av att prissättningen på mjölk sker på sådant sätt, att den verksamt bidrager till att bibehålla mjölkproduktionen i Mellansverige. Utskottet anser sig inte kunna biträda de i nämnda fyra motioner framförda yrkandena. Emellertid vill utskottet framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på utvecklingen beträffande utjämningsavgifternas verkningar på mjölkproduktionens lokalisering.

Reservation hade avgivits av herrar *Hedström, Uno Olofsson, Nils-Eric Gustafsson* och *Lundmark*, vilka ansett

dels att ovan intagna stycke i utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»I motionerna — — — (lika med utskottet) — — — i Mellansverige. Utskottet anser sig inte helt kunna biträda de i nämnda fyra motioner framförda yrkandena. Emellertid vill utskottet framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på utvecklingen beträffande utjämningsavgifternas verkningar på mjölkproduktionens lokalisering. Därvid bör främst, såsom i motionerna I: 700 och II: 840 framhållits, beaktas de särskilda svårigheter som föreligger inom områden med, i förhållande till konsumtionen, relativt låg mjölkproduktion och svårdifferentierad jordbruksdrift.»

dels ock att utskottet under punkten D. bort hemställa, att riksdagen måtte besluta att ge Kungl. Maj:t till känna vad reservanternas sålunda anförut i anledning av motionerna I: 700 och II: 840.

Utskottets hemställen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **LUNDMARK** (s):

Herr talman! Jordbruksutskottet har i allt väsentligt varit enigt i sitt tillstyrkande av Kungl. Maj:t:s förslag i proposition nr 182 rörande vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område. Jag har dock behov av att göra några kommentarer.

Vad först gäller höjning av övre gränsen för slaktdjursavgiften för svin från nuvarande 25 kronor till 30 kronor har utskottet tillstyrkt förslaget men också tagit fasta på vad departementschefen anført beträffande eventuell differentiering av avgifterna inom vissa delar av Norrland. Utskottet understryker betydelsen av att en undersökning rörande möjligheterna att differentiera slaktdjursavgiften på svin snarast kommer till stånd.

För fläskproduktionen i Norrland är det av avgörande betydelse, att mera moderata villkor tillämpas. Redan nu utgående slaktdjursavgifter för svin har i avsevärd grad verkat hämmande på produktionen. Således har inom Västerbottens län, som svarar för ca 70 procent av fläskproduktionen i Norrland — Gästrikland oräknat eftersom det tillhör stockholmsområdet i detta avseende — produktionen sjunkit med 40 procent sedan 1959, alltså på mindre än två år. Detta innebär icke blott en kännbar försämring för de jordbrukare för vilka svinaveln varit ett betydelsefullt tillskott för utkomst vid den egna gården och ett bättre utnyttjande av arbetskraften, utan det betyder också att betydande investeringar i byggnader, slakterier, avelsbesättningar och dylikt blir mer eller mindre värdelösa. Dessutom medför det att konsumenterna där uppe sällan eller aldrig blir i tillfälle att köpa färsk vara utan blir hänvisade till kylgrade produkter från de södra delarna av landet.

När nu Norrlands andel i fläskpro-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

duktionen är så obetydlig som 2 procent av landets totala och Norrland samtidigt är en betydande avnämare av sydsvensk produktion synes det mig obilligt för att icke säga orimligt, att producenterna där uppe i samma grad som storproducenterna söderut skall bära förlusten av den överproduktion som måste bortslumpas till utlandet.

Jag vill därför uttala den förhoppningen, att den partiella utredning som departementschefen bejakat och jordbruksutskottet tillstyrkt skall finna kontrolltekniska möjligheter till en differentierad slaktdjursavgift för svin lika väl som skett beträffande andra slaktdjursavgifter, och att detta kan genomföras innan den höjning som riksdagen nu sannolikt kommer att besluta träder i praktisk tillämpning.

I fråga om höjda utjämningsavgifter på mjölk och vissa mjölkprodukter har utskottets utlåtande med anledning av motionerna I: 700 och II: 840 föranlett en reservation. Reservanterna vill fästa uppmärksamheten på de speciella förhållanden och problem, som Norrbottens län och Västerbottens lappmark har att brottas med i fråga om såväl mjölkproduktionen som färskmjölkförsörjningen. Inom lapplandsområdet arbetar mejerirörelsen under synnerligen svåra förhållanden. Allt fler jordbrukare upphör med sin produktion, och driftkostnaderna vid mejerierna stiger i motsvarande takt. Lappmarkens mejeriförening har nu en driftkostnad av 13,6 öre per kg mjölk. Läger man därtill en mjölkavgift av 24 öre för k-mjölken blir det inte så mycket över till producenten. Inom Norrbottens län och Västerbottens lappmark är produktionen icke större än att den till huvudsaklig del går till direkt konsumtion som mjölk och grädde. Tidvis har produktionen till och med varit otillräcklig för att täcka den direkta konsumtionen, varför mjölk har fått anskaffas utifrån.

När detta är förhållandet och då produktionsbetingelserna i denna lands-

ända är de oförmånligaste i landet finner vi det oskäligt, att regleringsförordningen skall fränhända detta område nära 3 miljoner kronor årligen mera i avgifter än vad som återföres i regleringsbidrag. Det kan väl sägas att detta prisområde favoriseras med det högsta gällande extra mjölkpristillägget. Det är riktigt, men det kan inte ha varit statsmaktens mening att detta produktionsstöd, som utgår av statsmedel över budgeten, skall gå till SMR:s regleringskassa.

Det är väl möjligt att något öre mer eller mindre för mjölken icke på längre sikt kan säkerställa en lokal mjölkförsörjning i Lappland, men det är angeläget att jordbrukets anpassning sker i takt med strukturförvandlingen i övrigt. De människor, som under alla förhållanden måste bli kvar där uppe för att bruka våra skogar och bryta vår malm, måste vara tillförsäkrade en fullgod livsmedelsförsörjning. Färskmjölken spelar därvidlag en betydande roll. Klappar mejeriorganisationen samman, har man svårt att förstå, hur detta skall bli möjligt under nuvarande förhållanden. Det är därför nödvändigt att följa dessa problem med uppmärksamhet och göra de insatser som läget kräver. En första rimlig åtgärd synes vara att moderera regleringsavgifterna.

Herr talman! Jag har med detta velat ange motivet för vår reservation, och jag yrkar bifall till densamma. I övrigt vill jag yrka bifall till jordbruksutskottets utlåtande.

Herr LARSSON i Hedenäset (cp):

Herr talman! Utöver vad herr Lundmark här sagt och vari jag väsentligen kan instämma tillåter jag mig anföra ytterligare några synpunkter.

Den fråga som här behandlas står i direkt samband med gällande jordbruksavtal. Någon principiell erinran mot förslaget i stort finns inte heller att göra. Det vill dock synas, som om ett ytterligare beaktande av lokala variatio-

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

ner kunde och borde ske i samband med nu aktuella justeringar.

Önskvärt är icke blott att få till stånd en jordbruksproduktion där betingelserna är som gynnsammast, utan även att i första hand vad olika färskvaror beträffar en mot konsumtionen svarande produktion upprätthålles inom områden på rimligt avstånd från konsumtionsorterna. Ytterligare bör beaktas, att lokaliseringen och begränsningen i fråga om produktionsbetingelser på olika orter skapar variationer, vilka bör utnyttjas samtidigt som jordbruket i de olika landsdelarna beredes ett skäligt utrymme.

Detta senare gäller framför allt beträffande övre Norrland. Jordbruket i denna landsdel arbetar under betingelser som ur klimatiska och andra synpunkter är särpräglade. Detta har till följd att produktionen icke kan differentieras på samma sätt som i andra landsdelar och att även de ekonomiska betingelserna blir hårdare.

Konstateras må, att jordbruket är en omistlig del av övre Norrlands näringsliv. En lokal produktion av livsmedel utgör en nödvändig förutsättning för utnyttjandet av landsdelens olika naturtillgångar. För kontinuerliga leveranser av färsklivsmedel till malmfälten och andra ur produktionssynpunkt viktiga orter behövs det ett jordbruk på rimligt avstånd från dessa platser. Även beredskapssynpunkterna förtjänar ett omnämnande i detta sammanhang.

Det framstår såsom motiverat, att de särpräglade produktionsbetingelser, varunder jordbruket i första hand inom Norrbotten och Västerbottens lappmark har att arbeta, liksom behovet av ett livskraftigt jordbruk i denna landsdel över huvud taget i olika sammanhang särskilt beaktas. I här förevarande sammanhang aktualiseras frågan om en differentiering av olika utjämningsavgifter, så att de utgår med lägre belopp i övre Norrland.

En viss förståelse för dessa tanke-

gångar demonstreras av jordbruksutskottet. Sålunda förordas t. ex. en snabbutredning om differentiering av slaktdjursavgiften för svin. Detta är gott och väl och kan bara hälsas med tillfredsställelse.

När utskottet sedan kommer fram till frågan om utjämningsavgifterna på mjölk och mejeriprodukter liksom förslaget om differentiering av dem tycks emellertid orken ta slut. Utskottet börjar visserligen med några ord i frågan, vilka i och för sig uttrycker en viss förståelse och säger även i slutet av sin motivering att utskottet vill »framhålla angelägenheten av att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på utvecklingen beträffande utjämningsavgifternas verkningar på mjölkproduktionens lokalisering». Denna goda början har utskottet emellertid icke orkat fullfölja utan har hamnat i ett yrkande om avslag på motionerna om skrivelse i ärendet. Det har dock nu gått en vecka sedan utskottsutlåtandet justerades, och det bör väl under denna tid ha varit möjligt att samla krafter för ett fullföljande av den påbörjade skrivningen.

Under år 1960 har — såsom herr Lundmark nämnde — mjölkproducenterna inom det berörda området fått avstå ett nettobelopp av sammanlagt nära 3 miljoner kronor. Det synes inte rimligt, att detta förhållande skall bestå även i framtiden.

Herr talman! Samtidigt som jag i övrigt instämmer i utskottets förslag ber jag att få yrka bifall till den under punkt D anförda reservationen.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Det finns ingen anledning att offra många ord på denna fråga, när man med stöd av vad de båda föregående talarna sagt endast kan yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan. Det som utskottet anfört och herr Larsson i Hedenäset här citerat täcker vad reservanterna har avsett.

Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr andre vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranleddes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och fann herr andre vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Lundmark begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 40, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets berörda hemställan med den ändring däri, som föranledes av bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av herr Hedström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Därvid befanns, att flertalet av kammarens ledamöter röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 16

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning

av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 17

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från bevillningsutskottet:

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370); samt

från jordbruksutskottet:

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statlig kreditgaranti för lån avseende anskaffning av vissa maskiner m. m. åt domänverkets skogsarbetare.

Vidare anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med vissa bestämmelser om pensionsstiftelse m. m.; och

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 17 juni 1948 om försäkringsrörelse m. m.

§ 18

Justerades protokollutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 12.35.

In fidem

Sune K. Johansson